STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11741

42 YOR

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

42 יאָר

סעמעטערי דעפּאַרטמענט

אַרבעטער־רינג

אינק.

ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL NEW YORK 200

1907-1949

אינהאלט:

זייט

דוד איינהאָרן — אברהם ליעסין (צום צענטען יאָרצייט) 7

א. ליעסין — ווייס וואוהין דו גייסט (ליד) 11

ב. י. ביאַלאָסטאָצקי — ב. וולאַדעק — די פּערזענלעכקייט ... 13

ב. וולאַדעק — יזכור... (פון זיינע שריפטען) 21

מ. אָשעראָוויטש — מנחם באָריישאָ 23

דוד איינהאָרן — ז. סעגאַלאָוויטש 29

צוויי אידישע פאָלקס לידער 31

ה. לאַנג — פּיאָנערן און בויער 33

דער לעבעדיגער (ח. גוטמאַן) — אַן איינפאַל פון מלאך המות . 39

ב. י. ב. — דער סוף פון די רשעים 42

ד. א. — די שרעק פאַרן טויט 48

י. האַרט — ליכטיגע געשטאַלטען 52

מ. איוועניסקי — לודוויג בערנע 60

ש. העלער — פילאָזאָפישע און פּאָעטישע געדאַנקען וועגען טויט 67

אין אונזער אייגענעם קרייז
מ. א. — יעקב מ. ראָזענבלאַט 71

נ. כאַנין — דזשוליוס וויסבערג 75

מ. א. — מאָריס ד. אַשפּיז 78

צו די מיטגלידער פון אַ״ר. און דעלעגאַטען צו דער 41טער
יערלעכער קאָנפערענץ פון סעמעטערי רעפּאַרטמענט 81

ב. — טרייסט (ליד) .... אויף דער הילע

בילדער

עקזעקוטיוו קאָמיטע:

יעקב מילער, טשערמאַן ל. גאלין, סעקרעטאַר
א. וואַכטעל, וויס־טשערמאַן מ. איוועַנסקי, טרעזשורער

טראַסטיס:

פּ. מאַסלאָף ס. קאַראַסיק
א. רודין מ. ב. קאָהען
דזש. גאָרפּיין

דזשאַן דריישפּיל, סוירוויער

קאָנטראָל־קאָמיטע:

מ. עדעלסאָן, טשערמאַן
מייער קאַטץ ה. גאָטליב
ס. חייעט א. האָוויטץ
דזש. פרידמאַן וום. ראָזענבאַום
א. שיפּמאַן וום. אָרלאַנסקי

נאַציאָנאַלע פיונעראַל קאָנטראָל־קאָמיטע:

מאַקס גאָלדינג, טשערמאַן סעם רעזניק, סעקרעטאַר
דזש. מאָגיל

J. BASKIN
General Secretary, W.C.

N. CHANIN
Educ. Director W.C.

B. GEBINER
Ass't. Gen. Sec'y., W.C.

EPHIM JESHURIN
Pres. W.C.

WILLIAM STERN
Y.C.L., W.C.

LEONARD P. SIMPSON
Legal Advisor, W. C.

ROSALIND LONDON
Attorney

דוד איינהאָרן:

אברהם ליעסין

(צום צענטען יאָרצייט)

אברהם ליעסין

. . . איך לעב מיטן קאָפּ אין דער שטראַליגער צוקונפט,
מיין האַרץ דאָך איז פול נאָר מיט דיר —
אָ, פינסטערער, גרויסער, הערןאָישער עבר,
ווי טייער, ווי ליב דו ביזט מיר!

(ליעסין, „לידער און פּאָעמען״, באַנד 3, ז. 21, ניו יאָרק 1897)

עס טרעפט אין דער געשיכטע פון אַ פאָלק, ווען אַ גייסטיגע, אַ פּאָליטישע, אָדער אַ פיזישע קאַטאַסטראָפע רייסט פאַנאַנדער זיין געשיכטע און עס שאַפט זיך אין מיטען אַ טיפער תהום ניט איבערצושפּרייזען. דאַן בילדען זיך צוויי טראַגישע דורות: דער לעצטער דור, וואָס איז געבליבען אויפן ברעג פון דער פאַרגאַנגענהייט, און דער דור אויפן צווייטען ברעג וואָס שטורעמט אין דער אומבאַקאַנטער צוקונפט.

ביידע זיינען צעריסענע מענשען. ביידע האָבען דעם תהום, דעם אָפּגרונד, וואָס שיידט זיי פאַנאַנדער, אין די אויגען. איין דור איז אָן אַ צוקונפט, דער צווייטער אָן אַ פאַרגאַנגענהייט

האַלבע מענשען!

אַזוי האָט דאָס ביי אונז אויסגעזען ביים סוף פון ניינצענטען יאָרהונדערט און ביים אָנפאַנג פון צוואַנציגסטען; און אַזוי זעט דאָס איצט אויס.

עס זיינען אָבער דאָ מענשען וואָס ווילען ניט שלום מאַכען מיט דעם. זיי ווילען ניט בלייבען קיין האַלבע מענשען. דאַן פּרואווען זיי וואַרפען גייסטיגע בריקען איבערן תהום.

אַזעלכע מענער זיינען בטבע ניטאָ קיין סך. בכדי צו קאָנען אין אַזאַ ריס, אין

אַזאַ כאַאָס איבערשפּרייזען דעם תהום, מוז מען זיין אַ דענקער, אַ פּאָעט און אַ אידעאַליסט גלייכצייטיג.

דער דענקער אונטערזוכט, אַנאַליזירט, שניידט אַרויס דעם שטיק אייביגען אמת וואָס איז געבליבען אין דער פאַרגאַנגענהייט, ער שניידט אויס פון די נייע אידעען דעם אייביגען אמת וואָס פירט אין דער צוקונפט און פאַראייניגט זיי אין אַ גאַנצען אמת.

דער פּאָעט מיט זיין פאַנטאַזיע, מיט זיין פאַרשטעלונגס קראַפט, מיט זיין וואַרעמע האַרץ פול מיט ליבע וועבט אויס דעם גייסטיגען בריק. דער אידעאַליסט האָט דעם מוט צו שטיין אין מיטען פון די צוויי פיינדליכע דורות און פאַר־בינדען זיי.

און אַזאַ איז געוועזן ליעסין.

ווען די רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטישע באַוועגונג האָט זיך אָנגעהויבען ביי די אידען אין רוסלאַנד אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט, איז צווישען אַלטען און נייעם דור אויסגעוואַקסען אַזאַ תהום ביז זעלבסט פאַרלייקענונג. דער נייער דור האָט זיך אָפּגעווענדעט פון אַלטען, פרומען טאַטען און זיידען מיט אַ קאַלטען האַרצען און בלינדע אויגען, איבעררייסענדיג אַלע פעדים און האָט זיך געוואָרפען אָן אַ פאַרגאַנגענהייט אין דער צוקונפט.

דער אַלטער דור האָט מיט בליקען פון ווייטאָג און טרויער און אָפטער מיט האָט באַגלייט דעם נייעם דור אויף יענער זייט תהום און פאַרבליבען אין זיין טראַגישער איינזאַמקייט.

בלויז די איינציגע גאַנצע פערזענליכקייטען, ווי ליעסין, האָבען געקאַנט די צוויי ברעגען פאַראייניגען אין זיך און בלייבען גאַנץ, ניט צעריסען אין דעם גרויסען גייסטיגען חורבן.

ביי ליעסינ׳ען איז ניט געלעגען קיין תהום צווישען דעם אידיש רוסישען רעוואָלוציאָנער, דעם בונדיסט און זיין אַלטען פרומען טאַטען. ער איז אפשר געווען דער איינציגער דאָן אין דעם זין צווישען די רעוואָלוציאָנערען, וועלכע האָ־בען זיך געוואָרפען אין דער צוקונפט אָפּשניידענדיג פון זיך די פאַרגאַנגענהייט פון זייער פאָלק, און נאַקעט און בלויז זיך געוואָרפען אין שטורמישען שטראָם, וואָס האָט זיי געטראָגען אין דער אומבאַקאַנטער צוקונפט.

ליעסין האָט געפילט, אַז צווישען זיין טאַטענס חלום פון אַ וועלט אויסלייזונג, פון דער וועלט גאולה, פון די „טעג וואָס וועלען קומען״, פון משיח׳ס צייטען, און די חלומות פון די ערשטע סאָציאַליסטען איז ניטאָ קיין אונטערשייד.

עס איז דער זעלבער גרויסער אמת און דאָס וואָס טיילט זיי אָפּ — די טעאָריעס און די פּלפּולים — האָבען קיין ווערט ניט.

עס איז דער זעלבער גרויסער חלום, עס איז דער זעלבער קאַמף און דער זעלבער מאַרטירערטום.

און אין זיין גרויסע האַרץ האָט ער פאַראייניגט דעם פרומען זיידען וואָס

איז געגאַנגען אויף קידוש השם און די רעוואָלוציאָנערען וואָס זיינען אויסגע־גאַנגען אין ווייטען קאַלטען סיבירישען צפון ביי די ברעגען פון דעם טייך לענאַ.

און ווייל ער איז געווען איינער אַ גאַנצער צווישען אַ סך האַלבע, איז ער געווען דער איינזאַמסטער מענש אין דער וועלט.

איך האָב איינמאָל בלויז געזען ליעסינ׳ען אין זיין טורעם אַרומגערינגעלט מיט זיין ביבליאָטעק און זיינע גייסטער און איך האָב דאַן פאַרשטאַנען דעם כח פון אַ פערזענלעכקייט, וואָס קאָן שאַפען זיין אייגענעם פּלאַנעט אין מיטען פון אַ כאַאָס. און אויף זיין פּלאַנעט דאָרט זיינען געווען אַלע פאַראייניגט אין פריי־דען: די נביאים מיט קאַרל מאַרקס׳ן; דאָרט זיינען פרידליך אַרומגעגאַנגען גע־אַרעמט רבנים און בונדיסטען, הירש לעקערט מיט די עשרה הרוגי מלכות, די חשמונאים מיט דער בונדישער זעלבסטשוץ. דאָרט האָט משיח אָרגאַניזירט די סאָציאַלע אָרדענונג און איבער אַלץ האָט געשיינט די זון פון עתיד לבא. די זון פון גערעכטיקייט, וואָס איז מענשען־ליבע אָן וועלכער קיין שום אידעאַל קאָן ניט אויפבליהען.

ליידער האָט ליעסין ניט געקאַנט זיין וועלט אויסשפּרייטען ווייטער פון זיין טורעם. ווען ער וואָלט דעם כח געהאַט, וואָלט איצט, מעגליך, דאָס אַמעריקאַ־נער אידענטום, די מיליאָנען אידישע עמיגראַנטען, געהאַט אַ וועג אין זייער לעבען, געהאַט אַ אידעע פון זייער עקזיסטענץ, און וואָלטען ניט געטומעלט זיך ווי בלינדע צווישען דער פאַרגאַנגענהייט און דער צוקונפט. דער תהום וואָלט זיך ניט אויסגעשפּרייט ברייטער און טיפער צווישען זיי און זייערע קינדער.

אָבער פּאָעטען, דענקער און אידעאַליסטען זיינען ניט קיין אָרגאַניזאַטאָרען און ניט קיין פרעדיגער און אויב זיי געפינען ניט קיין תלמידים, בלייבען זיי אין דער איינזאַמקייט, און דאָס איז געווען מער די טראַגעדיע פון דער סביבה אין וועלכער ליעסין האָט געלעבט, ווי ליעסינ׳ס טראַגעדיע אַליין.

* * *

שוין צען יאָר זינט ליעסין איז אַוועק און פון זיין גאַנצען לעבען, האָפען, גלויבען און דענקען זיינען געבליבען דריי בענד לידער. אין זיי האָט ליעסין באַוויזען אַלץ צו פאַראייביגען. זעלטען ווען אַ פּאָעט האָט באַוויזען אַלץ צו איבערלייגען אין פּאָעזיע. די גאַנצע אידישע געשיכטע פאַר דריי טויזענד יאָר, אַלע העלדען און דענקער, אַלע היסטאָרישע עפּאָכען און אַלע געשטאַלטען פון דער אַלטער היים, אַלע זיינע אינערלעכע ערלעבונגען, די נאַטור, די שטאָט מיט אַלע ניואַנסען פון אַן אָרימען שאָפּ, ביז אַ נייט קלאָב — אומעטום, דורך אַלע לידער ציט זיך ווי אַ רויטער פאָדעם יענער גרויסער אידעאַליזם, יענער אידי־שער רחמנות און אַכטונג צום מענשען, יענע אייביגע וויזיע, וואָס ער האָט גע׳ירשנ׳ט פון זיין פאָטער און איבער אַלץ זיין גרויסע איינזאַמקייט אין דער דאָזיגער טומלדיגער, פיל־פאַרביגער, פיל־געשטאַלטיגער וועלט, וועלכע ער

האָט געשאַפֿען. און די גרויסע טראַגיק — די טראַגיק פֿון מענשען און פֿון זיין פֿאָלק.

„איך בין אין בית מדרש געבליבען אַליין,
די ליכט אין די ענגלייכטער האָבען געברענט,
געציטערט האָט וואו אין דער הויך נאָך געוויין
און אָפּגעקלאַפּט האָבען זיך עכאָס אָן ווענט.
זיי זיינען אין שטומקייט אויף גיך
ווי אייליקע שאָטענס אַוועק.
זיי האָבען געלאָזען אין שרעק
מיך איינעם אַליין.

עס איז געווען אַ שווערע אַרבעט פֿאַר איין מענשען און אפילו פֿאַר עטליכע צו וואַרפֿען בריקען איבער אַ תהום ביי אַ פֿאָלק, וואָס אַ טיפֿע גייסטיגע קאַ־טאַסטראָפֿע האָט איבערגעריסען זיין געשיכטע.

דאָס איינציגע וואָס זיי האָבען געקאָנט טאָן איז צו שאַפֿען דעם בריק אין זייער נשמה און איבערלאָזען עס אַלסביישפּיל פֿאַר די קומענדיגע דורות.

און ליעסין איז געווען איינער פֿון די איינציגע וואָס האָט דאָס באַוויזען.

א. ליעסין:

וויים, וואוהין דו גייסט

(דע לאָן אתה הולך)

ווייטע אָפּקלאַנגען, וואָס פֿאַלען
אין די נעכט די וואַכע דול;
קלאַפּט אַ גרייז מיט די סאַנדאַלען
אָן דעם שטיין-דיל פון אַ שול,
און ער וואָרנט און ער טרייסט:

וויים, וואוהין דו גייסט!

הערט מען אים מיט פרומען פלאַקער,
קעפּ אויף קעפּ און בערד אויף בערד —
אידען אַלץ פון אונטער אַקער
און פון ברוינער גליל-ערד;
זיי באַגרייפען גוט, וואָס הייסט:

וויים, וואוהין דו גייסט!

טראָגט, דורך דורות-לאַנגער וואַנדער,
פון דער שול אין ירדן-טאָל,
ביי אַ קוסט פון אָלעאַנדער
און אַ קוואַלכל פון קריסטאָל —
טראָט די וואָרנוג מיר און טרייסט:

וויים, וואוהין דו גייסט!

הער איך עס אין בראָנקס; און פיבער,
און אַן אויטאָ-האָרן ברומט,
און עס רוישען באַנען איבער,
און אַן עראָפּלאַן וואו זשומט,
און איך ליג און טראַכט, וואָס הייסט:

וויים, וואוהין דו גייסט!

און איך זע די שול, די זיידעס,
בערג צעברעכטע רויטלעך-גראָ,
און אַ הימעל פול מיט סודות,
אַ קופּאָל פון וואונדער-בלאָ,
און דעם גרויז מיט ווייסער טרייסט:

ווייס, וואוהין דו גייסט!

גיסען זיך צונויף און הערען
ערד און הימעל און אָן-סוף,
פון די דימענטענע שטערען
ביז די בערג אין שאָטען-שלאָף, —
אַלע הערען זיי, וואָס הייסט:

ווייס, וואוהין דו גייסט!

הער איך אויך, ווי זיי, דעם זיידען,
מיטן פיבער [illegible] דער שטים,
באַטש [illegible] צעשיידען
בראָנקס און גליל, מיך מיט אים —
ווי ער וואָרנט און ער טרייסט:

ווייס, וואוהין דו גייסט!

ב. י. ביאַלאָסטאָצקי:

ב. וולאַדעק — די פערזענלעכקייט

(צום צענטען יאָרצייט)

(ב. וולאַדעק)

1

וו וולאַדעק האָט געהאַט אַ סך מעלות. ער איז געווען אַ שיינער רעדנער. ער איז אויך געווען אַ שרייבער. וולאַדעק איז אויך געווען אַ פּאָעט — ער האָט געשריבען לידער. וולאַדעק איז געווען אַ פירער; ער איז געווען אַ כלל־טוער. וולאַדעק איז געווען אַ גרינדער פון פאָלקס־געזעלשאַפטען פאַר הילף און אויפבוי. און אויסער דעם אַלעמען איז ער יאָרען לאַנג געווען דער פאַרוואַלטער פון „פאָרווערטס״. אין וואָס איז באַשטאַנען זיין הויפּט־קראַפט?

מיין ענטפער איז: וולאַדעק איז געווען אַ פערזענלאַכקייט.

פאַראַן אַלערליי טאַלאַנטען; פאַראַן קינסטלער; פאַראַן טוער; עס זיינען דאָ רעדנער — אָבער פערזענלעכקייטען זיינען דאָ ווייניג.

און וולאַדעק איז געווען פון די ווייניגע. דעריבער לאָזט ער זיך ניט פאַר־געסען. זיין פיגור, זיין פּנים, זיין געשטאַלט שטייט לעבעדיק פאַר די אויגען ביז צום היינטיגען טאָג.

פאַראַן איינער וואָס גייט און גייט און דערגייט צו דער מדרגה פון קונסט: ער איז קינסטלער. פאַראַן אַ צווייטער וואָס כאַפּט זיך אַרויף אויף דער מזרח־וואַנט פון פאַרטיי־פירונג.

דער גאַנג פון אַ פערזענלעכקייט איז אַ גאַנץ אַנדערער. זיין הויפּט דער־גרייכונג באַשטייט אין דעם, וואָס ער שאַפט די פערזענלעכקייט — זיך אַליין.

און דאָ הויבט זיך אָן אַ צווייטע פראַגע: וואָס־זשע איז „פערזענלעכקייט״? עס זיינען דאָ אויף דעם פאַרשיידענע ענטפערס. עס טרעפט אַמאָל אַז מען

זאָגט אויף איינעם אַז ער איז אַ פּערזענלעכקייט, ווען דער דאָזיגער „איינער״ צייכנט זיך אויס מיט כאַראַקטער שטאַרקייט, מיט עקשנות.

אַן אַנדערער קען באַצייכנט ווערען מיט דעם טיטול „פּערזענלעכקייט״ ווען ער גילט פאַר אַ רבי און אַלע אַרום אין זיין סביבה פירען זיך אויף און האַלטען זיך, ווי זיי וואָלטען געווען זיינע תלמידים.

אָבער עס איז דאָ נאָך אַ סאָרט פּערזענלעכקייט. דאָס איז דער יעניגער געבענטשטער מענטש וואָס אין אים זיינען דאָ אַ סך שטריכען פון פאַרשיידענע באַגאַבונגען; פאַראַן אין אים פונקען פון פאַרשיידענע נשמות; פאַראַן אין אים קלאַנגען פון פאַרשיידענע ניגונים — און אַלע גיסען זיי זיך אין אים צוזאַמען אַזוי האַרמאָניש, אַזוי גאַנץ! שטריכען פון געגענגעזעצלעכע באַגאַבונגען גלייכן זיך אויס און ווערען איינס; שטריכען פון פאַרשיידענע נייגונגען אין דעם מענטש, גייען צוזאַמען, — און אַלע שטעלען זיי צונויף די שיינע פּערזענלעכקייט.

צו דעם סאָרט פּערזענלעכקייט באַלאַנגט ב. וולאַדעק. ער איז געווען פּאָעט, און דאָך אָפּט אַזוי שכל׳דיג, ראַציאָנאַל און אפילו פּראָזעדיג . . . ער האָט געלעבט אויף פּאַטאָס, און דאָך האָט אָפּט דורכגעלויכטען אין אים אַזאַ האַרציגער הומאָר. ער איז געווען מילד און גוט, און דאָך אָפּט מיט אַ געוויסער האַט־נעקיקייט אין אים.

און אַזוי כסדר אויך אין זיין געזעלשאַפטלעכקייט. ער איז געווען אַ בונדיסט, אַ סאָציאַליסט. און דאָך האָט ער גאָר ליב געהאַט אָפּט אַריינצוקוקען אין מדרש. ער איז געווען אַ טיף־פאַרוואָרצלטער איד און דאָך האָט ער זיך געריסען צו אַמעריקע און צו אַמעריקאַנער פּאָליטיק.

עס האָט אַמאָל געקענט אויסווייזען זיך אַז אין וולאַדעק׳ן רייסען זיך אַרום געגענזאַצען אַזוי ווי אין דעם בויך פון דער חומש׳דיגער מוטער רבקה . . .

עס האָט זיך געקענט אויסדוכטען אַמאָל אַז אין וולאַדעק׳ן רייסען זיך אַרום היפּוכים, און ער איז אַ צעריסענער מענטש.

אָבער דאָס איז ניט געווען אַזוי. וולאַדעק איז אפשר געווען אַ ליידנדיקער מענטש, ווי אַלע סענסיטיווע נאַטורען זיינען. אָבער ער איז געווען אַ גאַנצער מענטש. פון אַלע שטריכען און שטריכעלעך אין אים האָט זיך געשאַפען, און איז געשאַפען געוואָרען די פּערזענלעכקייט — וולאַדעק.

אין דעם איז געלעגען זיין טאַלאַנט און זיין העכסטע דערגרייכונג.

2

גלייך אין אָנהויב פון זיין דערשיינען אויף דער בימה פון דעם אידישען לעבען, איז ער דערשינען ווי אַ פּערזענלעכקייט אין אידישען סאָציאַליזם, און ניט סתם ווי אַ בונדיסט. ער האָט באַקומען דעם נאָמען: „דער יונגער לאַסאַל״, און אָט דער נאָמען אַליין האָט אים שוין באַזונדער געשטאַלטעט צווישען זיינע פּאַרטיי נאָענטע. וולאַדעק האָט שנעל איינגענומען דעם עולם, און מען האָט גע־לעכצט נאָך זיינעם אַ וואָרט.

געוועזן נאָך גוטע רעדנער אַרום אים — סאַי אין זיינע יונגע און אין זיינע שפּעטערדיקע טעג. וואָס, פרעגט זיך, איז געוועזן אין אים אַזוינס, וואָס האָט מער אויסגענומען ביים עולם? איך מיין אַז דאָס איז געוועזן זיין האַרציגע פאָלקס־טימלעכקייט. אויך דאָס איז געוועזן איינע פון די הויפּט מעלות פון זיין פּער־זענלעכקייט. ער האָט ליב געהאַט די מאַסע. אַנדערע האָבן די מאַסע אַגיטירט, זי געלערנט, גע׳מוסר׳ט. ער האָט זי ליב געהאַט.

אָט דער שטריך אין אים, די פאָלקסטימלעכקייט, איז געוועזן אַ נייס אין די אַמאָליקע טעג פון „בונד״. דאָס רוב בונד־פירער פון יענער צייט זיינען געוועזן סאָציאַל־דעמאָקראַטן וועלכע האָבן די תורה געלערנט ביי פּלעכאַנאָוו׳ן, אָדער ביי קאַרל מאַרקס׳ן אַליין. זיי זיינען געוועזן רוסיפיצירט, און זיי זיינען אַראָפּגעקומען צו דער מאַסע פון עפּעס אַ הויך. זיי האָבן אפט ציטירט פסוקים פון פרעמדע ספרים. ניט אַזוי וולאַדעק. ער האָט צוזאַמען מיט אַ. ליטוואַק׳ן געהאָלפן פאַרפאָלקסטימלעכן דעם „בונד״. אויף דער טעאָריע פון דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע האָבן אַנדערע קעפּ געאַרבעט. וולאַדעק, מיט זיין פאָלקס־געפיל האָט געבראַכט פאָלקסטימלעכקייט. אין דעם האָט ער אייגענטלאך אויסגעפירט אַ היסטאָרישע מיסיע און האָט געהאָלפן דעם „בונד״ זיך צו דערהויבן און זיך צו פאַרוואָרצלען.

וולאַדעק האָט געבראַכט אַ אידיש ווערטעל, אַ אידישע חכמה, אַ אידישען משל מיט אַ פיינעם נמשל דערצו. זיינע צוהערער האָבן דערפילט: ס׳איז זייערס, ס׳איז אייגענס.

צוליב דעם איז וולאַדעק געוואָרען אַזוי באַליבט און פּאָפּולער. ער האָט אין דער אידישער געזעלשאַפטלעכקייט געשאַפען דאָס, וואָס קינסטלער האָבן געשאַפען אין דער ליטעראַטור.

עס איז אויסגעקומען אַז די זעלבע ראָלע האָט וולאַדעק געדאַרפט שפּילען, און געשפּילט, ווען ער איז שפּעטער געקומען קיין אַמעריקע.

אויך דאָ אין אַמעריקע האָט די ערשטע עפּאָכע פון סאָציאַליסטישער פּראָ־פּאַגאַנדע זיך אויסגעצייכענט מיט סאָציאַליסטישער השכלה. אַ משכיל האָט אין תוך געמיינט: איך וויים, און איר ווייסט גוט. אַ משכיל האָט געמיינט: מען דאַרף אייך אויס׳מוסר׳ן און מען דאַרף אייך לערנען. אַ משכיל ביי אידען האָט אויך געמיינט: איך האָב געלערענט ביי די גויים און איר ניט.

דאָס איז געוועזן דער גייסט פון דער ערשטער סאָציאַליסטישער עפּאָכע דאָ אין אַמעריקע. ווען וולאַדעק איז אַהער געקומען אין יאָר 1914, האָט ער ניט געדאַרפט זוכען קיין נייעם וועג פאַר זיך, נאָר ער האָט דאָ, אויף איסט בראָדוויי, געדאַרפט בלויז אויספירען די זעלביגע שליחות און די זעלביגע מיסיע, וואָס ער האָט אויסגעפירט און אויסגעפילט אין מינסק. ער האָט אויך דאָ אין דעם היגען „געטאָסיזם״ געבראַכט און אַריינגעבראַכט זיין וולאַדיקשע פאָלקסטימלעכ־קייט. ער איז דעריבער דער פאָרשטייער פון אַ נייער שטימונג, איך וואָלט

געזאָגט אידישער שטימונג, אין די קרייזען אַרום „פאָרווערטס" און אַרום די יוניאָנס.

דאָ, וואו די פאַרטייאישקייט, און די מחיצה צווישען דעם סאָציאַליסטישען אַגיטאַטאָר און צווישען דעם אידישען עולם איז אפשר געווען נאָך שטאַרקער און נאָך בולטער, ווי אין דער אַלטער היים — איז וולאַדעק'ס טעטיקייט געווען אַ נייעס, און אָפט אַ חידוש. מען האָט געזוכט אין אים פגימות אַז ער היט ניט די ליניע, און אַז ער גייט ניט אין דעם אנגענומענעם שאַבלאָנעם וועג.

אָבער וולאַדעק איז געגאַנגען וואוהין זיין האַרץ האָט אים גערופען. וולאַדעק האָט אויך דאָ ווייטער געשאַפען זיין פערזענלעכקייט. און ער האָט באַגליקט. דורך אַלע שוועריקייטען און דורך אַלע היגע לעבענס־קאָנטראַסטען איז ער גע־בליבען ער, ב. וולאַדעק. מען האָט אים קיין אַנדערען קיינמאָל ניט געקענט פאַרביטען.

איז ער געווען דער גרעסטער אין „בונד"? ניין. איז ער געווען דער גרעסטער צווישען די אידישע־פירנדיגע פיגורען דאָ אין אַמעריקע? ניין. אָבער ער איז געווען ער!

עס ווערט דערציילט אַז דער חסידישער רבי ר' מאיר פרעמישלאַנער האָט אַן ערך אַמאָל אַזוי געזאָגט: ווען איכ'ל קומען אויפן עולם האמת, און מען וועט ביי מיר אַפרעג טאָן פאַרוואָס איך בין ניט געווען אַזוי גרויס ווי רבי עקיבא — וועל איך קיין מורא ניט האָבען. איך וועל זאָגען: איך בין ניט באַשאַפען געוואָרען צו זיין אַ רבי עקיבא. און אַז מען וועט ביי מיר פרעגען פאַרוואָס איך בין ניט געווען אַזוי ווי ישראל בעל־שם־טוב, וועל איך ענטפערען: איך בין ניט באַשאַפען געוואָרען מיט זיין גרויסקייט. נאָר אַז מען וועט ביי מיר פרעגען: פאַרוואָס ביסטו, מאיר פון פרעמישלאַן, ניט געווען מאיר — פאַר דעם שרעק איך זיך . . .

אַזוי איז דאָך אויך מיט וולאַדעק'ן. ער איז ניט געווען דער און ער איז ניט געווען יענער. ער איז אָבער געווען דער — צו וואָס ער איז באַשאַפען גע־וואָרען. ער איז געווען — וולאַדעק.

3

וועגען וולאַדעק'ס סאָציאַליזם, און וועגען וולאַדעק'ס סאָציאַליסטישען גאַנג, וויל איך נאָך זאָגען דאָס פאָלגענדיגע: וולאַדעק האָט ניט געהאַלטען פון סאָ־ציאַליזם לשם שמים, לשם טעאָריע. וולאַדעק האָט געהאַלטען פון אָנגעווענדעטען סאָציאַליזם. אַזוי ווי עס זיינען דאָ פאָרשער וואָס זיי האַלטען נישט אַזוי פון לאַ־באָראַטאָרישער אַרבעט ווי פון אָנגעווענדעטער און דורכגעפירטער פאָרשונג — דורכגעפירט אויפן לעבען.

וולאַדעק האָט מיטגעהאָלפען גרינדען דעם אַמעריקאַנעם „אָרט"; ער האָט אָרגאַניזירט דעם קינדער געצייג־קאַמפּיין; ער האָט געגרינדעט דעם אידישען

אַרבעטער קאָמיטעט. עס האָבען זיך באַוויזען די וולאַדעק־הייזער אויף דער איסט סייד.

דאָס אַלץ איז געווען וולאַדעק׳ס סאָציאַליסטישע טעטיקייט, אַ סאָציאַליזם וואָס ברענגט הילף און קאָנסטרוקטיווען אויפבוי גלייך אויף אָן אָרט.

וולאַדעק האָט מענטשען געטאָן אַ סך טובות. וועלכע טובות? וולאַדעק׳ס טובות זיינען געווען אויפצובויען עמיצענס אַ לעבען קאָנסטרוקטיוו, אים צו העלפען זיך שטעלען אויף די פיס, געפינען פאַר דעם מענטשען אַ באַזע, אַ מקום. זיינע טובות זיינען, אין אידישען זין גענומען, געווען: מעשים טובים.

ער האָט געגעדט וועגען כלל אָבער ער האָט ניט פאַרזען דעם יחיד; ער האָט ווי אַ רעדנער גערעדט וועגען דער מענטשהייט, אָבער ער האָט ניט פאַר־געסען אָן דעם מענטשען. ער האָט גערעדט וועגען אַמעריקע, ער האָט זייער ליב געהאַט אַמעריקע, ער האָט ליב געהאַט דעם גייסט פון דזשעפערסאָן און לינקאָלן, אָבער די וואַרעמקייט פון דעם איד אין אים איז קיינמאָל ניט אָפּגעקילט געוואָרען. ער האָט געשריבען אָן עסיי וועגען לינקאָלן, און אַ דראַמע וועגען משה רבינו. ער האָט זיי ביידען געוואָלט צונויפפּאָרען.

וולאַדעק האָט זיך גע׳חבר׳ט מיט אַמעריקאַנער פּאָליטיקער. אָבער ער איז אייביג געבליבען דער אָפענער און שטאָלצער איד. אין שייכות מיט דעם איז כדאי צו דערציילען וואָס האָט אַמאָל געטראָפען אין ניו יאָרקער באָארד אָוו אָלדערמאָן. וולאַדעק איז דעמאָלט געווען אָן אָלדערמאַן. עס זיינען אָנגעקומען אין ניו יאָרק דר. חיים וויצמאַן און פּראָפעסאָר אַלבערט איינשטיין, און אַ פאָר־שלאָג איז געמאַכט געוואָרען אין דעם באָארד אָוו אָלדערמען אָנצוטאָן די חשוב׳ע געסט דעם טראַדיציאָנעלען כבוד פון געבען זיי „די פרייהייט פון דער שטאָט״. אַזאַ מין באַשלוס דאַרף אָנגענומען ווערען איינשטימיג. אָבער אָט האָט זיך אויפגעשטעלט אַ רעפּובליקאַנער אָלדערמאַן מיטן נאָמען קאַלינס, אַ שטיקעל אַנטיסעמיט, און האָט דערקלערט, אַז ער איז געגען דעם פאָרשלאָג, אַז מען דאַרף די צוויי „פרעמדע״ אַזאַ כבוד ניט אָנטאָן. דערביי האָט ער זיך אַליין רעקאָ־מענדירט, ווי אָן עכטען אַמעריקאַנער, וועמעס עלטער־עלטער־זיידע איז געווען סעקרעטאַר פון לאָרד באַלטימאָר, דעם גרינדער פון דער שטאָט, וואָס טראָגט זיין נאָמען.

דער טעמעני־פירער פון דער באָארד אָוו אָלדערמאָן האָט איינגעזען, אַז דער אומאַנגענעמער אינצידענט קאָן זיין שעדלאָך. עס טויג ניט פאַר טעמעני זיך איינצורייסען מיט דער אידישער באַפעלקערונג. אָבער צווישען די טעמעני אָלדערמען האָט ער ניט געפונען קיינעם, וואָס זאָל קאָנען געבען אַ גענוג שטאַר־קען ענטפער דעם אַנטיסעמיטישען רעפּובליקאַנער. ער האָט זיך געווענדעט צו וולאַדעק׳ן, ער זאָל דאָ ראַטעווען. וולאַדעק האָט קאַלינס׳ן געענטפערט אַזוי, אַז קאַלינס האָט דערנאָך באַלד צוריקגעצויגען זיין איינווענדונג, און דער פאָרשלאָג צו ערען וויצמאַנ׳ען און איינשטיינ׳ען איז אָנגענומען געוואָרען איינשטימיג.

וולאַדעק׳ס רעדע איז דעמאָלט געווען איבערגעדרוקט אין אַלע היגע אַמע־

ריקאַנער צייטונגען. צווישען אַנדערעס האָט ער געזאָגט: „מר. קאָלינס׳עס על־טער־עלטער־זיידע איז געווען אַ סעקרעטאַר ביי לאָרד באַלטימאָר. מיר ווייסען דאָך, וואָס דאָס האָט באַדייט. ער האָט מסתמא געפּוצט דעם לאָרד׳ס שטיוועל און האָט אים באַדינט אויף אַנדערע אופנים. מיין עלטער־עלטער־זיידע און דער עלטער־עלטער־זיידע פון וויצמאַנ׳ען און איינשטיינ׳ען איז אָבער אויך געווען אַ סעקרעטאַר ביי אַ לאָרד (דאָס איז אַ וואָרט־שפּיל: „לאָרד״ מיינט אויך „גאָט״). דאָס איז געווען משה, וואָס האָט אויסגעפירט גאָט׳ס שליחות און האָט באַפרייט זיין פאָלק פון קנעכטשאַפט און וואָס האָט דערנאָך, ווי אַ גוטער סעקרעטאַר, פאַר־שריבען אויף לוחות גאָט׳ס צען געבאָט״.

מעדעם האָט דעמאָלט באַשלאָסען, אַז אַ סאָציאַליסט דאַרף זיך ניט מישען אין אַן אָנגעלעגענהייט, וואָס רירט אָן טעמעני און די ציוניסטען. וולאַדעק ווי־דער האָט געהאַלטען, אַז עס זיינען פאַראַן אַלגעמיינע אידישע פראַגען, וואָס גייען אַרויס פון די ראַמען פון פאַרטיי־אינטערעסען, ווערען אַן ענין פון גאַנצען פאָלק, און אַ אידישער סאָציאַליסט מעג און דאַרף זיך יע מישען אין אַזאַ מין ענין.

4

וולאַדעק אַלס רעדנער. איך האָב וולאַדעק געהערט ריידען עטלאכע מאָל. און אָט אַזוי האָט וולאַדעק גערעדט . . .

יעדער גוטער רעדנער האָט זיך זיין מאַניער, ווי ער האַלט זיך אויף דער בינע, און ווי ער פירט מיט די הענט בעת דעם ריידען. לויט דעם מאָך פון דער האַנט קען מען אַמאָל זען וואָס פאַר אַ מין רעדנער דאָס איז.

פאַראַן אַ רעדנער, אַ פאָלקסטריבון, וואָס זיין געוויינלעכע פּאָזע איז אַז ער הויבט אויף ביידע הענט פאַר זיך און ער פאַרמאַכט זיי אין פויסטען, ווען ער איז אין עקסטאַז. דאָס איז דער קעמפער־רעדנער. ער קעמפט מיט די פויסטען.

פאַראַן ווידער אַ רעדנער פון אַ לעקטאָר טיפּ, וואָס ער שטרעקט אויס איין האַנט, אַן אָפענע, און ער באַוועגט זי לייכט, אַזוי ווי אַ בלאַט. עס קוקט אויס ווי די גאַנצע תורה וואָלט ליגען אויף זיין אָפענער האַנט. אַזאַ מין רעדנער־לעקטאָר איז געווען דר. חיים זשיטלאָווסקי. ער, זשיטלאָווסקי, וואָס איז געווען אַ גרויסער בעל־מסביר, האָט נאָך ליב געהאַט זייער אָפט בעת דעם ריידען צו גראָבען אין דער לופט מיטן גראָבען פינגער, אַזוי ווי אַ דרדקי־מלמד, ווען ער לערנט מיט די תלמידים.

געווען אַ גוטער רעדנער ביי אונז מיט דעם נאָמען דר. נחמן סירקין. ער, בעת ער איז געווען אין עקסטאַז, פלעגט מיט דער רעכטער האַנט גיין פון זיך צום עולם צו, אַזוי ווי ער וואָלט געשוואומען אין אַ טיפען ים, אָדער ער וואָלט אַוועקגערודערט אין דער ווייטקייט אַריין . . .

פאַראַן ווידער אַ רעדנער, וואָס בעת ער רעדט, האַלט ער זיך ביי זיין איי־

גענעם לאַץ אָדער ביי אַ קנעפּל, אַזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט אָנצוווערען דעם געדאַנקען־גאַנג און פאַרבלאָנדזשעט צו ווערען.

דער גרויסער דעבס פלעגט אין עקסטאַז אויסשטרעקען זיין רעכטע האַנט צום האָריזאָנט און נביאות זאָגען, אַז די זון וועט אויפגיין . . .

וולאַדעק איז געווען פּאַטעטיש געניגט, ער פלעגט בעת דעם ריידען אַריינ־פאַלען אַמאָל אין אַ טראַנס. אין אַזוינע מאָמענטען פלעגט ער אויפהויבען איבער זיך די רעכטע האַנט אין דער הויך, אַזוי ווי אַ פאָן צום הימעל, אַזוי ווי אַ פייערזייל.

אין אַזוינע מינוטען פלעגט ער היגרייסען דעם עולם און היגרייסען זיך אַליין. דאָס איז געווען דער אויסדרוק פון זיין שפּערישען עקסטאַז.

5

וולאַדעק אַלס שרייבער. וולאַדעק האָט געשריבען קריטיק, און אָפט זייער גוטע קריטיק. ער האָט אויך געשריבען אייניגע פיינע לידער. ער האָט איינ־געגעבענע רייזע־באַשרייבונגען: רייזעס איבערן ים און רייזעס איבער אַמעריקע. ער האָט אָנגעשריבען אַ דראַמע „משה רבינו״.

אויסער דעם האָט וולאַדעק אַ סעריע וואָס ער רופט אָן: „קינדער פון פאָלק״. (מען קען דאָס אַלץ געפינען אין דעם זאַמעלבוך: „ב. וולאַדעק״, רע־דאַקטירט פון יעפּיס ישורין, דערשינען אין יאָר 1936).

און די סעריע; „קינדער פון מיין פאָלק״ זיינען זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר וולאַדעק׳ס גאַנצער פּערזענלעכקייט. ער באַשרייבט דאָרט טיפּען פון בונ־דיסטען אין קליינע שטעטלעך, אָדער טיפּען וועלכע ער האָט געטראָפען אין די טורמעס בעת ער אַליין איז געווען אַ פּאָליטישער אַרעסטאַנט. דאָ זעט זיך זיין ליבשאַפט צום פּשוט׳ען מענטשען. דאָס איז אַ ליבשאַפט וואָס גיסט זיך צוזאַמען מיט דעם גאַנצען גייסט פון דער אידישער ליטעראַטור.

אַ מעשה וועגען „אַ פאַרזאַמלונג אויפן בית־עולם״. וולאַדעק האָט ערגעץ אין אַ שטעטעל געדאַרפט ריידען געגען ניקאָליי׳ען . . . די פאַרזאַמלונג האָט געדאַרפט פאָרקומען אויפן „מאָהילניק״. אָבער אַזוי ווי דאָס גאַנצע שטעטעל איז געלעגען אין אַ טיפען שניי, האָבען צוויי „יאַטען״ געטאָן עפּעס אַזוינס וואָס דערשיינט שיער ניט ווי אַ סימבאָל. איינער האָט זיך אַוועקגעלייגט ביים מאָ־הילניק אויפן שניי, און דער צווייטער, אַ געזונטער, יונגער בונדיסט, האָט אים געשלעפּט פאַר די פיס איבערן שניי פון מאָהילניק ביזן שטעטעל. אַזוי האָט ער מיט דעם מענטשלאַכען גוף געמאַכט אַ שמאָלע סטעזשקע פאַר וולאַדעק׳ן.

פאַראַן ביי אים אַ מעשה: „חנה׳לע״. מען זיצט אין אַ טורמע. די פּאָ־ליטישע אַרעסטאַנטען האָבען זיך פאַרזינדיקט און עס טאָרען נישט קומען צו זיי קיין באַזוכער. אָבער אויף יענער זייט טורמע, האַרט לעבען דער הויכער שטיינערנער וואַנט, איז געשטאַנען אַ נייע, קליין הייזעל מיט רויט געקאַרבטע לאָדען, מיט אַ נייעם שינדעל־דאַך, און מיט אַ נידעריקן, ברייטען גאַניק. אין הייזעל האָט געוואוינט אַ שוואַרצער, בערדיקער איד וואָס זיין מלאכה, די

שמידעריי, האָט אים געמאַכט נאָך שוואַרצער. און אָט דער איד האָט געהאַט אַ קראַנק ווייב מיט צוויי קינדערלאך. איינס פון די קינדער, די געגרייזלטע, דראָב־נינקע, פּינפּיאָריגע חנה׳לע איז געוואָרען די טרייסט און דער ליבלינג פון די פּאָליטישע געפאַנגענע. זי פלעגט זיך באַווייזען אויפן גאַניק, און מיט איר געזיכט פאַרריסען צו דער טורמע, פלעגט זי מיט איר שטימעלע, ווי מיט אַ זילבערן גלעקעל, נעמען רופען: „וואָס, וואָס מאַכט איר? קומט אַהער! איך וויל אייך זען; איך וויל ריידען מיט אייך!״

אַזוי האָט די קליינע חנה׳לע געבראָכען די שטרענגע פאַרבאָטען פון דער טורמע, און זי האָט געטרייסט די הערצער פון די פּאָליטישע אַרעסטירטע.

פאַראַן אין דער סעריע „קינדער פון מיין פאָלק״ נאָך אינטערעסאנטע טיפען. פאַראַן דער גיבור, וואָס מען רופט אים „קעצעלע״ וועלכער מאַכט צירק־קונצען פאַר די אַרעסטירטע און ברענגט אַריין הומאָר אין זייער פאַרגראַטעוועטען לעבען.

פאַראַן ווידער אין אַן אַנדער קאַמער ניט קיין רעוואָלוציאָנער, נאָר אַ גנב, אַ אידישער גנב. נאָר אין טורמע האָט ער חרטה געהאַט, און האָט אָנגענומען דעם מוסר פון די רעוואָלוציאָנערען. ער זינגט כל נדרי, ער זינגט אַן אַנדער אידישע תפילה. ער בעט מחילה פאַר זיינע זינד. אַז ער וועט אַרויס פון טורמע, וועט ער שוין זיין גאָר אַן אַנדערער.

טיפען און געשטאַלטען, סצענעס און סצענקעס, שטריכען און שטריכעלעך וואָס לאָזען איבער אַ טיפען איינדרוק.

———:———

און אָט אַזוי האָבען מיר דאָ וואָלאַדעק׳ן געזען אויף איסט בראָדוויי, דאָס קינד פון דוקאר, מינסקער גובערניע, דער ברודער פון ש. ניגער און דניאל טשאַרני. אַ קינד פון אַ גרויסער עפּאָכע אין אידישען לעבען. און אָט אַזוי האָבען מיר אים געזען ווי ער גייט הויך און שלאַנק מיט אַזאַ ליבען, מילדען פּנים.

ווער איז געווען וואָלאַדעק? וואָס איז געווען וואָלאַדעק? וואָלאַדעק איז געווען אַ שיינע פּערזענלאכקייט.

ב. וולאַדעק:

יזכור...

(פון זיינע שריפטען)

„און די פאַרבאָרגענע פיגור, וואָס האָט מיך
נאָך אַלץ געהאַלטען פאַר׳ן האַנט האָט פאַר מיר
אַנטפּלעקט די קברים פון גאַנצער מענשהייט...״
„די לעבעדיגעריהייט־באַגראָבענע״ —
עדגאר אלען פּאָו

כ׳וויל מאַכען אַ הזכרת נשמות . . .

ניט די וואָס זיינען געשטאָרבען אין אַן ענגען בעטעל, אַרומגערינגעלט פון פריינט און משפחה, — אויף זייערע קברים שטייען איצט גרויסע שווערע מצבות מיט גאָלדענע אותיות . . .

ניט די, וואָס זיינען געשטאָרבען פון מצוה־תעניתים און פרומער נזירות — אויף זיי האָט מען הספּדים געמאַכט און אמת׳ע אָדער פאַלשע טרערן געגאָסן.

און ניט די, וואָס זיינען פון צופיל עסן אָדער צופיל עבירות געשטאָרבען — זיי האָבען ירושה געלאָזען — געלט, קרענק און געמיינהייט.

כ׳וויל דערמאָנען די, אויף וועמענס קברים ס׳וואַרפען זיך הילפלאָז אום צופוילטע הילצערנע ברעטלאך, און די, וואָס ליגען אונטער די פּאַרקאַנעס, און די וואָס טוליען זי צו דער ערד אין ענגע ברידער־קברים, און די, וועמענס אָרט ס׳איז ניט באַוואוסט . . .

אַ געהיימע האַנט „עפענט פאַר מיר די קברים פון דער גאַנצער מענשהייט״ און איך זע:

אין מיליאָנען־מיליאָסען פייכטע פינסטערע גריבער, וואָס האָבען די ערד ווי אין אַ זיפּ צעלעכערט, ליגען מיליאָנען־מיליאָסען . . .

ווער האָט זיי געציילט?

ווער ווייס זייערע נעמען?

ווער ווייס זייערע זינד?

ווער ווייס זייערע טוגענדען?

וועמען האָט געשווידערט פון זייער סוף?

דראָבנע רעגען־טראָפּען אין דעם אומאויפּערליכען רעגען־גוס פון דער געשיכטע,

קלייניקע זעמדעלאַך אויף דעם באָדען פון אונזער עבר,
איינצעלנע פאַרשטומטע טיק־טאַקען פון דעם צייט־זייגער . . .
גרוי איז געווען זייער לעבען, ווי גרוי ס׳איז דער שטויב אויף זייערע קברים.
שווער איז געווען זייער אָנהויב און אונגערעכטיג דער סוף, ווי שווער און אונגערעכטיג עס איז די ערד, אין וועלכער זיי ליגען. —

ווער ווייס —

ווען ויפיל פון זיי האָבען די שווערע רעדער פון טריאומף־וואָגען צעדריקט, פּיראַמידען־רישטאָוואַניעס אַרונטערגעפאַלען; ווען האָט עס ביי דער אַרבעט אַ פאַרקילונג געכאַפּט און ווער איז פּשוט פון הונגער געשטאָרבען; ווען האָט אַ שונא׳ס קויל געטראָפען און ווער האָט אַליין דאָס ציינגעל אַנגעדריקט? . . .

ווער ווייס —

וויפיל פון זיי האָבען נאָך דער זון געבענקט און וויפיל — די זון אין האַרצען געטראָגען? ווער פון זיי האָט מיט דעם לעבען העלדיש געקעמפט און ווער האָט אים אונטערטעניג געדינט?

ווער ווייס —

ווען האָבען זיי מצבות געקריצט און ווען פאַרן טעמפעל פון „מאַרגען" שטיינער געהאַקט? ווען האָבען זיי געפלוכט דעם טויט און ווען — געפלוכט דאָס לעבען?

מיליאָנען־מיליאַסען! שטומע דיכטער, וואָס האָבען זייערע לידער אויף שטיין און ציגעל געשריבען, אויף ים און יבשה! גרויזאַמע זינגער, וועמענס פּייד־לידער עס האָבען זיך געלאָזט הערען העכער, איידער די סימפאָניען פון דעם אויסגעשטערענטען הימעל, איידער די שטורמענדע מוזיק פון דער נאַטור! — איך מאַך אייך הזכרת נשמות . . .

איר האָט אונז אַ שווערע, דרייפאַך שווערע ירושה, איבערגעלאָזען, — הונ־גער, קייטען און אַ פאַרבלוטיגט הארץ — מיר נעמען זי איבער און, גייענדיג צום צוקונפטס־מקדש, פאַלען מיר כורעים פאַר אייערע שטומע אונענדליכעליידען . . .

מיליאָנען־מיליאַסען! אונבאַוואוסטע האָלץ־העקער און וואַסער־טרעגער, כהנים און לויים אין דעם היכל פון אונזער פאַרגאַנגענהייט. שטומע נביאים און שיכור׳ע העטערעס, צופרידענע קנעכט און מוטיקע קעמפער, אין שלאַכט פאַר פרייהייט געפאַלענע און ווי אָקסען אין שעכטהויז געקוילעטע, — אַלע, אַלע, וואָס האָבן געליטען און — געבויט, געליטען און — געבראָכען, געליטען און — ווילענדיג און ניט־ווילענדיג געוועבט דעם אונענדליכען פאָדים — איך מאַך אייך אַ הזכרת נשמות!

מ. אַשעראָוויטש:

מנחם באָריישאָ

1949-1888

שטריכען פון פערזענליכע זכרונות וועגען
דעם פאַרשטאָרבענעם דיכטער און
פובליציסט

מנחם באָריישאָ

אַ קורצע צייט איידער ער איז פּלוצלונג געשטאָרבען — אפשר ניט מער ווי אַ וואָך פאַר דעם — האָב איך אים בייטאָג געזען אין דעם רעסטאָראַן, וואו אידישע שרייבער טרעפען זיך געוויינליך ווען זיי רייסען זיך אין איילעניש אָפּ פון דער אַרבעט אין די רעדאַקציעס צו כאַפּען ביים עסען אַ שמועס מיט אַן אייגענעם מענשען.

ער איז געזעסען ביי אַ טישעל מיט נאָך אַ פּאָר אידישע שרייבער, און ווען איך האָב אים דערזען פון דער ווייטענס, האָב איך זיך אין אָנפאַנג אַביסעל דערשראָקען.

ער האָט אויסגעקוקט זייער שלעכט; מ׳האָט געקענט זען, אַז ער איז זייער מיד, שרעקלעך אויסגעמאַטערט, שטאַרק פאַרזאָרגט, און אַז כאָטש ער זיצט דאָ ווי אַן אייגענער, איז אים איצט אַלעס אַרום און אַרום פרעמד, און אַז כאָטש ער רעדט וועגען זאַכען, וואָס זיינען אים נאָענט, ווי דער שטייגער איז אַלע מאָל אין אַזעלכע פאַלען ווען מ׳פאַרברענגט מיט נאָענטע מענשען, איז ער אין געדאַנק איצטער דאָך ווייט פון דאַנען. זייער און זייער ווייט.

דאָס פּנים איז ביי אים געווען פאַר׳חושכ׳ט. פון זיינע אויגן האָט אַרויסגעקוקט אַ טיפער טרויער, און אויסגעזען האָט ער אין יענעם מאָמענט עפּעס אַזוי פאַרעלטערט, אַז ס׳איז אין אָנפאַנג פשוט שווער געווען אים צו דערקענען פון דערווייטענס.

פאַרבייגייענדיק האָב איך זיך דאַן מיט אים באַגריסט:

— העלאָו, מנחם, וואָס מאַכט איר עפּעס?

ביים ענטפערן אויף דער באַגריסונג, האָט ער אַ שמייכעל געטאָן און

דאָס מאָל איז אין זיין שמייכעל געווען נאָך מער פאַרבאָרגענער אומעט ווי געוויינליך. אַזוי האָט זיך מיר געדוכט. און ווען איך האָב זיך נאָכדעם אַוועקגעזעצט צווישען עטלעכע פון מיינע קאָלעגען ביי אַן אַנדער טישעל, האָב איך ביי איינעם פון זיי שטיל געפרעגט:

— וואָס איז מיט מנחמ׳ען? ער איז עפּעס ניט געזונט?

און יענער האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן פאַרוואונדערט:

— וואָס פעלט אייך איין? פאַרקערט, ער איז לעצטנס געוואָרען נאָך פראָדוקטיווער ווי אַלע מאָל. פּראָדוקטיווער ניט נאָר אין זיין דיכטערישען שאַפען, נאָר אויך אַלס פּובליציסט. ער שרייבט אַ סך, און אין זיינע אַרטיקלען איז דער טאָן אַזאַ קעמפערישער, ספּעציעל ווען ער פאַרטשעפּעט זיך מיט די קאָמוניסטען, וועלכע מאַכען דעם אָנשטעל, אַז ווען ס׳קומט צו זאַכען, וואָס האָבען אַ שייכות מיטן כלל־ישראל, האָבען זיי די גאַנצע חזקה דערויף.

דאָס איז געווען אמת; מנחם איז די לעצטע צייט געווען זייער פּראָדוקטיוו און אין זיינע אַרטיקלען איז דער טאָן געווען אַ קעמפערישער. אפילו אין זיין מיושב׳דיגען אופן פון אַרגומענטירען מיט אַ געגנער, איז דאָך געווען אַזוינס, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט דאָס קעמפערישע אין אים, דעם דראַנג זיך איינצושטעלען פאַרן אמת מיט אַזאַ עקשנות, אַז דער געגנער זאָל פילען, אַז ער האָט דאָ צו טאָן מיט איינעם, וואָס וועט זיך ניט נאָכגעבען, מיט איינעם, וואָס וואָרענט באַצייטענס, אַז „ניע זאַפּוגאַיעש”, ווי ער אַליין האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט אין זיינעם אַ פּאָלעמישען אַרטיקעל, אין וועלכען ער האָט געענטפערט אויף די אַטאַקעס, וואָס מ׳האָט געמאַכט אויף אים אין דער קאָמוניסטישער צייטונג, ווען ער איז ווידער געוואָרען אַ שטענדיגער מיטאַרבעטער אין „טאָג” און האָט זיך ווידער גענומען צו פּובליציסטיק.

אָבער כאָטש ער איז לעצטענס אין זיין שרייבען געווען אַזוי קעמפעריש, האָט זיך מיר אין יענעם מאָמענט, ווען איך האָב אים דערזען אינם קאַפעהויז ביי אַ טישעל, דאָך געדוכט, אַז די עלטער האָט זיך עפּעס ווי מיט אַמאָל אָנגערוקט אויף אים און אַז זיין געזונט איז געבראָכען.

עס האָט מיר אָבער דאָך ניט געקענט איינפאַלען, אַז דאָס זע איך אים איצט שוין צום לעצטען מאָל, אַז מער וועל איך אים שוין קיינמאָל ניט זען.

אוודאי איז נאָך דעם גרויסען אידישען אומגליק אונזערען אין די יאָרען פון דער צווייטער וועלט־מלחמה שוין געוואָרען אַ געוויינלעכע זאַך צו זען אַ אידישען שרייבער, וואָס ווערט פאַרעלטערט פאַר דער צייט, ווייל ער טראָגט טיף אין האַרצען דעם גרויסען ווייטאָג פון פאָלק, דעם צער פון אַ אומקום, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכען ניט אין דער געשיכטע. אָבער אין יענעם מאָמענט, ווען איך האָב מנחמ׳ען דערזען ביים טישעל מיט דעם פאַר׳חושכ׳טען פּנים און מיט דער איינגעבויגענקייט ביים זיצען, האָב איך ניט געקענט אויפהערען טראַכטען וועגען יענער צייט ווען איך האָב אים דערזען דאָס ערשטע מאָל אין אַמעריקע, ווען ער איז געקומען אַהער ביים אָנפאַנג פון דער ערשטער וועלט־מלחמה.

זיבען און צוואַנציג יאָר איז ער דעמאָלט אַלט געווען. אַ שיינער, אַ פאַר־טרוימטער, מיט אַ קאָפּ שוואַרצע האָר, געדיכטע, און מיט אַ ליבען שמייכעל, וואָס האָט זיך מיט עפּעס גאָר אַ באַזונדער מין חן געפּאַסט צו זיין אייגענאַרטי־גען דיכטערישען טרויער.

כאָטש ער איז דאַן נאָך געווען אַזוי יונג, איז זיין נאָמען אין דער אי־דישער ליטעראַטור שוין געווען באַרימט. עס איז דאַן שוין געהאַט אַוועק קנאַפּע צען יאָר זינט ער האָט אָנגעהויבע[ן] שרייבען. זיינע ערשטע לידער האָט ער געדרוקט נאָך אין 1906, ווען ער איז נאָך קיין פולע אַכצען יאָר ניט אַלט געווען.

ער איז יונג אַריין אין דער ליטעראַטור, און די ליטעראַטור אַליין אונזערע איז דעמאָלט אויך געווען יונג. יונג ניט נאָר דערפאַר וואָס זי האָט אָנגעהויבען מאַכען אירע ערשטע זיכערע טריט לויטן גייסט פון דער נייער צייט, נאָר אויך יונג און קרעפטיק אין אירע האָפענונגען וועגען די צייטען, וואָס וועלען קומען שפּע־טער. עס איז אין אונזער אידישער ליטעראַטור דעמאָלט געווען אַ צייט פון פאַרמעסטען זיך אין כוחות מיט דער וועלט. אַ אידישער שרייבער אין רוסלאַנד און אין פוילען האָט אין זיין שאַפען זיך געדאַרפט ראַנגלען ניט נאָר מיטן איינ־פלוס פון אייגענע, נאָר אויך מיטן איינפלוס פון פרעמדע. שוין אָפּגערעדט פון די אייגענע ראַנגלענישען, וואָס אַ קינסטלער האָט אין זיך און מיט זיך, ביז ער געפינט דעם וועג, אויף וועלכען ער גייט שוין נאָכדעם אַלע זיינע יאָרען.

און מנחם האָט אין זיין שאַפען דורכגעמאַכט אַ סך ראַנגלענישען, זוכענדיג דעם וועג, אויף וועלכען ער איז נאָכדעם שוין געגאַנגען אַלע יאָרען פון זיין קינסטלערישען שאַפען.

ווען מיין אויפגאַבע וואָלט דאָ געווען צו געבען אַן אָפּשאַצונג איבער מנחמ'ען דעם דיכטער, וואָלט איך זיך דאָ אָפּגעשטעלט אויף זיינע גרעסערע ווערק, אויף „זאַוועל רימער", אויפן „גייער" און אויף די אַנדערע ווערק זיינע, וואָס וועלען בלייבען אין אונזער ליטעראַטור. אָבער איך שרייב דאָ ניט קיין אָפּשאַצונג, נאָר שטריכען, קורץ־אָנגעוואָרפענע שטריכען פון פּערזענליכע עראינערונגען וועגען אַפריינד און אַ קאָלעגע, וועלכער האָט ביי מיר, סיי מיט זיין שרייבען און סאַי מיט זיין פּערזענליכקייט, אַלע מאָל אַרויסגערופען אזא געפיל, אַז איך האָב אַלץ געוואָלט זיין נעענטער באַפריינדעט מיט אים, אָבער עס האָט זיך שטענדיג אויסגעדרייט אַזוי, אַז עס איז ניט געווען קיין געלעגענהייט דערויף . . .

בכלל דוכט זיך מיר, אַז כאָטש מ'האָט ביי אונז מנחמ'ען אָפּגעשאַצט ווי אַ דיכטער און אויך ווי אַ פּובליציסט, האָט מען אים דאָך אַריינגעשטעלט אין עפּעס אַזאַ אַטמאָספערע, וואָס האָט פאַר אים פאַר ערגעץ פאַרשטעלט אַ וועג.

איך וואָלט געזאָגט, אַז מ'האָט זיין שאַפען געפּאַקט אין קליינע פּודעלעך, בעת אין דער אמת'ן האָט מען דאָס אויף אַ ברייטען פאַרנעם געקענט פּאַקען אין גרויסע קאַסטענס. . . .

ניט נאָר אַנדערע האָבען דאָס געטאָן פאַר אים, נאָר אויך ער אַליין האָט דאָס געטאָן . . .

ביי די אַנדערע זיינען די כוונות דערביי דווקא ניט געווען קיין שלעכטע; זיי האָבן אַלץ געוואָלט אָפּטיילען מנחמ׳ען דעם דיכטער פון מנחמ׳ען דעם פּראָזע־שרייבער. און וואָס שייך אים אַליין, האָט ער זיך ביסלעכווייז אַזוי אַריינגעלעבט אין דער אַטמאָספערע, וואָס געשוואָרענע יודע־חן האָבן אַרום אים געשאַפן, אַז ס׳איז אים שוין ניט געווען שווער צו פּועל׳ן ביי זיך, אַז ס׳מעג שוין ווייטער אויך אַזוי בלייבן . . .

איך גלויב אָבער, אַז עס זיינען דאָך געווען מאָמענטען ווער ער האָט זיך אין דעם געפילט ניט אינגאַנצן היימיש, ווייל אפילו אין זיין פּאָעזיע איז ער אָפּט אויך געגאַנגען אויף אַזעלכע וועגן, אַז מ׳האָט זיין שאַפן געדאַרפט אַריינגעמען דווקא ניט אין די קליינע און זייער פיין געשניצטע פּודעלעך, נאָר אויף אַ ברייטען פאַרנעם אין גרויסע קאַסטענס . . .

אין די עטליכע און דרייסיג יאָר וואָס מנחם איז געווען אין אַמעריקע זיינען געווען צייטען ווען מ׳האָט פון אים אין דער אידישער ליטעראַטור לאַנג ניט געהערט. מ׳האָט זיין נאָמען ניט באַגעגענט אין די צייטונגען, אויך ניט אין די זשורנאַלען; ער האָט זיך אין ערגעץ ניט געוויזען, ניט מיט קיין לידער און אויך ניט מיט קיין פּראָזע. אין אַזעלכע פאַלען טראַכט מען געוויינלעך וועגן אַ שרייבער, אַז ער האָט זיך דערווייטערט פון דער ליטעראַטור. וועגן מנחמ׳ען אָבער האָט מען קיינמאָל אַזוינס ניט געקאָנט טראַכטען; מ׳האָט שוין געוואוסט, אַז דווקא דאַן ווען מ׳זעט ניט זיין נאָמען אַ לאַנגע צייט, ניט אין קיין צייטונג און ניט אין קיין זשורנאַל, אַרבעט ער אויף אַ גרעסערער זאַך, און ווען ער׳ וועט פאַרטיג ווערען, וועט מען שוין פון אים הערען.

און אַזוי איז טאַקע געווען: מנחם איז אַרויסגעקומען מיט זיינע גרעסערע ווערק נאָכדעם ווי מ׳האָט פון אים אַ לענגערע צייט ניט געהערט.

ער האָט זיך געוויינליך אַלע מאָל פאַרמאָסטען אויף גרעסערע זאַכען. גרעסער ניט נאָר וואָס שייך פאָרמאַט, נאָר אויך וואָס שייך פאַרנעם און אינהאַלט. און אויב אפילו דאָס פאַרמעסטען זיך איז אַמאָל געווען אַריבער זיינע כוחות, האָט דאָס אים אויך ניט אָפּגעשראָקען, ווייל גרויסקייט אין פאַרנעם האָט אים אַלע מאָל גערייצט און ער האָט דערביי, אין זיין שאַפן, געפּרואווט געבען דאָס בעסטע, מיט וואָס גאָט האָט אים געבענשט.

אין די צייטען ווען מ׳פלעגט זיין נאָמען לאַנג ניט זען אין דער אידישער ליטעראַטור, פלעג איך זיך מיט אים אַמאָל זען. ניט אָפּט, נאָר זעלטען. און קיינמאָל האָט ער דאַן ניט געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ דערווייטערטען. און ער איז אויך קיינמאָל ניט געגאַנגען אויף די וועגן פון יענע שרייבער, וועלכע פּועל׳ן ביי זיך, אַז זיי האָבן אין דער ליטעראַטור שוין זייערס אָפּגעטאָן און מער דאַרפען זיי שוין ניט.

אין זיין מיושב׳דיקייט איז ער דאָך געווען אַן אַקטיווער מענש. איך געדענק ניט קיין איין וויכטיגע גרויסע אונטערנעמונג אין אונזער אידישען קולטורעלען לעבען דאָ אין אַמעריקע, וואו מנחם האָט זיך ניט באַטייליגט ווי איי־

גער פון די אַקטיווע טוער. ווען נאָר מ׳האָט געקלאַפּט טרעוואָגע וועגן דער אויפלעבונג פון דער אידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע, איז מנחם געווען צווישען די ערשטע, וואָס האָבען זיך אָפּגערופען, און עס זיינען אויך געווען פאַלען ווען ער איז צווישען די וואָס האָבען געקלאַפּט די טרעוואָגע, אויך געווען דער ערשטער.

ער איז געקומען קיין אַמעריקע יונג, און פונקט אין אַזאַ צייט ווען אונזער אידישע ליטעראַטור דאָ איז אויך געווען יונג.

איך געדענק נאָך דעם הארציגען קבלת־פּנים וואָס די „יונגע" אונזערע האָבען אים דאַן געגעבען ווען ער איז געקומען אַהער. געפּראוועט די שמחה לכבוד אים האָט מען דאַן אין גרויסען „פאָרווערטס"־האָל. עס איז געקומען אַ גרויסער עולם. אַלע — ליבהאָבער פון גוטער אידישער ליטעראַטור, פון אי־דישען וואָרט, פון אידישען שאַפען. דאָס איז נאָך געווען אין די צייטען ווען אין אונזער ליטעראַרישער אַטמאָספערע האָט זיך געפילט וואַרימקייט און ס׳איז געווען אַן עולם, אַ לייענענדיגער אידישער עולם, פון וועלכען עס האָט גע־שטראָמט מיט וואַרימקייט. אַלע אין גרויסן זאַל האָבען געוואַרט אויף דעם מאָמענט ווען מ׳וועט פאַרשטעלען מנחמ׳ען, און ווען מ׳האָט אים פאַרגעשטעלט, איז מען געווען איבערראַשט פון דעם, וואָס ער, דער דיכטער, וועלכער האָט שוין אַזאַ נאָמען אין דער ליטעראַטור, איז נאָך אַזוי יונג.

אַזוי שיין און אַזוי יונג!

ביי יענעם קבלת־פּנים אין ניו יאָרק האָב איך זיך אויך באַקענט מיט אים, און נאָך איצט זע איך אַזוי קלאָר ווי ער האָט דעמאָלט אויסגעזען.

נאָכדעם זיינען זיך די יאָרען געגאַנגען זייער וועג.

געגאַנגען און געגאַנגען . . .

און אין דעם מאָמענט ווען איך האָב אים דאָס לעצטע מאָל געזען אין קאַפע־הויז אַ פאַרעלטערטען, אַ פאַר׳חושכ׳טען, מיט אַ טיפען טרויער אויפן פּנים און מיט עפּעס אַזאַ נעבעכדיגער איינגעבויגענקייט ביים זיצען, האָב איך געטראַכט וועגן יענעם יונגען און שיינעם מנחם, וואָס איך האָב דאָס ערשטע מאָל געזען מיט פיר און דרייסיג יאָר צוריק ווען מ׳האָט פאַר אים, טאַקע דאָ אויף דער זעלבער גאַס, געמאַכט אַ קבלת־פּנים . . .

ווי שנעל עס זיינען דאָס אַוועק די יאָרען!

אַ שווער געפיל האָט גענאָגט דאָס הארץ. און נאָכדעם איז אַוועק אַ וואָך, אָדער אפשר אַביסעל מער ווי אַ וואָך, און איך האָב אין דער היים — דאָס איז געווען, געדענק איך, אין אַ שבת — געלייענט מנחמ׳ס אַן אַרטיקעל, דעם לעצטען אַרטיקעל זיינעם, אין וועלכען ער האָט מיט אַ טיפען ווייטאָג אין הארצען און דאָך אין אַ מיושב׳דיגען טאָן, ווי זיין שטייגער איז געווען, גערעדט וועגן דעם אונטערגאַנג פון אידישקייט אין סאָוועט־רוסלאַנד און אין די אַנדערע לענדער פון קאָמוניסטישער דיקטאַטור.

מיר איז זייער געפעלן דער אופן ווי ער איז צוגעגאַנגען צו דער טעמע און ווי ער האָט דעם ענין באַהאַנדעלט. און איך האָב געטראַכט, אַז ווען איך וועל ווידער זיין אויף איסט־בראָדוויי און איך וועל זיך מיט מנחמ׳ען טרעפען אין דעם קאַפע־הויז, וואוהין אידישע שרייבער קומען אַריין כאַפּען אַ שמועס ביי אַ טישעל מיט אַן אייגענעם מענשען, וועל איך אים אויסדריקען אַ דאַנק פאַרן אַרטיקעל און איך וועל אים זאָגען אַ גוט וואָרט.

איך האָב ניט געוואוסט, אַז אין דעם מאָמענט ווען איך האָב געלייענט דעם אַרטיקעל, איז שוין מנחם געווען טויט!

זיך דערוואוסט וועגען דעם האָב איך ערשט מיט אַ טאָג שפּעטער, ווען איך האָב דאָס דערזען אין די אידישע צייטונגען.

ער וועט אויספעלען אין דער ליטעראַטור. שטאַרק אויספעלען. אָבער זיינע ווערק וועלען בלייבען און מ׳וועט אים געדענקען.

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים.

דוד איינהאָרן :

ז. סעגאַלאָוויטש

ז. סעגאַלאָוויטש

פאַר די לעצטע חדשים פון זיין לעבען, פלעג איך אים אָפט טרעפען זיצענדיג אויף די טרעפ פון „פאָרווערטס" אומבאַוועגלעך, אפטער, ווי אַ סטאַטוע.

אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ מידען געזיכט פון אַ שווער קראַנקען, פאַר זונקען איינגאַנצען אין זיך, אין זיין אייגענער פאַרגאַנגענהייט. האָט ער מיט אַלע כחות פון אַ פאַרצווייפעלטען מענשען געזוכט צו וואַרפען אַ בריק איבער די חורבות, איבער די אויסגעליידיקטע שטעט און שטעטלעך פון זיין אַלטער היים, אין וועלכער ער איז געווען איינגעוואקסען ביט אָפצוטיילען.

ז. סעגאַלאָוויטש, ביט קוקענדיג אויף זיין גאַנצען עגאָ־צענטריזם פון אַ קינסטלער און אָפטער אַ איבערגעטריבענעם עגאָ־צענטריזם, פון וועלכער עס ליידען אַ סך אידישע שרייבער, איז דאָך געווען איינער פון די, וואָס האָט געלעבט ביט מיט זיך, נאָר מיט די מאַסען, מיטן אַלטעגליכען קאָכיגען און רוישיגען אידישען לעבען אין דער אַלטער היים.

ז. סעגאַלאָוויטש איז ביט בלויז געווען אַ פאָעט, ער איז געווען אויך אַ בעלעטריסט און אַ זשורנאַליסט.

אויב זיינע פאָעמען האָבען זיך פאַרנומען מיט זיינע אייגענע געפילען און ערלעבנישען, האָט ער אָבער דעם מאַטעריאַל פאַר זיינע ראָמאַנען, סקיצען, ערציילונגען, רייזע־בילדער און איינדריקען געשעפּט פון אַלטעגלעכען אידישען לעבן.

ער האָט זיך ביט פאַרטיפט אין זיינע העלדען, ער האָט זיי אויך ביט אויסגעקליבען, ער איז געשטאַנען מיט זיין פּען פאַרן פאַרביקען, קאָכיגען שטראָם און געשילדערט אַלץ וואָס איז אים פאַרבייגעגאַנגען מיט אַ לייכטער עלעגאַנטער

שפּראַך און אַ סך ליבע און אַ סך אויפריכטיקייט. און דאָס האָט אים אַזוי פּאָפּולער געמאַכט און באַליבט ביי דעם ברייטען אידישען לעזער אין פּוילען.

עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס ער איז געוואָרען דער מקונן אויף דעם חורבן. אין זיינע לעצטע צוויי ביכער פּאָעמען איבער דעם חורבן וואָס רירען אָפּט ביז טרערען, לאָזט ער דורכגיין אין קורצע שיינע פערזן דאָס גאַנצע אידישע לעבען פון דער אַלטער היים.

ער מיידט קיינעם ניט אויס, ער באַקלאָגט אַלעמען — פון דעם בעל עגלה ביז דעם רב, פון דעם בונדיסט ביזן ציוניסט, אַלע טיפּן, אַלע כאַראַקטערן, אַלע קלאַסען, אַלע געשטאַלטען — איין גרויסען צוג פון פאַנטאָמען.

און צייטענווייז דוכט זיך ווי ער וואָלט מורא געהאַט, טאָמער האָט ער עמיצן פאַרגעסן און ניט דערמאָנט. טאָמער האָט ער עמיצן ניט געמאַכט קיין אל מלא רחמים, טאָמער האָט ער עמיצען ניט באַוויינט.

די צוויי ביכער פּאָעמען זיינען פּאַקטיש אַ סטענאָגראַפישע פאַרצייכענונג פון דעם גאַנצען אידישען לעבען פאַר די לעצטע 40 יאָר ביזן חורבן. אָבער ניט קיין פּראָזאַאישע, נאָר אַ טיף־דורכגעלעבטע, אַ טיף דורכגעווייטאָגטע.

סעגאַלאָוויטש האָט געפונען אַזוי פיל האַרציגע ווערטער דורכגעווייקט אין אַזאַ טיפען טרויער, אַז זיינע קלאָג־פּאָעמען וועלען בלייבען פון די וויניגע ווערטפולע קינסטלערישע דאָקומענטען איבער אונזער חורבן.

ז. סעגאַלאָוויטש האָט זיכער ניט נאָר דאָס אידישע אונטער־געגאַנגענע לעבען באַוויינט, ער האָט באַוויינט זיך אַליין, ווייל ער האָט אָן דעם לעבען ניט געקאָנט עקזיסטירען, ער איז געווען ווי אַ פלאַנץ, וואָס מען רייסט אַרויס פון זיין ערד און זיין קלימאַט וואו נאָר דאָרטען קאָן ער לעבען, וואַקסען און געדייען.

אין די גאַז קאַמערען און קרעמאַטאָריומס פון טרעבלינקע און אוישוויץ, האָט מען אים גייסטיג פאַרגאַזט און פאַרברענט צוזאַמען מיט זיין פאָלק.

נאָכדעם האָט ער ווי אַ שאָטען געוואַנדערט איבער דער וועלט און באַוויינט זיך אַליין און זיין פאָלק.

דער שטעמפּעל איז שוין געלעגען אויף אים, און ווען די צייט האָט זיך געענדיקט פון זיין וואַנדערען, איז ער אַוועק צו זיי. נאָכדעם ווי ער האָט פאַר די קינפטיגע דורות איבערגעלאָזען זיין צער, זיין צאָרען, זיין טרויער, זיין פאַרצווייפלונג און זיין איינזאַמקייט. פאַראייביגט אין אַ שיינעם מאָנומענט וואו עס זיינען פאַראייניגט אַלע און אַלץ, מיט וועלכע ער האָט געלעבט און וועלכע ער האָט געליבט און געליטען און געפרייט זיך מיט זיי. דאָרט אין יענעם לאַנד, וואָס האָט שוין פאַר אים מער ניט עקזיסטירט — אַ פינסטערער תהום, וועלכען ער האָט ניט געקאָנט פאַרגיסען מיט זיינע טרערען און איז אין אים אַליין פאַרשוואונדען.

צוויי אידישע פאָלקסלידער*)

דער יתומ׳ל

שלאָגט דער זייגער׳ל איינס:
דער יתומ׳ל ז׳געבליבען אַ קליינס.
און גאָר נישט ניט געטאָן און גאָר נישט ניט געטראַכט,
זאָגט די נשמה׳לע: אַ גוטינקע נאַכט!

שלאָגט דער זייגער׳ל צוויי:
דעם יתומ׳ל טוט די קעפּעלע וויי,
און גאָר נישט ניט געטאָן און גאָר נישט ניט געטראַכט,
זאָגט די נשמה׳לע: אַ גוטינקע נאַכט!

שלאָגט דער זייגער׳ל דריי:
דער יתומ׳ל איז געבליבען פאַרביי.
און גאָר נישט ניט געטאָן און גאָר נישט ניט געטראַכט,
זאָגט די נשמה׳לע: אַ גוטינקע נאַכט!

שלאָגט דער זייגער׳ל פיר:
דער יתומ׳ל ליגט מיט די פיסלעך צו דער טיר.
און גאָר נישט ניט געטאָן און גאָר נישט ניט געטראַכט,
זאָגט די נשמה׳לע: אַ גוטינקע נאַכט!

שלאָגט דער זייגער׳ל פינף:
פאַרן יתומ׳ל איז שוין ניטאָ קיין הילף.
און גאָר נישט ניט געטאָן און גאָר נישט ניט געטראַכט,
זאָגט די נשמה׳לע: אַ גוטינקע נאַכט!

*) פון י. ל. כהנ׳ס זאַמלונגען.

אַ מאַמע

אַי־ליו־ליו, מיין אײנציגעס קינד,
דיין מאַמע וועט ניט קומען, ניט גיך און ניט געשווינד,
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ווער וועט דיר, מיין קינד, קושען און גלעטען,
ווער וועט דיר, מיין קינד, די וויגעלע אויסבעטען?
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ווער וועט דיר, מיין קינד, פוצען און צירען,
ווען וועט דיר, מיין קינד, אין חדר אַוועקפירען?
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

דאָס קינד ליגט אין וויגעלע און חלש׳ט וויגען,
די מאַמע ליגט אויף דער ערד צוגעמאַכט די אויגען.
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

אַז מען וועט אויספאָרן מיט שיפען פיל ימ׳ען,
וועט מען ניט געפינען דיין אײנציגער מאַמען.
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

עס האָט זיך אָנגעצונדען אַ גרויסער פייער,
אַזוי ווי שטרוי אין אַ שייער.
ניטאָ קיין מאַמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ה. לאַנג:

פיאָנערן און בויער

(אַ פּאָר אימפּרעסיעס פון בענ־דזשאַמין שלעזינגער און מאַקס פיין)

ב. שלעזינגער

לאָמיר איך דערוויל דערציילען פון צוויי — פון בענדזשאַמין שלעזינגער, דעם „ליטוואַק", און דעם „ווייס־רוסישען" מאַקס פיין.

דאָ איז דער אַמעריקאַנער „קיבוץ גליות". אַזוי איז דער אַרבעטער־רינג ביים לעבען, אַזוי איז אויף די שטעגלאך ביי די מצבות אויף זיין בית־עלמין, און אַזוי אויף אַלע גאַסען, די „לעבעדיגע" און די „טויטע", פון דער גאַנצער אידישער אַרבעטער באַוועגונג. מ'טרעפט־אָן שטעט, לאַנדסמאַנשאַפטען, מדינות; מ'טרעפט מענטשען, וואָס יעדער פון זיי האָט בייגעטראָגען אייגענאַרטיגעס פון זיין אָפּשטאַם, פון דעם וואָס ער האָט איינגעזאַפּט אין זיך אין זיינע פריהסטע יאָרען.

וואָס האָט אויסגעצייכענט דעם ליטווישען איד ביזן אָנהויב פון איצטיגען יאָרהונדערט, און אפשר טאָקע ביז זיין יאָמערלעכען אומקום? צו זאָגען עס בחפזון: צוויי זאַכען — וואָס אייגענטליך זיינען זיי איינס און דאָס זעלבע.

ערשטענס, פאַרהאַנדלען, פּלפּול'ען, לייגען זיך אין דער לענג און אין דער ברייט אויף צו דערגרייכען דאָס געווינשטע, אָבער קיינמאָל אין דעם פאַרהאַנדעל ניט אַוועקצוגעבען די אייגענע נשמה; צווייטענס, אַריינלאָזען זיך טאָקע אין דער גרויסער וועלט, אַריבערשפּאַנען גרעניצען, שיקען קינדער לערנען אַנדערש־

וואו, שיקען זיי אויך אין געשעפטען אַנדערשוואו, אָבער אויף יום־טוב קומען אַהיים.

בענדזשאַמין שלעזינגער איז געווען דער לײדענשאַפטליכסטער פאַרהאַנדלער („נעגאָשיעיטאָר") אין אידישען אַרבעטער־לעבען. מיר האָבען איצט „קאָלעקטיוו באַרגעינינג". ס'איז אַ גאַנצע סיסטעם. דער שאַפּ־טשערמאַן פאַרהאַנדעלט מיטן פאָרמאַן. פּרייז־קאָמיטעס דינגען זיך מיטן באַלעבאָס. מען דינגט אויס לוין, אַרבייטס־צייט, אַ הוספה, „אָווערטאַים". און האָט מען צו טאָן מיט אַן ענין פאַרן גאַנצען פאַך, אָדער אינדוסטריע, קומען די פאָרשטייערס פון דער גאַנצער יוניאָן און די פאַרטרעטערס פון אַלע באַלעבאַטים, און מען פאַרהאַנדלט און מען דינגט זיך ווייטער און ברייטער. ס'איז אַ געוויינליכע זאַך איצט, אָבער ביז מען האָט עס דערגרייכט און איינגעשטעלט, איז עס גאָרניט געווען געוויינליך; מ'האָט ערשט געדאַרפט פאַרהאַנדלען אַז מען זאָל קענען פאַרהאַנדלען — און בענדזשאַמין שלעזינגער איז געווען דער גרויסער פאַרהאַנדלער פון יענער צייט.

פאַרהאַנדעלט האָט ער טאַקע אויף זיין אייגענעם פעלד, ביי פרויען־קליידונג („לעידיס גאַרמענטס"), דער עיקר, ביי „קלאָוקס", אָבער ס'איז געגאַנגען ווירקונג אויך צו אַנדערע פאַכען. ס'האָט געמיינט אַז דער כלל באַלעבאַטים זאָל אַנערקענען דעם כל לאַרבעטער (די יוניאָן) פאַר אַ גלייכען צד אין דער אינדוסטריע, און ביידע צדדים זאָלען פאַרהאַנדלען. איז דערמיט מיטגעגאַנגען סאָציאַלע דערהויבונג פון די אַרבעטער, און דאָס האָט מען געמוזט אויספעכטען דורך סטרייקס; אָבער אויספירען וואָס דורך אַ סטרייק האָט דאָך אויך געמיינט פאַרהאַנדלען, און שלעזינגער האָט דערמיט גע'שמ'ט.

ער האָט דערמיט אָנגעהויבען שמ'ען איידער־נאָך עס איז געקומען דער „פּראָטאָקאָל" פון לואיס בראַנדעיס מיט דער לעגאַליסטיק און אינדוסטריעלען פאַרלאַמענטאַריזם, אַ קעיט פון „קאונסילס" און „באָארדס". דער „פּראָטאָקאָל" איז געווען אַ פיינגעדעקטער טיש אַרום וועלכען צו זיצען און פאַרהאַנדלען; דאָס פאַרהאַנדלען גופא איז געווען אויך פריער. אַמעריקע רימט אונז איצט. די גרויסע, רייכע, הויך און ברייט אינדוסטריעל־אַנטוויקעלטע אַמעריקע האָט איצט לויטער לויב פאַר אונזערע יוניאָנס. זיי, די אידישע, די שניידערשע אימיגראַנטען־יוניאָנס, זיינען די וועגווייזערס צו אינדוסטריעלען פרידען. מיר, די אַמאָליגע אומרואיגע, צערודערטע „פרעמדע", די רעוואָלוציאָנערען פון די געטאָס און פון די וועלדער, זיינען עקספּערטען אין דער קונסט פון פאַרהאַנדלען. דאָס איז אָבער ניט ערשט איצט געוואָרען. מיר האָבען אָנגעהויבען פאַרהאַנדלען גלייך אויף די ערשטע טריט פון אונזערע יוניאָנס — און שלעזינגער איז געווען אַ פּיאָנער.

און פאַרהאַנדלען האָט ביי שלעזינגער'ן געמיינט פּלפּול'ן — דער פּלפּול פון ליטע. און גע'פּלפּול'ט האָט שלעזינגער איבער פּרינציפּען.

פּרינציפּען פון אַרבעטער־רעכט.

למשל: אַז וואָך־ אָדער שטיק־אַרבעט דאַרף זיין דאָס רעכט פון די אַרבע־טער אַליין צו באַשטימען; און אויף וויפיל ס׳קען גילטען דעם אַרבעטער׳ס רעכט אויף זיין אַרבעטס־פּלאַץ, אַז מ׳זאָל אים ניט אַוועקשיקען און פאַרבייטען אויף אַן אַנדערען.

מחמת שלעזינגער׳ס פּלפּול׳ן ביי דער צונויפשטעלונג פון יעדען זאַץ אין אַן אַגרימענט מיט די באַלעבאַטים, איז אַרום אַזעלכע ענינים אויסגעוואַקסען אַ גאַנצער סכאָלאַסטיציזם. ס׳האָט דורך שלעזינגער׳ן געהייסען, אַז אַ יוניאָן־פירער דאַרף מען קענען זיין; ס׳איז אַ תורה צו לערנען און לערנען.

און זיין אויסזען האָט צוגעגעבען קאָליר — אַ לערנער־געשטאַלט, אַ פאַר־מאָגערטער, אַ פאַר׳צער׳טער, אַ ביינערדיגער פּנים מיט בליציגע אויגען פון אַ סכאָלאַסטיק, אַן אַסקעט.

אַ פּיאָנער אין „קאָלעקטיוו באַרגעינינג״, און אַ פּיאָנער פאַר דער סאַמע וויכטיגסטער היסטאָרישער דערגרייכונג פון אידישען אַרבעטער לעבען אין דער נייער וועלט, דער דערהויבונג פון דער אידישער מלאכה גופא.

די אידישע מלאכה — שניידעריי.

שלעזינגער איז געווען דער ערשטער, און פאַר אַ צייט דער איינציגער, צו לייגען זיך אין דער לענג און אין דער ברייט, און צו דערגיין אַלעמען די יאָרען, אַז די גאַרמענט אינדוסטריע זאָל אַנערקענט ווערען פון אַלע געזעלשאַפטליכע כוחות אין לאַנד אַלס אַ פונדאַמענטאַלע אינדוסטריע ווי קוילען, ווי שטאָל, ווי עלעקטריק, ווי בויען הייזער. מען מוז דאָך האָבען קליידער — אַ יאָ, צי ניין? און מען מוז האָבען שיינע קליידער — אוודאי און אוודאי. אָן דעם איז די מענש־ליכע געזעלשאַפט ניט פאַלקאָמען, איז אַן פּראָגרעס, ממש פּרימיטיוו. דאַרף שניידעריי שטיין ניט בלויז ווי אַ שפּיגעל־אינדוסטריע, נאָר אויך ווערען אַ „בעיסיק אינדאַסטרי״. ער האָט וועגען דעם געטרוימט חלום איבער חלום, דער נערוועז־אימפּעדיגער שלעזינגער; און מיט זיין נערוועזען אימפּעט האָט ער אַרגומענטירט מיט די מאָדע־ערפינדערס און מיט די הויפּט־לייט פון דעפּאַרט־מענט־סטאָרס, און ער האָט פאַר דעם געזוכט הסכמות פון פּאָליטיקער, מעיאָרס, גאָווערנאָרס און קאָנגרעסלייט. ער האָט זיך פאַרמאָסטען צונויפצונעמען אַלע נאָדעל־טרעיד יוניאָנס אין איין פאַרבאַנד, איינשליסענדיג קירזשנעריי, און מענער־שנייעדריי אוודאי, און אויך טעקסטיל, וועבען און שפּינען וואָל און קאַטען און זייד, דעם שטאָף פאַר קליידונג, איז דאָס אויך געווען צוליב דעם. ניט אַזוי צו דער מצווה פון אַרבעטער־איניגקייט האָט ער דערמיט געצילט, ווי צו אַן אויפזאַמלונג פון דער גאַנצער שניידערשער מלאכה אַז דאָס לאַנד זאָל זען איר מענטשען־קראַפט און שעצען די מלאכה גופה. אַזאַ שעצונג איז שוין איצט דאָ. געבראַכט דערצו האָט די אַנטוויקלונג פון סאָציאַלער דעמאָקראַטיע אין אַמע־ריקע, וואָס אָרים און רייך גייען אין דיזעלבע קליידער, און אַמעריקע איז גע־וואָרען די שענסט־באַקליידעטע לאַנד אין דער וועלט. און די שעצונג גייט טאַקע צום אַרבעטס־פעלד; ווען דעיוויד דובינסקי, דער יורש פון אַלע ראַנגלענישען

און אַלע קאַמפּען אין די שניידער־פּאַכען, קומט איצט אין וואַשינגטאָן, גייט מען אים אַנטקעגען ווי אַ וואָרט־פירער פון אַ מאַכט־אינדוסטריע. דער פּיאָנערישער טרוימער דערפון איז געווען שלעזינגער.

נאָר אין מיטען פון אַלע אַזעלכע טרעיד־טרוימערייען און טרעיד־פּאַרהאַנדלענישען פלעגט שלעזינגער גאָר זיך אַ הויב־טאָן און אַוועק פון דער יוניאָן. ער פלעגט קומען זיך באַשעפטיגען מיטן „פאָרווערטס" — זיין היים. אַ ליטוואַק פאַרט אויף יום־טוב אַהיים.

***

אַמאָל אין אַ צעפּלאַמטער דיסקוסיע ביי די פאַראייניגטע אידישע געווערקשאַפטען — דעמאָלט ווען די געווערקשאַפטען איז געווען דער צענטער פון

מאַקס פיין

גאַנצען אידישען יוניאָן־לעבען און פון דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג בכלל — און געהאַנדעלט האָט זיך דעמאָלט וועגען דעם אויפקום פון דער אַמאַלגאַמייטעד קלאָדהינג וואָרקערס — האָט שלעזינגער אַ רוף־געטאָן מאַקס פיינ'ען „מאַטראָז". ס'איז דערין ניט געווען קיין באַליידיגונג. דער אויסדרוק האָט געצילט צו באַצייכענען פיינ'ס אָרט אין דער אַרבעטער באַוועגונג. ער איז קיינמאָל ניט געווען איינגעזעצט אויף שטענדיג אין דער אָדער יענער יוניאָן. אפילו ווען ער איז ניט געווען אינם אַמט פון געווערקשאַפטען־סעקרעטאַר, האָט ער ווי אַ „מאַטראָז" אַרומגעוואַנדערט אין אַלע פאָרטען. אָנגעהויבען ביי די

ניפּענטס־מאַכער און געוואָרען גאָר אַ דרוקער, אַריין אין די כּל׳ערליי שניידער־לאָקאַלען און אַריבער צו טעאַטער־יוניאָנס, און ווידער אין די געווערקשאַפטען און ווידער אין אַ יוניאָן דאָ און דאָרטען. ער פלעגט זיך אַליין אָנרופען „כּל בו׳ניק״, דער אַרומוואַנדערענדער און שפּאַס־טרייבענדער מאַקס פּיין. האָט ער מיט זיין הומאָר אָפּגעענטפערט שלעזינגער׳ן:

— ערשטענס, וואָס בין איך שולדיג אַז איך בין געבוירען געוואָרען אין אַ מדינה, וואָס מען ווייסט קיינמאָל ניט ווער זי איז און וואו זי וועט אַהינקומען? זי איז רוסיש און ניט רוסיש, און זי איז פּויליש און ניט פּויליש, און ליטע איז זי אויך, און דייטשען האָט זי אויך אַ סך. צווייטענס, ווידער, אַ מאַטראָז איז ניט קיין פייגלינג, ער האָט קוראַזש, די ים־כוואַליעס שרעקען אים ניט. און ער איז אינטעליגענטער פון זיינע פּאַסאַזשירען, ער ווייסט וואָס עס טוט זיך אומעטום. און אַן ערלעכער מענטש איז ער; וואו ער קומט, דאָרטען ווערט זיין היים, און אין דערהיים איז מען נאַקעט, מען איז ערליך צו זיך.

די ווערטער קלינגען מיר נאָך איצטער. אפשר האָט ער אין דעם און יענעם זאַץ געברויכט אַן אַנדער וואָרט, אָבער דער תמצית איז אַ געטרייער. און דער עיקר — דאָס טאַקע איז געווען פּיינ׳ס ביטראַג צו דער אַרבעטער באַוועגונג. ער האָט ניט געטאָגט וואו גענעכטיגט; ער איז אַרומגעגאַנגען אין אַלע ווינקעלאַך פון דער אַרבעטער באַוועגונג, און אומעטום האָט ער געבראַכט גלויבען אַז אַ מער גערעכטער לעבען וועט נאָך קומען.

צומאָל פלעגט ער זאָגען וועגען זיך: „ווען איך בין געווען אַ גרינער, האָב איך געאַרבעט אין אַ קוילען־יאַרד; איך פלעג זיך דאָרטען אויסרייסען די קישקעס; אָבער איך האָב אַלע מאָל געטראַכט, אַז מענטשען דאַרפען דאָך דאָס האָבען, און אַז מענטשען דאַרפען עס, איז גאָר אַ מצווה צו זיין ביי דעם. נו, איצט טראָג איך אין די טענעמענט־הייזער יוניאָנס ווי איך פלעג אַמאָל דאָרטען טראָגען קוילען״.

מאַקס פּיינ׳ס שפּאַסיגע ווערטלאַך מיט אַן אומעטיג לירישען בייקלאַנג, כאַראַקטעריזירענדיג זיך אַליין, האָבען גע׳שמ׳ט.

נאָר אָט זיינען זיי ביידע, שלעזינגער און פּיין, זיך צונויפגעקומען אויף איין אָרט, וואו אַמעריקאַנער אידישער אַרבעטער־פירערשאַפט האָט זיך דערזען גאָר און גאָר עלענד.

געווען איז דאָס אין יאָר 1922 ביי דער קאַנווענשאַן פון דער אַמעריקען פעדערעישאַן אָוו לעיבאָר, אָפּגעהאַלטען אין סינסינעטי, ביי וועלכער שלעזינגער איז געוואָרען אויסגעקליבען צו זיין דער אַמעריקאַנער פאָרשטייער ביים בריטישען טרעיד יוניאָן קאָנגרעס, און מאַקס פּיין איז גערופען געוואָרען צו דער פּלאַטפאָרמע צו ריידען וועגען דעם אַרבעטער־כאַראַקטער אין די אידישע קוואַרטאַלען פון ניו יאָרק.

פאַר ביידען איז דאָס געווען אַ פּערזענליכע דערגרייכונג און אַן אויפקום פון דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג. ס׳איז נאָך געווען פריש די גאָרניט

הימליכע צייט, וואָס די ערשטע וועלט־מלחמה האָט אונז דאָ איבערגעלאָזען. מ'האָט נאָך געקוקט אויף אונז אַז מיר זיינען „פרעמדע" און אַז אין דעם פּאַטריאָטיזם צו אַמעריקע שליסען מיר זיך ניט איין מיטן גאַנצען האַרצען. מער ווי איין טראַגישע איבערלעבונג האָט די אידישע אַרבעטער באַוועגונג דורך דעם געהאַט. שלעזינגער'ס ערוויילונג און פּיינ'ס אויפטרעטונג האָבען דאָס געדאַרפט פאַרענדיגען. ביי פּיינ'ען איז דאָס אויך געווען אַן אייגענע האַרץ־זאַך. ער האָט שוין געהאַט הינטער זיך העכער דרייסיג יאָר טעטיגקייטען אין דער אַרבעטער באַוועגונג, אָבער נאָר אין דעם אידישען טייל, און די נשמה האָט אים געצויגען צו זיין אין דעם אַמעריקאַנישען צענטער. אַ פערזענליכער געפיל? ניין, מער ווי דאָס. דערזעלבער געפיל איז געווען ביי אַלעמען אין דער אידישער אַרבעטער־באַוועגונג. מ'האָט געשטרעבט צו דער גרויסקייט פון אַמעריקע. און אָט איז געקומען דער מאָמענט. פּיין זיצט אויף דער פּלאַטפאָרמע זייט־ביי־זייט מיט סענאַטאָר ראָבערט לאַפאָלעט (דער אַלטער קעמפערישער „באָב" לאַפאָלעט); און באַלד וועט סעמועל גאָמפּערס פאָרשטעלען פּיינ'ען דעם סעקרעטאַר פון די אידישע געווערקשאַפטען, און דאַן לאַפאָלעט'ן, וועלכער איז געקומען מיט פאָרשלאגען ווי אַזוי צו ענדערען די אַמעריקאַנער קאָנסטיטוציע אין די אינטערעסען פון טרעיד־יוניאָניזם. און אָט רעדט שוין פּיין. זיין שטענדיג פרישרויטליכער פּנים איז אַביסעל אויסגעצויגען און בלייך. ער איז טיף ערענסט. ער קלערט־אויף. ער פאַרענדיגט און ווערט אַפּלאָדירט. ער האָט אויסגעהאַלטען אַן עקזאַמען פון עטליכע און דרייסיג יאָר. און אַ פּאָר טעג שפּעטער איז שלעזינגער ערוויילט געוואָרען ,און ווידער איז דאָ געווען אַ דורכגעמאַכטער עקזאַמען. זיינען זיי ביידע גליקלאך? ביידע זיינען זיי אומעטיג.

פּיין זאָגט: „איך האָב דערלעבט אַלץ, מער וויל איך גאָרניט, איז עפּעס פּוסטלאָך אויפן האַרצען". שלעזינגער זאָגט: „צו וואָס האָב איך עס באַדאַרפט? איך וועל זיין דער פאָרשטייער פון דער א. פ. אָוו ל. אין ענגלאַנד, אָבער איך וועל ניט זיין „איך", דער קלאָוקמאַכערשער אידישער סאָציאַליסט פון דער ניו־יאָרקער איסט־סאיד".

ביידע זיינען אַרויף צו דער הויכקייט פון אַמעריקע, און האָבען זיך דערשפּירט איינזאַם. איז פאַר מאַקס פּיינ'ען געוואָרען דאָס דער אָנשטויס צו חבר'שאַפט מיט דער דעמאָלט אויפקומענדער אַרבעטער באַוועגונג פון ארץ־ישראל. און ס'האָט זיך אָנגעהויבען זיין נייער לעבענס־קאַפּיטעל.

עטליכע אימפּרעסיעס האָב איך דאָ אויפגעשריבען, אַ פאָר מאָמענט־ערֿאינערונגען פון צוויי פּיאָנערען, טרוימער אין דער אידישער אַרבעטער־באַוועגונג; מער וועגען זיי און וועגען אַנדערע — אַן אַנדערש מאָל.

דער לעבעדיקער

אַן איינפאַל פון מלאך המות

(הומאָרעסקע)

צערייד איך זיך מיט אַן אַלטען אידען, אַ היימישען, פון די אידען וועלכע זיינען געבליבען גאַנץ אין אַמעריקע, מיט באָרד און נשמה, כאָטש זיי זיינען שוין דאָ זייער לאַנג. צערייד איך זיך מיט אים וועגען פאַרשיידענע זאַכען, צעוואַרעמט זיך מיין איד און רעדט מיר אויס זיינע טענות צו אַמעריקע.

— אַמעריקע, — מאַכט דער איד, — איז אַ גיהנום, ס׳איז אַ זינדיק לאַנד, אַ סדום! אָדער מען הרג׳עט זיך, אָדער מ׳הרג׳עט יענעם, נישט גוט! און נעמען נעמט זיך עס דערפון, ווייסט איר פון וואָס?

— פון וואָס? — פרעג איך.

— פון דעם, וואָס איר, אַמעריקאַנער, מיינט, אַז איר זייט זייער קלוג. אָבער אין אמת׳ן זייט איר נאַראָנים. אַמעריקע איז זייער אַ נאַרישע מדינה. פאָלגט מיך. אָט באַט אייך אַזאַ זאַך ווי געז. דוכט זיך, אַ קלוגע זאַך, עס לייכט, מען קאָכט דערויף, אָבער דאָך איז עס אַ שטיק טפשות. אייערע חכמים האָבען גע־קלערט און נישט דערקלערט. מילא, גוט, זאָל שוין זיין געז, אָבער פאַרוואָס, פרעג איך אייך, דאַרף עס שמעקען? פאַרוואָס מוז עס זיין געפערלאַך?

לאַך איך און זאָג:

— אָט האָט דער רבונו של עולם, להבדיל, אויך געמאַכט אַ זון — איז זי גוט, אָבער אויך אַמאָל געפערלעך... שטאַרבט מען נישט פון היץ אַמאָל, זיידע?

— וואָס פאַר אַ משל? — ווערט דער אַלטער כמעט אויפגעבראַכט. — ראשית, פאַסירט עס צו ווינציק. ס׳איז אַ יוצא מן הכלל . . . און, צווייטענס, טרעפט עס נישט, ווען אַ מענטש איז אויף דער וואַך, נו, קען מען זיך היטען. גייט מען נישט אויף דער זון, ווען ס׳באַקט! האָט איר געזען? אָבער אייער געז קען מען דאָך נישט איינהיטען, עס איז אַ סכנה אי בייטאָג, אי ביינאַכט. אַ מענטש פאַרגעסט צו פאַרדרייען די געז — און אָט האָט איר אייך, אַ פאַרטיקער טויט! . . .

— הייסט עס, זיידע, אַז איר זייט געגען געז? — שמייכעל איך.

— יאָ, — מאַכט ער, — איך בין געגען געז. ווען נישט געז, וואָלט ביי אייך אין אַמעריקע געווען מיט אַ סך מיתות משונות ווינציגער. איר פאַרשטייט?

געז איז דאָך אַזאַ גרינגע המצאה פון מלאך המות. געפעלט איינעם נישט דאָס לעבען — נעמט ער געז. אַ מאַן געפעלט נישט דאָס ווייב, — דרייט ער אָפּ די געז . . . פע! ס׳טויג נישט . . .

— אַז מענטשען ווילען זיך הרג׳ענען, קען מען נישט פאַרהיטען! — זאָג איך.

— מען קען יע! — שרייט אויס מיין אַלטער. — איך פרעג אייך, פאַרוואָס האָט מען ביי אונז אינדערהיים נישט געהערט פון אַזעלכע רציחות אויף זיך און אויף יענעם, האַ? איר פאַרשטייט, אינדערהיים איז אויך מענטשען אַמאָל געווען נישט גוט: פרנסה, אַן אשה רעה, קראַנקהייטען, און דאָך האָט מען געלעבט, פאַרוואָס? — ערשטענס, איז געווען אמונה . . . און צווייטענס, איז געווען זייער שווער אַנצוטאָן זיך אַ מיתה. פּרואווט אינדערהיים אַרונטערוואַרפען זיך פון אַ דאַך — טויג עס נישט! די הייזער זיינען נידעריק. די ערד צו ווייך . . . ס׳איז דען היגע שטיינערנע ערד?! ווען אַ מענטש זאָל זיך אַרונטערוואַרפען פון אַ דאַך אינדערהיים, פאַלט ער אַריין אין בלאָטע, פונקט ווי אַ פּערענע . . . אָבער ביי אייך אין אַמעריקע האָט מען אַלץ כמעט ווי צוגעגרייט פאַרן מלאך־המות: הויכע הייזער, אונטען שטיינער, אַרונטערגעוואָרפען זיך — און פאַרטיג, איינס און צוויי. און ווען מען וויל זיך שוין גאָר ביי אייך באַוואַרענען מיט אַ זיכערען טויט, גייט מען אַוועק גאָר אין אַ הויכען הויז און מען וואַרפט זיך פון דאָרטען אַרונטער . . . אָדער נעמט ביי אייך אַן אַנדער מיתה־משונה, קנאַפּ האָט איר דען זיי? אין אַמעריקע, אַז מען וויל, וואַרפט מען זיך אונטער רעלסן, אָדער מען שפּרינגט אַרונטער פון אַ בריק גלייך אין וואַסער אַריין. מען רעדט שוין נישט, אַז מען קען זיך לאָזען איבערפאָרען פון אַן אויטאָמאָביל . . . אָבער ביי אונז אינדערהיים האָט עס נישט געקענט פּאַסירען: קיין אויטאָמאָבילען זיינען נישט געווען, קיין בריקען אויך נישט, און אַ טייך אויך נישט קיין טיפער. מען האָט זיך קוים געקענט אין אים אָפּשווענקען. און זומער, אין די היצען, איז ער געווען טרוקען און ווינטער, אין די פרעסט, אויסגעפרוירען, און וואַרפען זיך אויף די רעלסען פון אַ צוג, האָט מען אויך נישט געקענט. אַ צוג איז געווען ווייט פון שטעטעל, מען האָט געדאַרפט פאָרען 20־25 מייל. נו, האָט מען געדאַרפט האָבען הוצאות הדרך, און סתם פאָרענדיג אַזוי ווייט האָט מען זיך געקענט באַדענקען, אַז ס׳איז אַ טפשות . . . און דערפאַר טאַקע האָבען ביי אונז אַזוי ווינציג מענטשען גענומען זיך אַליין דאָס לעבען. אָבער דאָ איז דאָך אַלץ אַזוי גרינג! יעדע מיתה משונה איז צוגעגרייט: דו גיי און קלייב נאָר אויס . . . איר פאַרשטייט מיך, צי ניין?

— איך פאַרשטיי אייך זייער גוט, — זאָג איך.

— איר פאַרשטייט און פונדעסטוועגן מיינט איר אויך, אַז קיין קליגערע מדינה, ווי אַמעריקע איז גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. ניין, אַנטקעגען אונזער אַלטער וועלט טויג זי נישט. אָט נעמט די מעשה פון דעם מאַן, וואָס האָט דערמאָרד׳עט זיין פרוי, פון וועלכע די בלעטער שרייבען אַזוי פיל. נו, האָט איר אַזאַ זאַך געהערט אין דער היים, צווישען אידען? פאַרוואָס זשע קען עס געשען

אין אַמעריקע? — פשוט: ווייל מען איז דאָ קיין אידען נישט. אינדערהיים קען אַ איד נישט דער׳הרג׳ענען זיין ווייב ביינאַכט, ווייל איידער ער לייגט זיך שלאָפען, זאָגט ער דאָך קריאת שמע: „בידך אפקיד רוחי״ . . . היינט וואָס איז ער פאַר אַ באַלעבאָס אויף אַ פרעמדער נשמה? אָבער דאָ וואַרפט מען זיך אַריין אין בעט, ווי חזרים, ווער קריאת שמע, וואָס קריאת שמע? נו, ווערט מען מערדער! און דאָס זעלבע איז אינדערפרי. ווי קען אַ איד אינדערהיים הרג׳ענען דאָס ווייב אינדערפרי, אַז ער דאַרף גאָר אָפגיסען נעגעלוואַסער און לויפען צום ערשטען מנין צו עבודת הבורא? אָבער דאָ לויפט מען דאָך נאָר צו דער אַרבעט. קיין מורא פאַר גאָט, נאָר פאַרן באָס און שאָפּ. און דערפאַר שטיקט מען זיך דאָ אויס.

— ניין, ליבער פריינד, — האָט דער אַלטער איד פאַרענדיגט מיט נצחון, — ביי אייך אין אַמעריקע איז נישט גוט, זייער נישט גוט . . . אַ זינדיקע וועלט דאָ ביי אייך, זייער אַ זינדיקע! . . .

ב. י. ב.:

דער סוף פון די רשעים

(פון די אַלט־אידישע לעגענדעס)

1. נבוכדנצר׳ס סוף

אַ דער רשע נבוכדנצר איז געשטאָרבען, האָבען די מענטשען פון בבל ניט געוואוסט וועמען זיי זאָלען מאַכען פאַר מלך. אַזוי איז אויפגעשטאַנען נבוכדנצר׳ס זון, אויל מרודך, און האָט געוואָלט איבערנעמען די מלוכה.

האָבען די מענטשען פון בבל צו אים געזאָגט: דו, מרודך, הער זיך נאָר צו צו אונזערע רייד. אוודאי איז אמת, אַז די קרוין דאַרף געהערען צו דיר. אָבער דו ווייסט דאָך וואויל, אַז גאָט האָט איינמאָל שוין געשטראָפט דיין פאָטער און אים פאַרוואָרפען אין אַ חיה, און אים געמאַכט אומלויפען אין ווילדען וואַלד גאַנצע זיבען יאָר. אין אַ נאַרע איז ער געשלאָפען, און גראָז האָט ער געגעסען. מיר האָבען מורא, טאָמער איז ער היינט אויך אַזוי אַוועקגעלאָפען אין וואַלד אַריין. נייערט דו, וואָס דו באַגערסט צו ווערען מלך, זאָגסט אונז אַז ער איז טויט. וואָס וועט אָבער זיין, אַז ער וועט ווידער פאַר אונז זיך באַווייזען אַ לע־בעדיגער, און ער וועט, ווי ביים ערשטען מאָל, אונז ווידער שווער באַשטראָפען. ער וועט מיט זיין ברומיגען קול שרייען און זאָגען צו אונז: איר האָט זיך ניט געטאָרט איילען מיט אַ נייעם מלך, נאָר איר האָט מיך באַדאַרפט שטאַרק זוכען, און אַז איר וואָלט מיך געפינען, וואָלט איר מיך געדאַרפט האַלטען און היטען ביז צו דער צייט, ווען איך קריג צוריק מיין שכל.

אַז אויל מרודך, וואָס האָט זייער געוואָלט זיין מלך, האָט דערהערט די דאָזיגע רייד, האָט ער געזאָגט: איר רעדט זייער ריכטיג. אָבער איך זאָג אייך, איר באַדאַרפט קיין מורא ניט האָבען. דער פאָטער מיינער איז אַצינד טויט מיט אַן אמת. איר האָט דאָך געזען, ווי מיר האָבען אים באַגראָבען.

האָבען די מענטשען פון דער מדינה געענטפערט מיט מורא: יאָ, אמת, מיר האָבען געזען אַ טויטען מענטשען. מיר האָבען דעם מת פאַרשאָטען, אָבער מיר ווייסען ניט צי דאָס איז טאַקע געוועזען דיין פאָטער, און מיר שרעקען זיך פאַר אים. דו ווייסט דאָך וואויל, אַז ער האָט די גאַנצע וועלט געמאַכט ציטערען פאַר זיין קוק, און זיין קול האָט אַלעמען צו דער ערד געוואָרפען.

ווי אויל מרודך האָט געזען אַז ער קען די מענטשען פון בבל ניט איבער־ריידען, איז ער געלאָפען און האָט גענומען אייזערנע קייטען און געאיילט מיט

דעם צו זיין פאָטער׳ס קבר. און ער האָט זיין פאָטער אויסגעגראָבען פון דער ערד און אָנגעטאָן די קייטען אויף זיינע פיס; און האָט אים געשלעפּט איבער אַלע גאַסען פון דער שטאָט, און געשריען, און גערופען: זעט, אָט איז מיין פאָטער.

און דעמאָלט האָט איטלעכער באַשיינפּערליך שוין איינגעזען, אַז נבוכדנצר, דער מלך פון דער גאַנצער וועלט, איז טאַקע טויט.

האָט איטלעכער זיך געפרייט אין זיין האַרצען. וואָרים די גאַנצע צייט, וואָס נבוכדנצר האָט געלעבט, איז ניט געפונען געוואָרען קיין געלעכטער ביי די מענטשען. און אַז ער איז געשטאָרבען, האָט גערוט די גאַנצע וועלט. און אַלע האָבען געעפענט זייערע מיילער מיט געזאַנג. אפילו די ביימער האָבען געזונגען.

2. בלשאצר׳ם לעצטע סעודה

אַז גאָט האָט געוואָלט ברענגען אַ שטראָף אויף בבל פאַר אַלע אירע זינד, און פאַר אַלץ וואָס זי האָט געטאָן צו די אידען, האָט גאָט אויפגעשטעלט געגען איר צוויי מלכים פון צוויי מעכטיגע פעלקער — דריוש דעם מלך פון מדי און כורש דעם מלך פון פרס. האָט כורש זיך מתחתן געווען מיט דריוש׳ן און גענומען זיין טאָכטער פאַר אַ ווייב. האָבןביידע מלכים זיך צונויפגערעדט און זיך פאַר־בונדען אין איין בונד, און זיינען אַרויס געגען בלשאצר׳ן, דעם מלך פון די כשדים.

האָבען זיי אָנגעהויבען אַ גרויסע מלחמה, און די מלחמה האָט געדויערט אַ לאַנגע צייט. אין אָנהויב זיינען די כשדים געווען שטאַרק און עס זיינען געפאַלען פיל דערשלאָגענע פון די מחנות פון מדי און פרס.

האָבען די דאָזיגע צוויי מלכים זיך ווידער געשטאַרקט און עס האָט זיך אויפסניי צעפלאַקערט אַ גרויסע מלחמה צווישען זיי. זיינען געפאַלען סיי פון די און סיי פון יענע זייער פיל הרוגים. אַ סך בלוט איז פאַרגאָסען געוואָרען.

זיינען די מחנות פון בבל אַנטלאָפען, און די מחנות פון מדי און פרס האָבען זיי נאָכגעיאָגט ביז צו אַ טאָל, וואָס איז אַ טאָג גאַנג פון בבל. און ביידע מלכים דריוש און כורש, האָבען דאָרט פאַנאַנדערגעלייגט זייערע לאַגערען און זיך אָפּגערוט.

און עס איז געווען, אַז בלשאַצר האָט דאָס געזען, ער האָט צונויפגעזאַמעלט אַלע זיינע גבורים, און אויך טויזענד פירשטען פון קיניגלאכען הויף, און ער האָט זיי געשיקט צו שלאָגען דעם טאָפּעלטען שונא. זיינען זיי אַרויסגעגאַנגען פון בבל ווען ס׳איז נאָך געווען טאָג, און זיינען געגאַנגען אַ גאַנצע נאַכט. און אַז ס׳איז שוין געווען געגען מאָרגען, האָבען די פירשטען מיט די גבורים גענומען שלאָגען אין דער מחנה פון כורש און דריוש.

האָבען די קריגער פון מדי זיך דערשראָקען און האָבען אָנגעהויבען צו אַנטלויפען. אָבער כורש מיט די קריגער פון פרס האָבען זיך אַוועקגעשטעלט געגען די כשדים און זיי ניט געלאָזט מער נאָכיאָגען זיך נאָך מדי. און ס׳איז געווען,

אַז עס איז צוגעפֿאַלן די נאַכט, האָט זיך באַניַיט דאָס געשלעג, און עס זיַינען געפֿאַלן אָן אַ שיעור דער׳הרג׳עטע פֿון פּרס, און בלשאַצר׳ס גבורים האָבן זיי באַזיגט.

אַז די מחנה איז מיט פּאָנען פֿון נצחון צוריקגעקומען אַהיים, האָט בלשאַצר געמאַכט פֿאַר די גבורים אַ גרויסע סעודה, און ער האָט זיי ביַי דעם מאָלציַיט געגעבן מתנות, גאָלד און זילבער, און ער איז מיט זיי געזעסן און געטרונקען. זיַינען זיי פֿריילאַכע אַזוי אַוועקגעזעסן דעם גאַנצן טאָג און די גאַנצע נאַכט.

און אַז בלשאצר איז געוואָרן זייער לוסטיג פֿון דעם וויַין וואָס ער האָט געטרונקען, האָט ער געהייסן ברענגען די זילבערנע און גילדערנע כלים, וואָס נבוכדנצר האָט אַרויסגעטראָגען פֿון בית־המקדש, און בלשאצר האָט פֿאַרשוועכט די הייליקע כלים און האָט געטרונקען אין זיי — ער און אַלע זיַינען גבורים, און זיַינען הארען, און זיַינע קעפּסוויַיבער.

האָט גאָט געזען, און ער האָט זייער געצאָרענט. האָט ער געשיקט אַ מלאך אויפֿצושריַיבן אויף דער וואַנט פֿון בלשאצר׳ס פּאַלאַץ אַ שווערע און האַרבע געשריפֿטס, צו לאָזן וויסן דעם מלך די גזירה, וואָס ס׳איז אין הימעל נגזר געוואָרן אויף אים און אויף זיַין קיניגריַיך.

איז דער מלאך געקומען און האָט אויף דער וואַנט, אַנטקעגען דעם בלי־ציגען הענגלייכטער, געשריבען מיט רויט אויף דער וויַיסקייט פֿון דעם קאַלך. און אות נאָך אות איז אַרויס פֿון אונטער זיַינע פֿינגער, ביז עס זיַינען אויפֿגעשריבען געוואָרען פֿיר ווערטער. וואָס די ווערטער מיינען האָט בלשאצר ניט געוואוסט. די שפּראַך פֿון די ווערטער איז געווען אַראַמיש, אָבער די אותיות זיַינען געווען אויף לשון־קודש. דער קיניג האָט געזען ווי די פֿינגער שריַיבען, אָבער דאָס איבעריגע פֿון דער אימה׳דיגער האַנט האָט ער ניט געזען. די זעאונג איז געווען אַ שרעקלאַכע און דער מלך האָט געגומען ציטערען אין אַלע זיַינע איברים. זיַין האַרץ האָט גענומען שטאַרק קלאַפּען, און זיַין פּנים איז געוואָרען בלייַך, ווי ביַי אַ מת. די גבורים און האַרען, און בלשאצר׳ס פֿריילאַכע קעפּסוויַיבער האָבען אַלץ אַרום געזען. זיי האָבען געזען ווי דער מלך ווערט אַזוי פֿאַרענדערט. אָבער די אימה׳דיגע זעאונג אויף דער וואַנט האָבען זיי ניט געזען. האָט בלשאצר אַ פֿאַרציטערטער געקוקט און געקוקט צו די פֿינגער אויף דער וואַנט; און זיַינע אויגען זיַינען געווען צוגעשמידט צו די אותיות, וואָס האָבען אויפֿגעלויכטען איינס נאָכן אַנדערען.

האָט דער מלך אויסגערופֿען אין דער הויך, מען זאָל אַריַינברענגען די צויבערשפּרעכער און די שטערנזעער, זיי זאָלען פֿאַר אים איבערלייענען דאָס געשריפֿטס אויף דער וואַנט. אָבער די חכמים פֿון בבל האָבען דאָס געשריפֿטס ניט געקענט פֿאַרשטיין, און זיי האָבען דעם באַשייד פֿון דעם ניט געוואוסט.

דענסטמאָל האָט ער געשיקט נאָך דניאל׳ן, און דער מלך האָט געזאָגט צו אים: ביזסטו דאָס דער דניאל וואָס פֿון די גלות־קינדער פֿון יהודה, וואָס מיַין פֿאָטער, דער מלך, האָט אַהער געבראַכט? וואָרים איך האָב געהערט פֿון דיר,

אַז דער גייסט פון די געטער איז אין דיר, און ליכטיקייט, און פאַרשטאַנדיקייט, און אויסנאַמיגע חכמה געפינען זיך אין דיר. אַצינד, אויב דו קענסט איבער־לייענען דאָס געשריפטס, וועסטו ווערען אָנגעקליידעט אין פּופּור, מיט אַ גילדענער קייט אויף דיין האַלדז, און ווי דער דריטער אין דער מלוכה זאָלסטו געוועלטיגען.

האָט דניאל געזאָגט צו בלשאצר׳ן: דיינע מתנות זאָלען בלייבען ביי דיר, ווארים דאָס איז דאָך גזלה, וואָס דו האָסט גע׳גזל׳ט פון פרעמדע פעלקער. און אויב ניט דו — האָבען עס דיינע עלטערען גע׳גזל׳ט. ניט מיר זאָלסטו געבען אַזוינע מתנות, נאָר דאָס געשריפטס פון דער האַנט אויף דער וואַנט וועל איך דיר לייענען און געבען באַשייד.

האָט דניאל אויפגעהויבען זיינע אויגען צו דער אַנטקעגענדיגער וואַנט, און ער האָט געלייענט דאָס געשריפטס, פאַרטייטשט די ווערטער און געגעבען דעם פּתרון.

און דניאל האָט געזאָגט צום קעניג: דו האָסט געטאָן שלעכטס. דו האָסט זיך דערהויבען אַנטקעגען דעם האַר פון הימעל און האָסט פאַרשוועכט זיינע כלים. האָט גאָט אַראָפּגעשיקט אַ מלאך פון הימעל דיר צו ווייזען די גזירה, וואָס איז נגזר געוואָרען אויף דיר. און דאָס געשריפטס, וואָס איז געשריבען געוואָרען אויף דער וואַנט אַנטקעגען דיינע אויגען לייענט זיך אַזוי: מנה מנה תקל ופרסין.

דער טייטש פון דעם איז: געציילט, געציילט, געוואויגען און געציילט. און דער פּיתרון פון דעם איז אַזוי: מנה — גאָט געציילט די טעג פון דיין קעניגרייך און ער האָט זיי פאַרשניטען; תקל — ער האָט זיי געוואויגען אויף אַ וואָגשאָל און זיי זיינען געוועזען פעליג; ופרסין: דיין מלוכה ווערט צעשפּאָלטען און צע־טיילט, און ווערט אַוועקגעגעבען צו פרס און מדי.

אַז דער מלך און זיינע האַרען האָבען געהערט דעם דאָזיגען באַשייד, האָבען זיי זיך שטאַרק דערשראָקען, און די האַרען זיינען אויפגעשטאַנען און מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ געגאַנגען יעדער איינער צו זיך אַהיים. און דער מלך בלשאצר איז געבליבען אַליין מיט זיין הויזגעזינד און מיט זיינע לייב־היטער.

איז בלשאצר מיט ציטערדיקע קני אַוועק אין זיין שלאָפקאַמער. און ער האָט אָנגעזאָגט זיינע היטער: ווער עס וועט זיך ווייזען היינטיגע נאַכט פאַר מיין טיר, זאָלט איר אים אַראָפּהאַקען דעם קאָפּ אויב אפילו ער וועט זאָגען אויף זיך: „איך בין מלך”.

אינמיטען פון דער דאָזיגער נאַכט האָט דער מלך זיך אויפגעכאַפּט אין ווייטיגען און איז אַרויס אויף דרויסען. און די היטער האָבען ניט געזען, ווי דער קעניג איז אַרויסגעגאַנגען, אָבער אַז ער איז צוריקגעקומען האָבען זיי אים דערזען און געפרעגט: ווער ביזטו? האָט ער געזאָגט: איך בין דער מלך.

האָבען די היטערס זיך געטראַכט: מיר האָבען דאָך אַ באַפעל, אַז אויב אפילו עמיצער וועט זאָגען: „איך בין מלך”, זאָלען מיר אים אַראָפּהאַקען דעם קאָפּ. האָבען זיי אַזוי געטאָן, און אַראָפּגעהאַקט בלשאצר׳ן דעם קאָפּ.

איז צווישען די לייבהיטערס געווען אַן אַלטער הויפדינער, וועלכער האָט נאָך געדינט ביי נבוכדנצר׳ן. האָט ער זיך געטראַכט: דאָס איז דאָך דערזעל־ביגער דניאל, וואָס האָט אויך געגעבען באשייד צו נבוכדנצר׳ס חלומות, און אַלץ איז מקוים געוואָרען אַזוי ווי ער האָט פאָראויסגעזאָגט. און דער אַלטער דינער האָט גוט אַנגעקוקט דעם פנים פון דעם אַראָפּגעהאַקטען קאָפּ און האָט דער־קענט בלשאצר׳ן אין אים. און ער האָט געזאָגט אין זיין האַרצען: דאָ איז אויך מקוים געוואָרען וואָס דניאל האָט געזאָגט ביי דער סעודה.

האָט דער אַלטער דינער גענומען דעם קאָפּ, האָט זיך אַרויסגעגנב׳עט פון הויף, און אין גאַנצן אַוועק צו די מלכים כורש און דריוש. און ער האָט זיי דערציילט, וואָס בלשאצר האָט געטאָן צו די הייליקע כלים פון ירושלים, ווי אַזוי ער האָט זיי פאַרשוועכט, ווי גאָט האָט געשיקט אַ מלאך, און ווי עס האָט אויף דער וואַנט אין פּאַלאַץ זיך באַוויזען אַ געשריפטס, ווי דניאל האָט עס באַשיידט, און ווי בלשאַצר איז צולעצט געטויט געוואָרען נאָך זיין אייגענעם באַפעל, אין דער זעלביגער נאַכט, פון זיינע אייגענע לייבוועכטערס.

אַז כורש און דריוש האָבען געהערט וואָס ס׳איז זיך אַלץ פאַרלאָפען, האָבען זיי געקנייט און געזאָגט: געבענטשט איז דער האַר פון די הייליגע כלים פון ירושלים! און זיי האָבען זיך אַ נדר געטאָן אויפצובויען דעם בית־המקדש און אומצוקערען אַהין אַלע כלים.

נאָך די דאָזיגע געשעענישען האָבען ביידע מלכים אָנגעהויבען אַ נייע מלחמה געגען בבל מיט זייער אַ גרויסען חיל, און זיי האָבען פאַרוויסט דאָס גאַנצע לאַנד פון די כשדים. און זיי האָבען געטאָן צו בבל, וואָס בבל האָט געטאָן צו יהודה. און גאָט האָט נקמה גענומען פאַר דעם פאַרגאָסענעם בלוט פון די אידען, און פאַר זיין היכל, און פאַר זיין שטאָט, און פאַר זיין גאַנץ פאָלק.

נאָכדעם האָבען דריוש און כורש זיך צעטיילט צווישען זיך מיט דער מלוכה פון די כשדים. דריוש האָט זיך גענומען בבל און דעם קיניגלאכען פּאַלאַץ, און ער האָט זיך געזעצט אויף בלשאצר׳ס טראָן. און כורש האָט צוגענומען דאָס גאַנצע קיניגרייך, וואָס איז געלעגען צעשפּרייט אַרום בבל.

3. אנטיוכוס׳עס טויט

ווען אנטיוכוס הרשע — זאָלען זיינע ביינער צעריבען ווערען — האָט דער־הערט וועגען דער מפלה, וואָס זיין גענראַל ניקנור האָט געליטען ביי די טויערען פון ירושלים, איז ער אַריינגעפאַלען אין גרויס גרימצאָרען. און ער האָט גע־שוואָרען: איך אַליין וועל אויפגיין קיין יהודה און וועל מאַכען פון ירושלים אַ בית־עולם.

האָט ער זיך אַריינגעזעצט אין זיין רייטוואָגען און געהייסען יאָגען טאָג און נאַכט. און הינטער אים האָבען מיטגעיאָגט טויזענד רייטוועגען.

האָט ער געיאָגט און געיאָגט. אָבער גאָט׳ס צאָרען האָט אים נאָכגעיאָגט און אינמיטען וועג איז אנטיוכוס קראַנק געוואָרען אויף אַ חולאת, וואָס קיין רופא

האָט ניט געפונען קיין רפואה פאַר דעם. אנטיוכוס האָט געהאַט מורא׳דיגע ווייטיקען אין זיין אינגעווייט. אָבער אַלץ האָט דער רשע פון זיין ווילדען צאָרען ניט אָפּגעלאָזט, און זיין רייטוואָגען האָט געיאָגט און געיאָגט.

און דאָ האָט געטראָפען, אַז יאָגענדיג אַזוי, איז אנטיוכוס אַרויסגעפאַלען פון דעם רייטוואָגען אויף דער ערד.

און דער מענטש, וואָס האָט אין זיין גאווה געוואָלט גרייכען צו די הימלען; וואָס האָט געוואָלט שטעלען אַ צוים צו די כוואַליעס פון ים; וואָס האָט געוואָלט וועגען די הויכע בערג אויף דער וואָג פון זיין מאַכט — ער איז גאָר מיטאַמאָל געשליידערט געוואָרען צו דער ערד. זיינע האַרען האָבען אים געטראָגען אין אַ טראָגבעטעל און ער האָט געשריען פון ווייטיק. און אַלע האָבען אין דעם געזען גאָטע׳ס האַנט.

און זיין גוף האָט אים אָנגעהויבען פוילען לעבעדיקערהייט. און אַ שלעכטער ריח איז אויפגעגאַנגען פון זיינע גלידער און זיינע אייגענע מענטשען האָבען אים שוין מער ניט געקענט טראָגען.

דעמאָלט ערשט האָט די גאווה אין אים געפוּמען איינפאַלען, און זיין חוצפה איז געלאָשען געוואָרען. אנטיוכוס האָט חרטה געהאַט אויף זיין זינד און ער האָט איינגעזען, אַז אַ מענטש טאָר זיך ניט גלייכען צו גאָט און ער דאַרף זיך ליבערשט פירען מיט עניוות און מיט הכנעה. און ער האָט זיך געגעבען אַ נדר, אַז ער וועט שוין גוט זיין צו ירושלים, צו דער הייליקער שטאָט, וואָס ער האָט זי געוואָלט אומוואַרפען אין אַ בית־עולם. און די אידען, וועמען ער האָט געוואָלט צעשניידען און וואַרפען פאַר די רויבפויגעל, וועט ער שוין שטעלען גלייך ווי די גריכען פון אַטען; און דעם בית־המקדש, וואָס ער האָט געהייסען אויספּלינדערען, וועט ער אָנפילען פול מיט טייערע מתנות.

און ניט נאָר דאָס אַליין! אַנטיוכוס האָט זיך געגעבען אַ נדר, אַז ער אַליין וועט ווערען אַ איד און ער וועט אַדורכגיין דורך דער גאַנצער וועלט, וואָס ער האָט איינגענומען, צו גרייסען און צו רימען גאָט׳ס נאָמען.

אָבער זיין נדר און זיין תפילה האָבען אים ניט געהאָלפען. זיין גוף איז אים קליין און קלענער געוואָרען. גאָט׳ס משפט איז געקומען איבער אים.

און זעענדיג, אַז זיין ביטערער סוף איז שוין נאָענט, האָט אנטיוכוס געהייסען זיין שרייבער צו שרייבען אַ בריוו צו די אידען. און אין דעם בריוו האָט ער די אידען גע׳חנפ׳עט און ער האָט זיי אָנגערופען: „מיינע גוטע בירגער, מיינע ליבע ברידער״.

און דער רוצח און פאַרשווערער פון גאָט׳ס געבאָט איז פאַרלענדט געוואָרען. ער איז אויסגעגאַנגען אין גרויסע ווייטיקען. ער האָט געקרעכצט, ווי ער האָט אַנדערע געמאַכט צו קרעכצען, און ער האָט געליטען, ווי ער האָט אַנדערע געמאַכט צו ליידען. און ער איז געשטאָרבען אין אַ פרעמד לאַנד צווישען די וויסטע בערג פון מדבר.

ד. א.:

די שרעק פאַרן טויט

אַלע ווייסען דאָס און קיינער וויל פון דעם ניט וויסען.

און דאָס איז אפשר דאָס טראַגישעביים מענשען.

אַלע ווייסען, אַז מיר זיינען שטערבליך, נאָר קיינער וויל פון דעם ניט טראַכטען. כאָטש יעדער מענש טראָגט שוין אין זיך דעם טויט פון ערשטען טאָג פון זיין געבוירען.

אין די אַלטע, גוטע צייטען, ווען מענשען האָבען געגלויבט אין אַ גאָט און אין אַ יענער וועלט, האָט די רעליגיע ניט אויפגעהערט צו דערמאָנען דעם מענשען וועגען דעם.

„זכור את יום המות״ (געדענק דעם טאָג פון טויט), האָבען אונזערע אַלטע חכמים כסדר דערמאָנט דעם מענשען.

— „מאָמענטאָ מארי״, — האָבען די קאַטוילישע גלחים דאָס זעלבע איבערגעחזר׳ט.

די רעליגיעס האָבען ניט מורא געהאַט דאָס צו זאָגען דעם מענשען. ווייל זיי האָבען צוגעגרייט פאַר אים די טרייסט פון אַ לעבען נאָכן טויט, פון אַ יענער־וועלט. זיי האָבען ניט מורא געהאַט דאָס צו זאָגען דעם מענשען, לויפענדיג די געפאַר, אַז ווען דער מענש וועט קומען צו דער פאַרצווייפלונג וועט ער זיך באַפרייען פון אַלע מאָראַלישע פליכטען און וועט זען אַריינכאַפּען וואָס עס לאָזט זיך פאַר דער קורצער צייט.

פאַרקערט, מיט דעם האָבען זיי אים נאָך מאָראַליש פאַרפעסטיגט, ווייזענדיג אים זיין נישטיקייט, זיין קורצען פאַרברענגען אויף דער וועלט. צייגענדיג אים, אַז זיין גורל איז דער זעלבער ווי אַלעמענס. מיט דעם האָבען זיי אים איבערצייגט ער זאָל אַביסעל אַראָפּלאָזען פון זיין גאוה, פון זיין גיריקייט נאָך מאַכט, ער זאָל זיך פילען באַשיידען, ער זאָל ניט וועלען איינרייסען די וועלט, ער זאָל אַביסעל איינצוימען זיינע אַמביציעס און זיינע ווילדע אינסטיקטען.

היינט האָט דער מענש די טרייסט פאַרלאָרען. ער שטייט פאַר דעם טויט פול מיט שרעק כאָטש דער טויט לויערט אויף אים היינט צו טאָג מער ווי אַמאָל, און מיט פאַרמאַכטע אויגען יאָגט ער זיך מיט זיין מאַשין צו געפאַר אַנטקעגען ניט וועלענדיג טראַכטען פון דעם.

אָבער אַז עס קומט די טראַגעדיע, דאַן פאַרלירט דער מענש זיין גאַנצען מוט און די שרעק פאַרן טויט ברענגט אים אָפטער צו זעלבסטמאָרד.

פאַר דער פּראָבלעם שטייען איצט די דאָקטוירים, וועלכע האָבען צו טאָן מיט האָפנונגסלאָזע קראַנקע.

ווי מאַכט מען דעם מענשען לייכטער צו די געציילטע טעג? ווי געוואוינט מען אים צו צו דעם געדאַנק פון טויט?

ביי די אַמאָליגע מענשען איז נאָך אויסער דער טרייסט פון דער רעליגיע און אַ יענע־וועלט, געווען נאָך אַ טרייסט.

דער אַמאָליגער מענש איז זיין גאַנצען לעבען געזעסען אויף איין אָרט, ער האָט געוואוינט אין דער זעלבער הויז וואו זיין עלטער־זיידע האָט געוואוינט. דעם פּלאַץ פון זיין אויביגען רו האָט ער פון קינדוויי אָן געזען. יעדע פאַמיליע האָט געהאַט איר פאַמיליען־הויז אויפן אייביגען אָרט, וואו עס האָבען געשלאָפען די זיידעס און די עלטער־זיידעס.

אַזעלכע מענשען האָבען ניט מורא געהאַט פאַר דער פרעמדער ערד. די רייכע, ביי די קריסטען, האָבען זיך באַזאָרגט זייער אייביגע רו אין קעלער פון דעם אַלטען קלויסטער, וואו זיי האָבען פון קינדוויי אָן געבעטען. און זיי האָבען געהאַט די אילוזיע אַז זיי ווערען ניט פאַרניכטעט, אַז זיי גייען אין אַ שלאָפצימער וואו זיי וועלען האָבען אַ לאַנגען שלאָף.

די אַלטע עגיפטער האָבען עס נאָך בעסער געמאַכט. זיי האָבען אַלץ געטאָן דער טויטער זאָל ניט צעפאַלען אין שטויב. זיי האָבען אים באַלזאַמירט ער זאָל ניט פאַרלירען זיין געשטאַלט און האָבען אויסגעבויט זיכערע הייזער אין זייערע „טויטען שטעדט״, וואו דער מענש איז געלעגען ווי אין אַ שטילן שלאָפצימער. און זיי זיינען אין דער קונסט אַזוי וויט געגאַנגען, אַז מען געפינט איצט, נאָך פינף טויזענד יאָר שלאָף, זייערע קערפּערס ניט צעשטערט.

עס איז אָן צווייפעל אַן אילוזיע. אָבער אַזוי איז דער מענש. סוף כל סוף לעבט מען דאָך כסדר מיט אילוזיעס, דער עיקר איז צי די אילוזיע ברענגט דעם מענשען אַ טרייסט און אַ גייסטיגע באַרוהיגונג.

לאָמיר נעמען אַזאַ ביישפּיל: ווען מען וועט קומען צו אַן עלטערען, מידען קראַנקען מענשען, און מען וועט אים זאָגען אַז מען וועט אים געבען אַזאַ שלאָף־טרונק, וואָס וועט אים איינשלעפערען אויף טויזענד יאָר און ער וועט ליגען אין דעם זעלבען צימער, אין דער זעלבער בעט און קיינער וועט אים זיין רו ניט שטערען. פאַר דעם מענשן וואָלט דאָס געווען אַ גרויסע טרייסט און אַ באַ־רוהיגונג.

פאַר וואָס זאָל מען די אילוזיע ניט שאַפען פאַר דעם מענשען?

די מאָדערנע כעמיע און טעכניק האָט געגעבען אַ סך מעגלעכקייטען דעם מענשען צו שאַפען די אילוזיע. אויב עס זיינען ניטאָ קיין קלויסטער קעלערען מיט פאַמיליען־צימערען, קאָן מען עס אויסבויען און דאָס מאַכען לאַנג, לאַנג,

פאַראויס, ווען דער מענש איז נאָך געזונד און יונג. און זאָל ער באַזוכען די זיכערע הויז פון צעמענט אין אַ שיינעם געגענד און זאָל ער זיך צוגעוואוינען צום אָרט פון זיין אייביגער רו. ווי מען געוואוינט זיך צו צו אַ הויז, צו אַ שטאָט, און צו אַ געגענד. און זאָל ער פריי ווערען פון דער מורא פאַר דער נאַסער ערד, און פאַר דער צעשטערונג פון זיין קערפּער. אַזאַ ערציהונג צום טויט וואָלט ביים מענשען אָפּגעשאַפט, אָדער מילדער געמאַכט די דעפּרעסיע, די מורא מיט וועלכער ער לעבט.

מיר אידען האָבען, ליידער, געהאַט אַ צו רעאַליסטישע, אַ צו נאַקעטע באַציהונג צו דער דאָזיגער טראַגעדיע.

עס איז געווען דערפאַר, וואָס די אידישע רעליגיע, וועלכע האָט באַקעמפט געצענדינערײ, איבערהויפּט דעם עגיפּטישען געצענדינערישן קולט צו פאַר־געטערען די טויטע, האָט געזוכט צו באַקעמפען יעדע פאָרם פון פאַרהייליגען אַ טויטען. די אידען פון דער צייט פון תנ״ך האָבען אפילו דעם גלויבען אין אַ יענער־וועלט באַקעמפט.

„ניט די טויטע לויבען גאָט, ניט די, וואָס נידערען אַראָפּ אין דער שטיל־קייט״, זאָגט דער תהילים.

אָדער דער קראַנקער אין תהילים וואָס זאָגט צו גאָט:

— „וואָס וועסטו האָבען פון מיין טויט, אַז איך וועל אַראָפּנידערען אין גרוב צי קאָן דיר לויבען די ערד, צי קאָן זי דערציילען פון דיין אמת?״

אין אַן אַנדער אָרט זאָגט דער תהלים:

„דער מענש, אין זיין גאַנצער הערליכקייט, פאַרשטייט ניט, אַז ער איז געגליכען צו אַ בהמה״.

„ווער ווייס צי די נשמה פון מענשען גייט אַרויף אין הימעל און די בהמה גייט אין דער ערד? . . . ״

דאָס גלויבען אין אַ צווייטע וועלט און אין תחית המתים האָבען די אידען ערשט שפּעטער גענומען ביי די פּערסיער.

עס איז אמת, אַז דעם אידען פון יענער צייט איז געווען שווער אומצוגיין מיט אַזאַ באַוואוסטזיין און דאָס צוריקפאַלען צו געצענדינערײ איז ביי די אידען אין צייט פון ערשטען בית המקדש געווען זייער אַ אָפטע ערשיינונג.

עס זיינען דאָ רעליגיעס ,ווי די אינדישע, וועלכע באַטראַכטען די גאַנצע נאַטור אלס דעם מענשענ׳ס היים. עס איז אַ שטיק פאַנטעאיזם. זיי פאַרברענען זייערע טויטע און גיבען אים אָפּ די נאַטור־עלעמענטען ווי וואַסער און לופט. אָבער צו דעם מוז מען זיין טיף־גלויביגע.

דער מאָדערנער מענש פון דער גרויסער שטאָט שטייט פאַרן טויט ווי אין דער אורצייט דער ווילדער מענש, מיט אַ גרויסער מורא.

עס איז דערפאַר, ווייל אין תוך איז ער אַן אויסגעוואָרצעלטער וועזען, ניט ער האָט אַ שטענדיגע אייגענע היים ביים לעבען, און ניט ער קאָן זיין היים נאָך זיין

לעבען. קיין פֿאַנטעאיסט ווי די אינדיער איז ער ניט, ווייל ער קאָן די נאַטור ניט. קיין גלויביגער איז ער אויך ניט, גייט ער טאַקי אום מיטן געדאַנק פֿון טויט ווי מיט אַ שרעק קאָמפּלעקס.

און דאָ ווערען די סאַיקאָאַנאַליסטען גאָרניט העלפֿען. פֿאַר דעם שטאָטישען אומגלויביגען מענשען מוז מען מאַכען היימליך דעם טויט. ווי די עגיפּטער האָבען עס געטאָן. מען מוז צו אים צוגיין ווי צו אַ פּרימיטיווען מענשען. מען מוז אים דערנענטערען צו דער ערד, מען מוז אים צוגעוואוינען און מאַכען היימליך זיין אייביגע היים און בויען אים אַ זיכערען קעלער, ווי אַמאָל אין די אַלטע צייטען די היילען.

שליסליך איז אונזער גאַנצער פּלאַנעט אַ מין „פּולמאַן סליפּינג קאַר", וואָס טראָגט זיך צוזאַמען מיט דער זון אין דער אומבאַקאַנטער אומענדליכקייט טויזענ־דער מייל אין אַ סעקונדע, וואוהין זי לויפט ווייס מען ניט, וואוהין איז איר ציל ווייס מען אויך ניט, וואָס מיט איר וועט זיין און מיט דער גאַנצער זונען־סיסטעם ווייסען מיר אויך ניט. אַלץ וואָס דער מענש אין זיין אור־אינסטינקט וויל, איז אַן אָרט אין „סליפּינג קאַר" וואָס זאָל אים אויסזען אַזוי באַקוועם ווי די בעט אין זיין היים, און נאָר מיט דער אילוזיע האָט מען געקאָנט אָפּטעמפּען ביים מענשען די שאַרפֿע שרעק פֿאַרן טויט און געבען אים די אילוזיע פֿון אַ לאַנגען, לאַנגען, רוהיגען שלאָף.

י. האַרט:

ליכטיקע געשטאַלטן

פּראָפעסאָר מאיר באַלאַבאַן

אויף די וואַרשעווער גאַסען האָט מען אים געזען גיין מיט שנעלע טריט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט עפּעס צו פאַרשפּעטיגען. אין דעם מאַסיווען ביד־ריגען גוף פון דעם עלטערען מענשען האָט געשפּרודעלט אַ ים ענער־גיע און ער האָט זיך באַמיט אַז די ענערגיע זיינע זאָל נישט גיין לאיבוד. ער האָט זי פאַרטיילט אויף פאַ־שיידענע געביטען, וואָס זיינען אין תוך געווען איין געביט: ער איז געווען דירעקטאָר פון בית־מדרש לרבנים תחכמוני, דאָצענט פאַר אידישע געשיכטע אין וואַרשעווער אוניווערזיטעט, געטאָן פאָר־שערישע אַרבעטען, און אַ סך געשריבען — פאַר וויסענשאַפטלעכע זשורנאַ־לען, ענציקלאָפּעדיעס, טאָג־צייטונגען און פאַרפאַסט ביכער.

זיין ספּעציאַליטעט איז געווען דאָס אַמאָליגע אידישע לעבען אין פּוילען. ער האָט איבערגעלאָזט אַ ריי וויכטיגע אַרבעטען וועגען די אידען אין לעמ־בערג, קראָקע און לובלין מיט הונדערטער יאָרען צוריק. ער האָט באַשריבען און באַלויכטען די אידישע אויטאָנאָמע אינסטיטוציעס, די קהלות, אין אַלטען פּוילען און געטאָן אַנדערע ווערטפולע היסטאָרישע אַרבעטען.

איילענדיג איבער די וואַרשעווער גאַסען, האָט ער מיט אַ שמייכעל באַ־גריסט פיל פון זיינע באַקאַנטע. און האָט זיך עמעצער אָפּגעשטעלט צו זאָגען אים אַ גוט וואָרט, האָט ער יענעם שוין נישט אָפּגעלאָזט, נאָר מיטגענומען מיט זיך. און אויפן וועג איז ער באַלד מיט אים פאַרפאָרען אין דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט, איז מיט אים אַריין אין אַ באַפעסטיגטער שוהל ערגעץ־וואו אין וואָלין און רייסען, אָדער אין בית־דין־שטוב פון אַ רב אַ גאון, אין הויז פון אַ פּרנס חודש, אויף אַ סעסיע פון אַ וועד־הקהלות מיט עטלעכע יאָר־הונדערט פריער. דאָס איז געווען זיין אינטימע וועלט. ער האָט געוואוסט די מחשבות און מעשים פון יענע מענשען.

אויף דער קאָכיקער גענשא גאַס, אין צענטער פון מאַנופאַקטור־האַנדעל איז פון אַ הויף, וואָס עס האָט פאַרנומען „תחכמוני״ — דער סעמינאַר פאַר ראַבינער און רעליגיע־לערער — אַרויסגעלאָפען דער דירעקטאָר באַלאַבאַן

און איינגעטענה'ט מיט איינעם פון זיינע תלמידים. אין סוה־דישען הו־הא האָט ער פאַר זיין יונגען צוהערער געמאָלען פּאַטריאַרכאַלע בילדער פון ווייטען אַמאָל. מיט זיין שטענדיגען אָפּטימיזם האָט ער אַ פּלי געטאָן צוריק מיט הונדערטער יאָרען, און פון דאָרטען געשעפּט בטחון פאַר'ן היינט און מאָרגען.

פּראָפעסאָר מאיר באַלאַבאַן

עס איז אים אָבער נישט באַשערט געווען זיין אָפּטימיזם איינצוהאַלטען ביז'ן סוף פון זיין לעבען.

היטלער'ס חיילות האָבען פאַרנומען וואַרשע. און מיט'ן חוש פון אַ היס־טאָריקער האָט ער באַלד דערפילט וואָס עס קומט אויף דער אידישער עדה. אים, דעם מונטערען אָפּטימיסט, באַפאַלט אַ טיפער פּעסימיזם. ער פּרוּווט זיך נאָך פאַרגעסען אין היסטאָרישע אַרבעטען. פאַרנעמט נייע אַמטען. ער ווערט לייטער פון קהלה־אַרכיוו. דער וואַרשעווער אידענראַט באַשטימט אים פאַר ראַבינער. דער פריערדיגער ראַבינער, דער אַלטער געלערענטער פּראָ־פעסאָר משה שאָר, איז אין לעמבערג אַרעסטירט געוואָרען דורך דער סאָ־

וויעטען־מאַכט און איז פאַרשלעפּט געוואָרען קיין אוזבעקיסטאַן, וואו ער איז געשטאָרבען אין אַן אַרבעטס־לאַגער פאַר אַרעסטאַנטען. דער אידענראַט האָט באַשטימט, אַז פּראָפעסאָר באַלאַבאַן זאָל פאַרנעמען דאָס ליידיק־געוואָרענע אָרט. דאָס איז שוין געווען ערב דעם אומקום פון וואַרשעווער אידישען קיבוץ.

באַלאַבאַן אַליין האָט פּערזענלעך געהאַט איינציגע שווערע איבערלעבונ־גען אין דער צייט פון געטאָ. איינמאָל האָבען די דייטשען געמאַכט אַ חוזק־פילם פון וואַרשעווער געטאָ־לעבען. מ׳האָט אַראַנזשירט אַ לוויה, ביי וועלכער דער חזן פון דער טלאָמאַצקער סינאַגאָגע שערמאַן מיט׳ן כאָר האָט געמוזט זינגען און דער ראַבינער באַלאַבאַן האָט געמוזט זאָגען קאַפּיטלעך תהילים.

פאַר׳ענדיגט איז זיין לעבען געוואָרען אין געטאָ, סוף 1942. און געשען איז דאָס אַט אויף אַזאַ אופן: אַ נאַצישער „וויסענשאַפטסמאַן״ האָט אַרויסגע־פאָדערט צו זיך דעם 65־יאָריגען אידישען געלערענטען און פון אים פאַר־לאַנגט תיכף צוצושטעלען מאַטעריאַלען פאַר אידען־פּרעסערישע רעפעראַטען. נאָכ׳ן צוריקקומען פון דעם וויזיט האָט באַלאַבאַן באַקומען אַ האַרץ־שלאַג און אויסגעהויכט זיין אָטעם.

שמואל לעהמאַן

אַ דאַרער, דאָס פּנים — הויט און ביינער. פון הונגער איז דאָס געקומען. כאָטש ער איז פרי געבליבען אַ יתום, האָט ער דאָך אין דער קינדהייט און יוגענד קיין נויט נישט געליטען, ווייל אַ רייכער פעטער, אַ איד אַ חסיד, האָט אים גענומען צו זיך און פאַר אים געזאָרגט. שמואל לעהמאַן אַליין איז אַריין אין דער וועלט פון מסחר. אין די רייפערע יוגענד־יאָרען האָט אָבער לעהמאַן פאַרקירעוועט אויף אַנדערע וועגען.

ער איז געוואָרען אַ בונדיסט און — אַ זאַמלער פון פאָלקלאָר. און אַזוי איז ער געבליבען ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבען אין וואַרשעווער געטאָ.

פון זיין בונדישער אַקטיווער טעטיגקייט דאַרף מען אים דערמאָנען אַלס אַ גרינדער פון באַרימטען גראָסער־קלוב און פון דער גראָסער־ביבליאָטעק, וואָס איז שפּעטער געוואָרען די גרעסטע אידישע ביבליאָטעק אין וואַרשע.

מיט לייב און לעבען איז ער געווען אַריינגעטאָן אין זאַמלען פאָלקלאָר. מיט דער זאַך האָט ער זיך שוין אָנגעהויבען אינטערעסירען אין יאָר 1902, ווען ער איז געווען סך־הכל אַ אינגעל פון 16 יאָר. מיט 8 יאָר שפּעטער מאַכט ער אַ רייזע אין לאַנד און באַזוכט איבער 50 שטעט און שטעטלעך. ער קומט צוריק קיין וואַרשע מיט אוצרות פאָלקס־לידער, מעשיות ווערטלעך, שפּאַסען, ניגונים א. ד. ג.

ער פאַרנאַכלעסיגט זיין אַרבעט לשם פּרנסה און ווערט אין גאַנצען פאַרטאָן אין דער אַרבעט לשמה. אַ טייל פון זיינע זאַמלונגען זיינען פאַרעפענט־

לעכט געוואָרען אין באַזונדערע ביכער אָדער אין פאָלקלאָריסטישע זאַמעל־ביכער. דאָס איז אָבער געווען אַ זייער קנאַפער חלק פון לעהמאַנ׳ס זאַמ־לונגען.

ביז דעם אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה האָט דער אומדער־

שמואל לעהמאַן

מידלעכער פאָלקלאָר־זאַמלער געהאַט אין זיין רשות איבער הונדערט בענ־דער פון פאַרשיידענע פאָלקס־שאַפונגען. מיט זיי איז געווען פול זיין אָרעמע דירה. און איז שוין דאָרט מער קיין פלאַץ נישט געווען, האָט ער קאַסטענס מיט פאַרשיידענע העפטען געהאַלטען אין קעלער און אויפן בוידעם און אין דער ספּיזשאַרניע (די שפּייז־קאַמער אין דרויסען ביי דער טיר), וואָרים קיין שפּייז אין דער „ספּיזשאַרניע״ האָט ער נישט געהאַט צו האַלטען. און רייכע מעצענאַטען, וואָס זאָלען אים מעגלעך מאַכען די אוצרות צו פאַרעפענטלעכען זיינען נישט געקומען....

דאָס האָט אָבער לעהמאַנען נישט אַנטמוטיגט און אָפּגעשטעלט. פון

דער פּרי ביז שפּעט ביינאַכט איז ער נישט מיד געוואָרען אַרומצוגיין אין שטאָט און זאַמלען און פאַרשרייבען. איר האָט אים געקאָנט טרעפען אין אַ ווינקעל פון אַן אַריינגאַנגס־טויער שמועסען מיט עמעצען. דאָס האָט אים שמואל לעהמאַן „פאַרנאַרט", כדי פון שמועס מיט אים אַרויסצוכאַפּען דאָס, וואָס ער דאַרף. איר האָט אים געטראָפען אין פאַרשיידענע עפּענטלעכע לאָקאַלען, קלובען, פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, שולען א. א. וו. ער איז אַפילו געגאַנגען אין די נעסטען פון דער אונטערוועלט, אין די שענקען, „הייזלעך" און פלעצער. ער האָט געקאָנט „פאַרוואַרפען אַ ווענדקע" אַרום אַ חדר־אינגעל און אַ זקן אַ למדן, אַרום אַ מאָדערנער יונגער פריילין און אַן אַלט־פרענקישער באָבע אין אַ „קופּקע". ביי יעדען האָט ער געזוכט און גענישטערט, און געפונען עפּעס אייגענאַרטיגס. אָט דערציילט ער אייך אַ מעשה, סתם אַזוי זיך, דאָס איז אָבער בלויז געווען אַ שליסעל צו אייער פאַרשלאָסענעם אוצר. אָט הויבט ער אָן צו ברומען אַ ניגון, כדי פון אייך אַרויסצוכשופ'ען פאַרגעסענע ניגונים.

ווען ער איז געשטאַנען מיט אייך, איז זיין נאָז מיט אַ לאַנגען שפּיץ געוואָרען נאָך שאַרפער, ווי ער וואָלט מיט איר עפּעס געוואָלט אויפכאַפּען. די אויגען האָבען באַקומען אַ פריילעך גלאַנצעל, ווי זיי וואָלטען געוואָלט עפּעס אַרויסכישופ'ען פון מיטשמועסער. שעה'ען פלעגט ער זיך אַרומדרייען אויף די מאַרק־פלעצער כדי אויפצונעמען די זאַפטיגע ווערטלעך און קללות פון די „פשעקופּקעס" (גאַסען־פאַרקויפערינס). אַרומדרייענדיק זיך גאַנצע טעג און נעכט מיט אַ הונגעריגען מאָגען, פלעגט ער אָבער אַהיימקומען מלא שמחה, ווען ער האָט באַוויזען מיט עפּעס צו באַרייכערען זיינע פאָלקלאָר־זאַמלונגען, צו ברענגען נאָך אַ נוסח צו די אָן אַ שיעור נוסחאות פון די פאָלקס־לידער, מעשיות און שפּילען. אַנדערע פלעגען אַהיימקומען אין די נעכט זייערע חשבונות חשבונ'ען און ציילען זייערע געלטער. שמואל לעהמאַן איז אַהיימגעקומען נאָכאַמאָל איבערצוקוקען און איבערצושאַצען די פּערעל, וואָס ער האָט אַרויסגעכאַפּט פון פאָלקס־מויל.

ע'יז געקומען די צווייטע וועלט־מלחמה. אַ נייע בלאַט האָט זיך געעפענט. נייע לידער, ווערטלעך, מעשיות האָט די פאָלקס־פאַנטאַזיע גענומען שפּינען. דער אומדערמידלעכער שמואל לעהמאַן איז געשטאַנען גרייט מיט זיינע בלייטשטיפטען און העפטען תיכף צו פאַרצייכענען דאָס אַלץ, וואָס האָט אַ פלייץ געטאָן פון פאָלקס שאַפונגס־קוואַלען. ס'איז אים שוין נישט געווען באַשערט. אין 1940 האָט זיין שטענדיקער באַגלייטער — דער הונגער, און איצט נאָך מער פאַרשאַרפט, צוגערויבט ביי אים דאָס לעצטע ביסעל כוחות און אים אַוועקגעלייגט אויפ'ן טויטען־בעט.

יאַנקעלע מענדעלסאָן

וואָסערע ליכטיגקייטען עס האָבען געלויכטען אין די פינסטערע ווינ־קעלעך פון די וואַרשעווער הייף, וואָס פאַר אַ מאָראַלישע לויטערקייט עס האָט זיך געפונען אין זומפּ פון אידישען דלות — זאָגט עדות די געשטאַלט פון יאַנקעלע מענדעלסאָן.

אַ יונגער שניידער־אַרבעטער. די מאַמע פרי געשטאָרבען. דער טאַטע, דער שניידער־אַרבעטער, האָט נישט געקענט האָבען קיין השגחה איבער'ן קינד, דעם יתום. איז יאַנקעלע, מיט פאַרקרומטע פּלייצעס, דערצויגען גע־וואָרען אַליין אויף די הייף און גאַסען און געוואָרען אַ פאַרוואָרלאָזט הפקר גאַסען־אינגעל. אָבער ביים ראַנד פון אָפּגרונט, האָט אַן אינערלעכע שטים גערופען אים צו גיין אויף אַן אַנדערען וועג. ער קומט אין יוגענד־בונד „צוקונפט" — אין דער גרויסער בונדישער יוגענד־באַוועגונג — און ווערט גיך איינער פון די פּאָפּולערסטע טוער.

זיין געטריישאַפט פאַר דער סאָציאַליסטישער זאַך איז געווען אין לשער. ער איז שטענדיק געווען גרייט צו גיין אין די גרעסטע געפאַרען, ווען דאָס איז נויטיג געווען. אין די שווערסטע סיטואַציעס האָט ער זיך נישט פאַר־לוירען. די ערגסטע צרות איז ער בייגעקומען מיט אַ שמייכעל.

יאַנקעלע מענדעלסאָן איז געווען אַ טיפּיש פאָלקס־קינד. זיין שפּראַך איז געווען אַן אוצר פון פאָלקס־ווערטלעך און אידיאָמאַטישע אויסדרוקען. אַפילו גוטע קענער פון דער וואַרשעווער פאָלקס־שפּראַך פלעגען זיך חידוש'ן, ווען זיי האָבען אים געהערט רעדען. פונוואַנען עס האָט זיך צו דעם אינגעל גענומען אַזוי פיל שפּראַך־עשירות און בילדערישקייט איז געווען שווער צו פאַרשטיין. יעדע פאַר טעג האָט פון אים אַרויסגעזונגען אַ ניי עכט פאָלקס־לידעל און אַרויסגעקלונגען אַ פרישער געזונטער פאָלקס־וויץ.

אַ שטימע האָט ער פאַרמאָגט אַ טיפע און שטאַרקע. ווען ער איז גע־שטאַנען פאַר אַן עולם יוגענדלעכע און גערעדט, איז אַ הייטערקייט געווען אין זאַל. צי מ'האָט מיט אים מסכים געווען אָדער נישט — ליב האָט מען אים געהאַט צו הערען. עס דערמאָנט זיך אַ פאַרזאַמלונג פון עטלעכע צענדליק גאַסען־אינגלעך אויף קראָכמאַלנע גאַס, אין האַרץ פון די אָרעמע האָראָ־פּאַשנע אידען. דער יוגענד־בונד האָט געוואָלט די אָפּגעשטאַנענע יוגענד פון יענער געגענט אַרויספירען אויפן דרך הישר. צו אַ ספּעציעלער פאַרזאַמ־לונג זיינען געשיקט געוואָרען צוויי רעדנער — אינזשיניר אַבראַשאַ בלום (שפּעטער איינער פון די הויפּט־פירער פון אונטערערדישען „בונד") און יאַנקעלע מענדעלסאָן. אינזשיניר בלום האָט וועגען די שווערסטע וויסענשאַפט־לעכע ענינים געקענט רעדען צו אַן עולם פאַרשטענדלעך און איבערציי־גענדיק. געהאַנדעלט האָט זיך, אַז אָט די גאַסען־אינגלעך זאָלען אָנהויבען גיין אויף אָווענד־קורסען. אָבער וויפיל אינזשיניר בלום האָט נישט באַוויזען שוואַרץ אויף ווייס, ווי גוט עס וואָלט פאַר זיי געווען, ווען די פאַרזאַמעלטע אינגלעך

קענען לייענען און שרייבען, האָט עס קיין איינעם פון זיי נישט איבערצייגט. זיי זייגען געבליבען קאַלט ווי אייז. האָט זיך אַוועקגעשטעלט יאַנקעלע מענדעלסאָן און מיט אַן איראָנישען שמייכעל אָפּגעמאָסטען דעם אינזשיניר בלום: אַן איגטעליגענט איז פאָרט אַ בטלן.

דער יונגער שניידער־אַרבעטער האָט מיט זיין טיפער שטים גענומען

יאַנקעלע מענדעלסאָן

וואַרפען שטעכיגע פיילען אין די פאַרפאַנצערטע הערצער פון די קראָכמאַלנער גאַסען־איגגלעך. מיט קאָנקרעטע לעבעדיגע ביישפילען האָט ער זיי באַוויזען וואָסערע טויגעניכטסען זיי וועלען זיין, אויב זיי וועלען זיך נישט בילדען. און לסוף איז ער אַרויס מיט׳ן גרעסטען האַרמאַט: — דו און דו — האָט ער געטייטעלט מיטן פינגער — וועסט דאָך היי יאָר און איבעראַיאָר דאַרפען גיין אין מיליטער אַריין. דאָס מיידעל דיינס וועסטו דאָך מיט זיך נישט מיטנעמען. וועסטו דאָך איר דאַרפען אַ בריוועל שרייבען. וועט אַן אַנדערער זעלנער, אַן עלטערער, פאַר דיר שרייבען דאָס בריוועל. און ער וועט אַריינשרייבען וואָס ער וועט וועלען. און פריער פון דיר וועט ער אַהיימפאָרען. ווען דו וועסט שוין זיין אַן אויסגעדינטער און אַהיימקומען, וועט דיין מיידעל שוין זיין זיינע און דיר וועט זי זינגען: „מיר זעמיר געזעגענט״ . . .

באַלד האָט פון אָרט זיך געהערט אַ שטים: — איך פאַרשרייב זיך, און איך, און איך. און אַלע פאַרזאַמעלטע האָבען זיך אויסגעשטעלט אין אַ ריי צו פאַרשרייבען זיך אויף די קורסען.

עס וואָלט פאַרנומען צו פיל פּלאַץ אויסצורעכענען פאַרשיידענע פאַקטען פון מענדעלסאָנ׳ס אָפּפערווילליגקייט. אַ פּאָר בלויז וועל איך דערמאָנען: ווען

די בונדישע יוגענד־צייטונג „יוגענד־וועקער” איז אָפט קאָנפיסקירט געוואָרען און מ׳האָט געדאַרפט בייטען די פאַראַנטוואָרטלעכע רעדאַקטאָרען, וועלכע האָבען געהאַט אויף זיך פּראָצעסען, האָט ער גערן אָנגענומען אַזאַ אַמט, און האָט דערפאַר באַצאָלט מיט 17 חדשים טורמע. אין סעפּטעמבער 1939, ווען וואַרשע איז שוין געווען אַרומגערינגעלט דורך היטלערס אַרמייען און איז באַשאָטען געוואָרען מיט אַ האָגעל קוילען, האָט ער טעכניש אָרגאַניזירט דאָס אַרויסגעבען אַ נומער פון דער צייטונג „יוגענד־וועקער”, וואָס האָט גערופען צום ווידערשטאַנד און פאַרטיידיקונג. ער איז געווען איינער פון די ערשטע, וועלכע האָבען זיך אַוועקגעלאָזט איבערען לאַנד מיט פעקלעך אויפרופען פון אונטערערדישען „בונד” אין דער צייט פון דער נאַצישער אָקופּאַציע. אויף זיינע איינגעהויקערטע פּלייצעס האָט ער געטראָגען אַ זעקעל קאַרטאָפעל און פון הינטען זיינען געלעגען די אויפרופען. אַזוי האָט ער געשפּאַנט פון שטעטעל צו שטעטעל. ביז איינמאָל האָבען אים דייטשע זשאַנדאַרמען געכאַפּט און אים אַזוי צעשלאָגען, אַז ער האָט אָנגעהויבען שפּייען מיט בלוט.

זומער 1942 איז ער מיט אַלע וואַרשעווער אידען אַוועק אין די גאַזאויוונס פון טרעבלינקע. דריי מעת־לעת האָט ער זיך נאָך געראַנגעלט אויפן וואַרשעווער אומשלאַג־פּלאַץ, זיך פאַרשטעקט אין פאַרשיידענע באַהעלטענישען און איז נישט אַריין אין די וואַגאָנעס, וואָס האָבען געפירט צום טויט. זיין חכמה, אָפּטימיזם און איינפאַלען האָבען פאַר אים געראַטעוועט נאָך דריי טעג לעבען, אָבער לסוף איז אויך דאָס דאָזיגע עכטע פאָלקס־קינד געפאַלען אַ קרבן.

* * *

דריי פאַרשיידענאַרטיגע געשטאַלטען, אָבער געקניפּט און געבונדען זיינען זיי געווען, ווייל אַלע זיינען געווען פעדימלעך פון גרויסען פיל־פאַרביגען געוועב, וואָס האָט געהייסען — דאָס פוילישע אידענטום.

מ. איווענסקי:

לודוויג בערנע

פון דער סעריע,
ווי גרויסע מענטשן שטאַרבן

לודוויג בערנע

איף איינער פון די גאַסען פון דער שיינער, אָבער רוישענדער פּאַריז, אין דעם גאַסט־פריינדליכען הויז פון דאָקטאָר שטראוס וואהל, אין אַ צימער באַהאַנגען מיט שווערע קוירטענס, האָט זיך אין יאָר 1837, מיט אַן ערך פון הונדערט און צוועלף יאָר, געקייקעלט אין שווערע יסורים אַן אויסגעדאַרט פאַר־מוטשעט מענשעל, הויט און ביינער. דער מענש, וואָס האָט אַזוי שרעקלאך געליטען, איז געווען דער גרויסער סאַטיריקער און פרייהייטס־קעמפער לודוויג בערנע, אָדער, ווי ער האָט געהייסען אין אידיש, יהודה ליב ברוך.

דער חולה איז געווען אין די לעצטע שטופען פון שווינדזוכט, וואָס האָט אים געמאַטערט זיין גאַנצען לעבען. לודוויג בערנע האָט אָפּגעלייקענט דעם אַלטען לאַטיינישען שפּריכוואָרט וואָס לויטעט, אַז אַ געזונטער גייסט געפינט זיך אין אַ געזונטען קערפּער — „מענס סאַנאַ אין קאָרפּאָרע סאַנאָ”. כל ימיו איז בערנע געווען שווינדזיכטיג, אָבער זיין געזונטער גייסט איז ביי אים געבליבן ביז „יציאת הנפש”; ביז זיין לעצטען אָטעמצוג האָט בערנע׳ן ניט פאַרלאָזען זיין וויץ און זיין סאַטירע. בערנע האָט געלעבט ווי אַ העלד און געשטאָרבען ווי אַ העלד — כאָטש דעם צוועק פאַר וועלכען ער האָט געקעמפּט האָט ער קיינמאָל ניט דערגרייכט.

לעבען זיין בעטעל האָט זיך געפונען זיין טרייער דינער קאָנראַד און זיין איבערגעבענע פריינדין מאַדאַם וואהל. היינע, דער אַמאָליגער איבערגעבענער פריינד פון בערנע׳ן און שפּעטערדיגער געגנער, האָט אינסינואירט, געגעבען קאַפּוליער אָנצוהערעניש, אַז מאַדאַם וואהל איז געווען בערנע׳ס געליבטע. עס

קען זיין. עס וועט גאָרניט געמינערט ווערען פון איר כבוד אויב די מעשה איז אמת. אומשטערבליך איז זי געבליבען יעדענפאַלס צוליב בערנע'ן. די רכילות לייגט זיך אָבער ניט אויפן שכל. מאַדאַם וואהל איז געווען אַ שיינע פרוי און בערנע אַ קרענקלאַכער מאַן זיין גאַנצען לעבען. גיכער איז דאָס געווען אַ פּלאַ־טאָנישע פריינטשאַפט, אַ הימלישע — גיכער ווי אַן ערדישע. אָבער ווי די מעשה זאָל ניט זיין, איז מאַדאַם וואהל געווען צו בערנע'ן ווי אַ גוטע מאַמע צו אַ בן־יחיד. אויך זיין דינער איז געווען אויסערגעוויינליך איבערגעבען צו זיין בעל־הבית. אַלע האָבען געוואוסט די לאַגע, אויך בערנע. די אויגען פון מאַדאַם וואהל און קאָנראַד זיינען געווען פייכט פון טרערען. אָבער בערנע האָט זיך געהאַלטען אין איין וויצלען.

אַ דאָקטאָר איז צוגעגאַנגען צום חולה און האָט אים געפרעגט: „ווי פילט איר, קאָלעגע דאָקטאָר?" (בערנע האָט אַמאָל שטודירט מעדיצין, כאָטש גע־ענדיגט האָט ער ווי אַ דאָקטאָר פילאָזאָפיע).

בערנע האָט אַ קוק געטאָן אויפן דאָקטאָר און געזאָגט: „מיר ווייסען דאָך, אַז אַלע דאָקטוירים טאַפּען אין דער פינסטערניש . . . מעדיצין איז גאָר ניט ווערט; איר קענט מיר ווייניג העלפען. איר פרעגט מיך ווי איך פיל, וועל איך אייך זאָגען. איך פיל אַזאַ מיאוס'ען טעם אין מויל, פונקט ווי איך פיל ווען איך לייען אַ בוך פון דער נייסטער דייטשער ליטעראַטור" . . .

עס איז אָנגעקומען די פאַטאַלע שטונדע פון גסיסה. עס איז געווען אין מיטען טאָג, דעם 12טען פעברואַר, 1837. בערנע איז געווען מונטער. ער האָט געבעטען מען זאָל אַרונטערנעמען די שווערע פאָרהאַנגען: „איך וויל געניסען נאָך אַמאָל פון דער ליכטיגער זון" — האָט ער גזאָגט.

ווען מען האָט די פאָרהאַנגען אַרונטערגענומען האָט בערנע געבעטען בלומען און אַז מאַדאַם וואהל זאָל שפּילען אויף דער פּיאַנאָ אַ פריילעכע מעלאָדיע. מאַדאַם וואהל האָט דאָס געטאָן און בערנע האָט מיט זיינע לעצטע כחות אויסגערופען:

— עס איז מיר גוט . . . איך האָב ליב די גאַנצע וועלט, אויך מיינע שונאים.

אָט מיט די ווערטער האָט בערנע אויסגעהויכט זיין נשמה.

אַזוי איז געשטאָרבען דער גרויסער קעמפער פאַר פרייהייט, לודוויג בערנע, אָדער ליב ברוך. זיין גאַנצען לעבען האָט ער געדינט דער געטין פרייהייט און האָט פאַר פרייהייט געקעמפט מיט זיין שאַרפער וויציגער פען און זיין פען איז געווען איינגעטונקט, ווי ער אַליין דריקט זיך אויס, „אין דעם בלוט פון מיין האַרצען און אין דער מאַרך פון מיינע ביינער".

געלעבט האָט בערנע ניט לאַנג. אינגאַנצען האָט ער געלעבט 51 יאָר. ער איז געבאָרען געוואָרען אין יאָר 1786, אין דעם יאָר וואָס עס איז געשטאָרבען דער גרויסער אידישער רעפאָרמאַטאָר און פילאָזאָף משה מענדעלסאָן, און געשטאָרבען איז ער אין יאָר 1837, אין דער צייט פון אַ גרויסער אייראָפּעאישער רעאַקציע. ער איז געשטאָרבען ענטוישט און פאַרביטערט. זיינע האָפנונגען זיינען

געווען אויף דער דאַמאָלסט יונגער, נאָר וואָס פון איי אַרויס, מדינה אין אַמעריקע, די פּאַראַייניגטע שטאַטען. ער, ווי זיין פריערדיגער פריינד היינע, האָבען דער־וואַרט פון דער יונגער מדינה אַ ישועה פאַר דער גאַנצער וועלט.

היינע און בערנע זיינען געווען פריער ווי צווילינג־ברידער. זייערע נעמען פלעגט מען אויסריידען צוזאַמען. ביידע האָבען זיי געשאַפען די באַוועגונג פון „יונג דייטשלאַנד". ביידע האָבען געבראַכט די עפּאָכע פון „שטורם און דראַנג" אין דייטשלאַנד. עס איז געווען די עפּאָכע, ווען די שווערע ביר־טרינקענדע דייטשען האָבען זיך געקוויקט מיט דעם ברויזענדען וויין פון פראַנצויזישער פרייהייט. ביידע זיינען געבאָרען געוואָרען אידען, און כאָטש זיי האָבען זיך ביידע גע'שמד'ט און געווען שטאַרקע דייטשע פּאַטריאָטען, זיינען זיי דאָך גע־בליבען אידען. זיי זיינען געבליבען אידען ניט נאָר אין די אויגען פון שונאי־ישראל, נאָר אויך אין אויגען פון טרייע אידען. „ישראל אַף על פי שחטא ישראל הוא" — אַז אויב אַפילו אַ ישראל זינדיגט, בלייבט ער דאָך אַ איד, זאָגט דער תלמוד.

בערנע האָט ווירקליך אין זיין קורצען לעבען איבערגעלעבט די שטורם און דראַנג פּעריאָדע. אין צייט וואָס דער שטורם האָט פאַרכאַפּט די גאַנצע וועלט און ספּעציעל דאָס קליינע אידישע וועלטעל. בערנע איז געבאָרען געוואָרען אין דער צייט, וואָס די השכלה וואָס מענדעלסאָן האָט געפּריידיגט, איז אַריבער אַלע ברעגען און האָט אויסגעוואָרצעלט לאַנג־יאָריגע אידישע טראַדיציעס און האָט געדראָהעט צו פאַרניכטען דעם גאַנצען פונדאַמענט פון אידישען צוזאַמענלעבען.

געשטאַמט האָט בערנע פון אַ גרויסער מיוחס'דיגער אידישער פאַמיליע. זיין זיידע, שמעון ברוך, איז געווען זייער אַן אָנגעזעענער מענש ביי אידען ווי ביי קריסטען. ער האָט געהאַט דעם טיטול „פינאַנס־ראַט" און איז געווען פון די אָנגעזעענע געסט אין דעם קייזערליכען הויף פון דער באַוואוסטער עסטרייכער קייזערין מאַריע טהערעזאַ. שמעון ברוך איז געווען רייך, אַ גרויסער בעל צדקה און דערצו זייער פרום. זיינע קינדער פלעגען אים זייער רעספּעקטירען און מורא האָבען פאַר זיין קוק.

בערנע'ס פאָטער, יעקב ברוך, איז שוין געווען פאַרכאַפּט פון השכלה, אָבער אויסערליך האָט ער ניט אָפּגעטראָטען פון זיין טאַטענס וועגען, גיכער אויס מורא פאַרן אַלטען, ווי פון איבערצייגונג. יעקב ברוך האָט זיך אַריבער־געקליבען אין פראַנקפורט אַם מאַין. די שטאָט אין וועלכער עס האָט געלעבט דער פריינד פון דער פאַמיליע, מאיר־אַנשעל ראָטשילד, דער פאָטער פון אַלע אייראָפּעאישע פינאַנס באַראָנען, די באַרימטע פאַמיליע ראָטשילד. אין פראַנק־פורט איז אויך געווען אַ אידישע „געטאָ", וואו אידען זיינען געווען פאַרשפּאַרט. זיי פלעגען ניט טאָרען אַרויסגיין פון דער געטאָ ביינאַכט, אין גויאישע חגאות און אום זונטאָגס. אין דער געטאָ האָט געוואוינט מאיר־אַנשעל ראָטשילד. אין דער געטאָ אויך אויך זיך פאַרקליבען יעקב ברוך.

אין דער אידישער געטאָ אין פראַנקפורט אַם מאַין איז געבאָרען געוואָרען דעם 24טען מאַי, 1786 אַ זון ביי יעקב ברוכ׳ן. דער זון האָט געקראָגען דעם אידישען נאָמען יהודה ליב. אָט פון דעם יהודה ליב איז אויסגעוואקסען דער קעמפער פאַר דייטשער פרייהייט, לודוויג בערנע.

אין זיינע אינגלשע יאָרען איז דער יונגער בערנע געווען אַ צוריקגעצויגענער, שעמעוודיגער אינגעל. זיינע עלטערע ברידער און באַזונדערס די אידישע דינסט עלי, וועלכע האָט געבאַלעבאַטעוועט אין הויז, האָבען אים אָנגעטאָן אַלערליי נגישות. ווען די דינסט האָט אים געסטראַשעט, אַז ער וועט זיין אין גיהנום, האָט דער יונגער בערנע סאַרקאַסטיש געענטפערט, אַז דער גיהנום שרעקט אים ניט אָבער ער וויל דאָרטען ניט זיין צוזאַמען מיט עלי׳ן . . . דער שאַרפער ענטפער איז געפעלען געוואָרען דעם זיידען שמעון ברוך, וועלכער פלעגט צייטען־וויז באַזוכען פראַנקפורט. דער פרומער זיידע שמעון האָט נביאות געזאָגט, אַז יהודה ליב וועט אויסוואַקסען וועט ער זיין אַ גדול בישראל. די נבואה איז מקוים געוואָרען, כאָטש ניט אין דעם אופן ווי דער זיידע האָט געוואָלט.

דאָס אידישע לעבן אין פראַנקפורטער געטאָ האָט געהאַט אויף דעם סענסיטיווען אינגעל אַ דריקענדעווירקונג. בערנע האָט געהאַט אַ העברעאישען לערער זאַקס, וועלכער פלעגט מיטן אינגעל שפּאַצירען אויסער די געטאָ־ווענט. לויט דעם געזעץ האָבען אידען ניט געטאָרט גיין איבער טראָטואַרען. זיי פלעגען מוזען גיין, ווי בהמות, אויף ניט־ברוקירטע גאַסען. „פאַרוואָס גייען מיר ניט איבער טראָטואַרען?“ — האָט דער יונגער בערנע געפרעגט. „דער געזעץ ערלויבט ניט“ — האָט דער לערער געענטפערט. „וואָס פאַר אַ נאַרישער געזעץ דאָס איז!“ — האָט דאָס אינגעל אויסגערופען: „איצט איז דער פּאָליציימאַן, וועלכער היט אַזאַ אָרדענונג, שטאַרקער פון מיר. ווען איך וועל ווערען עלטער, וועל איך זיך מיט אים פאַרמעסטען. אַזעלכע געזעצען זיינען שלעכטע און מען מוז זיי אָפּשאַפען אונטער אַלע אומשטענדען“.

אין דער פראַנקפורטער געטאָ זיינען ביי דעם יונגען בערנע געבאָרען געוואָרען די ערשטע רעוואָלוציאָנערע געדאַנקען.

בערנע האָט ביי זיינע עלטערן געקראָגען אַ גוטע ערציאונג אין אידישע, ווי אין וועלטלאכע לימודים. זיין פאָטער יעקב ברוך האָט אים געשיקט אין פאַרשידענע דייטשע שטעט צו שטודירען. דער פאָטער האָט געוואָלט פון אים מאַכען אַ דאָקטאָר מעדיצין — די איינציגע פּראָפעסיע וואָס איז געווען אָפען פאַר אידען אין פראַנקפורט. קיין גרויסען ערפאָלג האָט אָבער יהודה ליב ניט געמאַכט. דער פאָטער האָט באַשלאָסען צו שיקען אים אין בערלין ער זאָל זיין אונטער דער אויפזיכט פון זיין פריינד, דאָקטאָר מאַרקוס הערץ.

דאָקטאָר מאַרקוס הערץ איז געווען פון די זיילען פון דער בערלינער השכלה. משה מענדעלסאָן איז געווען מער באַוואוסט ווי ער, אָבער מאַרקוס הערץ איז געווען אַ פריינד פון דעם דייטשען פילאָזאָף עמאַנועל קאַנט און זיינער אַ

תלמיד. מאַרקוס אָדער מרדכי הערץ איז אויך געווען אַ באַרימטער דאָקטאָר. אויף זיין קאַרעטע זיינען געווען אויסגעקריצט אין העברעאיש די אותיות „מ. ה." וואָס זיינען די ראשי תיבות פון מאַרקוס הערץ. די אותיות באַדייטען „מלאך המות", האָט באַמערקט אַ לץ. ניין, זיי מיינען „מחיה המתים", האָט הערץ רואיק געענטפערט. הערץ האָט געוויס ניט געקענט טויטע לעבעדיג מאַכען, אָבער אַ סך שווער־קראַנקע האָט ער דאָך געראַטעוועט פון זיכערען טויט.

מער ווי דאָקטאָר הערץ איז געווען באַרימט זיין שיינע פרוי הענריעטאַ הערץ. דער ליטעראַרישער סאַלאָן פון הענריעטאַ הערץ האָט געהאַט אַ שם אין גאַנץ בערלין. אַהין פלעגען פאַרקערען שטאַטסלייט, געלערנטע און ליטעראַטען. אַט אין דעם הויז איז דאָס אינגעל יהודה ליב ברוך אַריינגעפאַלען אין יאָר 1802, ווען ער איז געווען אַ 16־יאָריג אינגעל. אין דעם הויז האָט ער פאַרביטען זיין נאָמען יהודה ליב אויף לואיס. אין דעם הויז האָט דער יונגער בערנע גענאָסען פון בערלינער השכלה אין פולער מאָס. אין דעם הויז האָט ער אויך אָנגעהויבען צו שפּירען די יסורים פון אומגליקלעכער ליבע.

עס איז אַ מאָדנער פאַקט. דער יונגער בערנע האָט זיך פאַרליבט איבער די אויערען אין דער שיינער הענריעטאַ הערץ וועלכע איז געווען אַלט ווי זיין מאַמע. דער יונגער בערנע איז געווען שעמעוודיג, ער האָט זיך אין ליבע ניט ערקלערט, אָבער ער האָט צו איר געשריבען פייערדיגע ליבע־בריוו, וועלכע ער האָט קיינמאָל ניט געשיקט צו זיין געליבטער. די בריוו זיינען דערנאָך אָפּ־געדרוקט געוואָרען אַלס אַ מוסטער פון טיפע געפילען, אויסגעדריקט אין שיינער שפּראַך.

הענריעטאַ הערץ האָט קיינמאָל ניט געחלום׳ט פון דעם, אַז דער יונגער בערנע איז אין איר פאַרליבט. זי האָט זיך פון דעם דערוואוסט נאָך איר מאַנ׳ס טויט. זי האָט אים דאָך געלאָזט וואוינען ביי זיך נאָך אַ יאָר, אָבער זי האָט געשריבען צו זיין פאָטער, אַז ער זאָל אים פון בערלין צונעמען.

אין 1804 האָט בערנע פאַרלאָזט בערלין. ער האָט שטודירט אין פאַרשידענע דייטשע לער־אַנשטאַלטען. ער איז קיין דאָקטאָר־מעדיצין ניט געוואָרען. אין יאָר 1808, ווען ער איז אַלט געווען 22 יאָר, האָט ער געקראָגען דעם טיטול „דאָקטאָר פילאָזאָפיע". זיינע אידישע לימודים האָט ער אינגאַנצען פאַרלאָזען. ער האָט זיך אָפּגעגעבען מיט וועלטלעכער ליטעראַטור און פילאָזאָפיע. ער האָט געביטען זיין נאָמען ברוך אויף „בערנע".

מיט דעם טיטול דאָקטאָר האָט זיך בערנע אומגעקערט קיין פראַנקפורט. נאַפּאָלעאָן איז געווען דאַמאָלסט דער בעל־הבית פון אייראָפּע און האָט איינ־געפירט דאָרטען פראַנצויזישע פאַראָנדקעס. אין פראַנקפורט איז די געטאָ אָפּגעשאַפט געוואָרען און אידען האָבען געקראָגען געוויסע רעכט. אַלס דייטשער פּאַטריאָט און אַלס פרייהייטס־ליבענדער מענש, האָט ער נאַפּאָלעאָנ׳ען פאַרדאַמט,

טראָץ זיינע גרויסע רעפאָרמען און טראָץ די פּערזענליכע טובות, וואָס בערנע אַליין האָט געהאַט פון די רעפאָרמען.

אין יאָר 1811 האָט בערנע געקראָגען אַ שטעלע אין פראַנקפורטער פּאָליציי. ער איז דאָרטען געווען אַ סטאַטיסטיקער. די שטעלע אין פראַנקפורטער פּאָליציי האָט ער פאַרלאָרען נאָכדעם ווי נאַפּאָלעאָן איז באַזיגט געוואָרען. „מען האָט צוגענומען די קאַץ, האָבען זיך מייז צעהוליעט" — האָט בערנע סאַרקאַסטיש באַמערקט. פון זיין אַמט אין דער פראַנקפורטער פּאָליציי האָט זיך ביי אים אָפּגעשטעלט אַ פּענסיע אויף זיין גאַנצען לעבען. די פּענסיע איז אים שטאַרק צוניץ געקומען.

בערנע האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען צייטונגען, פּאַמפלעטען. זיין אויסער־געוויינליכע שאַרפע פּען האָט אים געמאַכט אַ נאָמען. זיין רום איז דערגאַנגען צו פירשט מעטערניך, וועלכער איז נאָך נאַפּאָלעאָנ'ס מפּלה געוואָרען דער טאָן־געבער אין אייראָפּע. ווען לודוויג בערנע'ס טאַטע איז געקומען בעטען דעם איינפלוסרייכען מעטערניך פאַר אידען, האָט אים מעטערניך אָנגעבאָטען אַז ער זאָל פּועל'ן ביי זיין זון ער זאָל איבערגיין צו מעטערניכ'ס דינסט. לודוויג בערנע האָט זיך נאַטירלאך דערפון אויסגעלאַכט. אַנשטאָט געלט און כבוד האָט ער פאָרגעצויגען דעם קאַמף פאַר פרייהייט, אַ קאַמף וואָס גיט אָרימקייט און יסורים. ער איז געוואָרען אַ שרייבער.

אַלס שרייבער איז בערנע געוואָרען זייער באַרימט. זיינע צייטשריפטען די „וואַגע" (וואָגשאָלען) און „צייטשווינגען" (צייט־פליגלען) האָבען אַנטהאַלטען אויסערגעוויינליכע אינטערעסאַנטע אַרטיקלען, וועלכע האָבען דורכגענומען. אין יאָר 1818 האָט זיך בערנע גע'שמד'ט. ער האָט דאָס געטאָן אָן געוויסענביסע. „די גלחים האָבען פון מיר גענומען אַ הויכען פרייז פאַרן שמד'ן, גאַנצע פינף טאָלער" — האָט זיך בערנע געוויצעלט.

אַרום יענער צייט האָט זיך בערנע באַקאַנט מיט העגריעטא וואהל. מאַדאַם וואהל איז געבליבען זיין פריינדין אפילו נאָך זיין טויט, אין יעדען טאָג אין יאָרצייט פלעגט זי פּראַווען אַן אזכרה און איר מאַן, דאָקטאָר שטרויס, האָט מיטגעטרויערט נאָך זייער ביידענס פריינד. עס איז אַ מאָדנע פריינדשאַפט, וואָס נאָר פּסיכאָלאָגען קאָנען דאָס ערקלערען.

אויך דער יונגער פּאָעט היינע האָט געשלאָסען פריינדשאַפט מיט דעם באַרימטען שרייבער. בערנע איז געווען גע'שמד'ט אָבער זיין קאַמף פאַר אידישע רעכט האָט ער ניט אויפגעגעבען. זיינען אַלע שריפטען זיינען פול מיט די גיפטיגע פיילען וועלכע ער פלעגט וואַרפען אויף די קעפ פון שונאי־ישראל, וועלכע זיינען געווען פול אין דייטשלאַנד. בערנע האָט געדענקט, אַז אידען דאַרפען אויפגעבען זייער נאַציאָנאַליטעט און ווערען וועלט־בירגער.

די פריינדשאַפט, וואָס היינע האָט געשלאָסען מיט בערנע'ן האָט זיך דער־נאָך איבערגעריסען. היינע און בערנע זיינען געווען פאַרשידענע נאַטורען. אין

זיין בוך וועגן בערנע וואָס היינע האָט פֿאַרעפֿענטלעכט נאָך בערנע'ס טויט, שוין אין יאָר 1840, זאָגט היינע, אַז בערנע איז געווען אַ איד, וואָס האָט געגלויבט אין איין גאָט, אין דער צייט, וואָס ער, היינע, איז געווען אַ גריך וועלכער גלויבט אין פילע געטער. בערנע האָט געהאַט איין גאָט, דעם גאָט פון פרייהייט אין דער צייט וואָס ער, היינע, האָט געדינט אַלע געטער: דעם גאָט פון קונסט, דעם גאָט פון גענוס און דעם גאָט פון קולטור און פילאָזאָפיע.

האָט אָבער היינע תשובה־געטאָן אין שפּעטערדיגע יאָרען. ער איז געוואָרען אַ איד.

בערנע, ווי היינע, האָבען געוואוינט זייערע לעצטע יאָרען אין פּאַריז. בערנע האָט געשריבען פון דאָרטען די פייערדיגע פּאַריזער בריוו און היינע האָט גע־שריבען וועגן פילאָזאָפיע, קונסט און זיינע וואונדערבאַרע שירים. אין פּאַריז האָט ער אָבער אויך פאַר פילע יאָרען געליטען יסורים.

בערנע, ווי היינע, זיינען געווען בלאָנדזשענדיגע, זוכענדע נשמות. זיי האָבען געלעבט אין אַ צייט פון צעשטערונג. זיי האָבען געזוכט אַ וועג פון אויפבוי. זיי האָבען געזוכט און ניט געפונען.

ש. העלער:

פילאָזאָפישע און פּאָעטישע געדאַנקען וועגן טויט

אין די שריפטען פון פילאָזאָפען און פּאָעטען געפינען זיך אַ סך געדאַנקען וועגען טויט. אָפט זייַנען די געדאַנקען צונויפגעבונדען מיטן צווייענדיגען מאָטיוו — מיט לעבען און טויט. וואָס איז דער זין פון לעבען? און ווי זאָל אַ מענטש אויפנעמען דעם אומפאַרמיידליכען טויט?

פאַראַן פּאָעטען וואָס האָבען געקעמפט געגען טויט! זיי האָבען אין זייערע לידער ממש געצאָרענט הלמאי דער מענטש דאַרף שטאַרבען! פאַראַן ווידער אַנדערע, מער רואיג־פילאָזאָפירענדיגע, וואָס האָבען גערעדט וועגען דעם מיט געצוימטקייט, מיט אַ לייכטערען טאָן.

אונז דוכט זיך אַז אין אַלט־אידישע ספרים געפינט זיך דער מענטשלעכסטער טאָן וועגען דער ערשיינונג פון טויט! עס איז דאָ אין די ספרים אַ ראַציאָנאַלער, אַ שכל׳דיגער צוגאַנג צו דעם, כאָטש ריידען רעדט זיך עס אין אַ רעליגיעזען טאָן.

צום ביישפּיל, אין דעם ספר איוב איז דאָ אַזאַ פּסוק: „גאָט האָט געגעבען, און גאָט האָט צוגענומען, געבענטשט איז דער נאָמען פון גאָט".

עס איז צום באַוואונדערען וויפיל רואיגקייט עס איז דאָ אין אָט דעם זאָג! וואָרים דאָס מיינט דאָך צו זאָגען: מען האָט מיר געגעבען לעבען, מען נעמט עס צו, געבענטשט — איז גאָט! געבענטשט זאָל זיין דער טאָג פון מיין לעבען, כאָטש עס דויערט ניט לאַנג . . .

צו אַזאַ רואיגקייט דאַרף אַ מענטש קענען קומען.

ניטאָ דאָ קיין פאַרהערליכונג פון דעם טויט. עס איז בלויז פאַראַן אין דעם צוגאַנג אַ פאַרשטענדניש, אַ געצוימטקייט, עס איז דאָ אין דעם אַן אָננעמען די זאַך ווי עס איז, און דאָך — מיט אַ בענטשונג . . .

אין גריכישע שריפטען זייַנען פאַראַן אַנדערע סאָרטען אויסדרוקען וועגען טויט. דאָרט געפינען מיר מער דראַמאַטישע אויסרופען, וואָס פּאַסט זיך צום גייסט פון דער גריכישער דראַמע.

צום ביישפּיל, אין דער טראַגעדיע פון עסכילעס רופט אויס אגאַמעמנאָן: „זאָג אויף קיין מאַן ניט אַז ער איז גליקלאַך — ביז עס קומט צו אים דער טויט!"

פון דעם קומט אויס, אַז דער טויט־מאָמענט איז דער גליקלאַכסטער אין לעבען . . . אָדער עס קען מיינען, דער טויט מאַכט אַן ענדע צו די לעבענס־ליידען, און דעריבער איז אַ מענטש בלויז גליקלאַך ביים שטאַרבען.

אין דער גריכישער דראַמע האָט דער מענטש כסדר נאָר געקעמפט געגען גורל, געגען מזל, און דעריבער גייט דאָרט אויך אָן אַ כסדר׳דיגער קאַמף געגען טויט, אַ מין פעכטעריי . . .

אין אַנדערע שריפטען, אַלט־פּערסישע, און ניי־קריסטלאַכע, זיינען דאָ אויס־דרוקען, וואָס ברענגען אַרויס דעם פאַטאַלען געדאַנק אַז לעבען אַליין איז בלויז אַ פּאַזע אַזאַ פון טויט. ס׳איז, הייסט עס, גאָר ניטאָ קיין לעבען!

אַ סך איז געשריבען געוואָרען וועגען טויט אין 17־טען און 18־טען יאָר־הונדערט, און 19־טען יאָרהונדערט.

אָט זיינען בלויז אייניגע ביישפּילען. אין די שריפטען פון וואלטער סקאָט איז דאָ אַן אויסרוף: „איז דער טויט דער לעצטער שלאָף? ניין, דאָס איז גאָר די לעצטע ערוואַכונג!

ווען די שיף „לוזיטאַניאַ" איז געזונקען געוואָרען דעם 7־טען מאַי, 1915, האָט דער קלוגער ניו יאָרקער טעאַטער־מאַן, טשאַרלס פראָהמאַן, אַזוי געזאָגט:

— פאַר וואָס זאָל מען מורא האָבען פאַרן טויט? דאָס איז דאָך די שענסטע אַוואַנטורע פון לעבען!

און ער איז אַראָפּ צום אָפּגרונט...

און ביים דענקער טהאָמאַס האבס איז דאָ אַ פּאַרקערטע שטימונג. ער זאָגט: „איצט בין איך גרייט צו מיין לעצטער רייזע, איך בין גרייט צו מיין שפּרונג אין ד׳ער וועלט פון חושך" . . .

שטאַרק געקלאָגט איבער דער דערשיינונג פון טויט האָט דער פּאָעט לאָרד בייראָן. אַזוי אויך דער פּאָעט שעלי און אַנדערע.

אַן אַנדער ענגלישער פּאָעט, וואוירטסוואורטה, האָט געפּרואווט דעם טויט צו פאַרוועבען אין פילאָזאָפישקייטען. אָבער קיין טרייסט פאַר דעם האָט ער ניט געפונען. ניטאָ ביי קיינעם פון זיי אַזאַ רואיקייט ווי אין דעם אויבען־גע־בראַכטען פסוק פון ספר איוב.

אומעטיג איז דער פּערסישער אָמאַר קאַיאַם איבער דער דערשיינונג פון טויט. ער זאָגט ערגעץ אין זיינע לידער: „איז דאָס ניט מאָדנע? מיליאָנען זיינען פאַר אונז דורכגעגאַנגען דורך דער טיר פון פינצטערניש, און מער ניט געקומען צוריק. קיינער קומט ניט פון דאָרט צו דערציילען אונז וועגען דעם לאַנגען וועג פון טויט. און אויך מיר, דערוויסען מיר זיך שנעל, דאַרפען באַלד גיין אין דעם זעלביגען וועג. די טיר קומט שוין אַנטקעגען!

פאַראַן אַנדערע דענקער און דיכטער וואָס האָבען, ניט־קענענדיג אויסמיידען דעם אָנקומענדיגען טויט, אַזוי ווי געגעבען אַ קלאַפּ מיט דער טיר פון לעבען —

און אַוועק! אַזוי האָט אַ זאָג געטאָן ראַבאַנעי, דער פראַנצויז: אפשר גיי איך גאָר צום גרויסען! איך וועל אַראָפּלאָזען דעם פאָרהאַנג, דער פאַרס איז פאַר־ענדיגט!

עס מיינט: דער פאַרס, דער חוזק פון לעבען!

אָט אַזאַ מין רעבעלישע שטימונג געגען לעבען, ווי געגען טויט, קען מען געפינען ביי אַ סך אַנדערע.

אַזאַ מין אויסדרוק איז אויך דאָ ביים ענגלישען פּאָעט אַלעקסאַנדער פּאָופּ. ער שרייבט: „אַז דער מענטש ווערט מיד — גייט ער שלאָפען, און די אָרימע שפּיל פון לעבען איז געענדיגט״.

אַ סך רעדט זיך וועגען טויט אין די ווערק פון וויליאַם שעקספּיר, פאַרשי־דענע שיינע, פּאָעטישע אויסדרוקען וועגען דעם געפינען זיך ביי אים.

אין „ראָמעאָ און דזשוליעט״ ווערט אַזוי געזאָגט: „דער טויט ליגט אויף איר, ווי אַ פראָסט, וואָס קומט צו פרי, און פאַלט אויף דעם צאַרטעסטען זיסען בלום פון גאַנצען פעלד!״

ביים ראָמאַנטישען פּאָעט טעניסאָן ווערט רואיג געזאגט: „גאָט׳ס פינגער האָבען אים באַרירט און ער איז געשטאָרבען״.

אין די שריפטען פון רוסישע פּאָעטען און מאָראַל־דענקער זיינען אויך דאָ אָן אַ שיעור אויסדרוקען וועגען טויט. די מערסטע האָבען מיטן טויט בשום אופן ניט געקענט שלום מאַכען, בלויז טאָלסטאָי האָט געזוכט אַ מין רעליגיעזע באַרואיגונג וועגען טויט. האָט ער עס געפונען? דאָס איז אַ גרויסער ספק. אין זיין: „דער טויט פון איוואַן איליטש״ ווערט צום סוף געזאָגט, אַז דער שטאַרבענדער האָט דערזען „אַ ליכט גייט אויף״.

אָבער סיי־ווי, איבערן גאַנצען בוך פילט זיך אַלץ אַ דריקענדע שטי־מונג איבער דעם וואָס מען דאַרף שטאַרבען . . .

טאָלסטאָי, מיט זיינע פאַנטעאיסטישע שטימונגען, געמישט מיט קריסט־לעכע האָט בלויז זיך און אַנדערע — דוכט זיך אונז — געוואָלט איינריידען, אַז ער האָט שוין דערגרייכט די רואיקייט פון שטאַרבען! נאָר אין יענע שטעלען, וואָס טאָלסטאָי הייסט הייליגען דאָס לעבען, כל זמן מען לעבט, דאָרט איז ער עכט און אמת!

אַזוינע געדאַנקען וועגען לעבען געפינען מיר אויך אין אַלט־אידישע ספרים.

אַן ענליכע שטימונג דריקט אויך אויס דער אַמעריקאַנער פּאָעט לאָנגפעלאָו, ווען ער זאָגט: „די לעבענס פון גרויסע מענשען ווייזען אונז, אַז מיר קענען מאַכען אונזער לעבען שיין און גאַנץ, און דערהויבענדיג. און אַז מיר דאַרפען אַוועק פון לעבען זאָלען מיר קענען אַ הינטער זיך איבערלאָזען טריט־סמנים אויף די זאַמדען פון צייט״.

אַזוינע געדאַנקען, דוכט זיך אונז, האָבען פיל מער ווערט, ווי סתם צו שרייען געגען טויט אָדער צו פאַרשילטען דאָס לעבען. וואָרים אויב מען זאָל ניט שלום מאַכען מיטן געדאַנק אַז מען לעבט ניט אייביג, דאַן מוז מען כסדר

זיך געפינען אין אַ מעלאַנכאָלישען צושטאַנד, און דאָס האָט דאָך קיין זין ניט. עס זיינען דעריבער אונז ניט צום האַרצען אַזוינע געשרייען ווי: „דאָס לעבען איז אַן אומגליק"; אָדער, „די צייט האָט דיך, ווי אַ מויז, אַריינגעגנאַרט אין דעם נעץ פון לעבען!" און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער. ביכער גאַנצע קען מען אָנ־פילען מיט אָט די געשרייען געגען לעבען, וואָס געפינען זיך אין דער ליטע־ראַטור פון אַלע שפּראַכען.

מען דאַרף לעבען כל זמן מען לעבט. מען דאַרף דאָס לעבען טייער האַלטען און אים ניט פאַרשווערכען. מען דאַרף לאָזען נאָך זיך אַ גוטען נאָמען, וואָס זאָל זיין אַ שטאָלץ פאַר די נאָענטע.

עס האָט קיין זין ניט דאָן־קיכאָטיש צו קעמפען געגען טויט, און עס האָט קיין זין צו פאַרשילטען דאָס לעבען.

דערביי איז נויטיג צו באַמערקען: אויך אין אידישע ספרים, אין תנ"ך, אין גמרא און אין מדרש, איז ניטאָ קיין אויסגעהאַלטענער קוק אויף דער ער־שיינונג פון טויט. פאַראַן, צום ביישפּיל, דער פּעסימיסטישער קוק פון קהלת. פאַראַן דער קאַמף פון איוב גופא, כאָטש מיר האָבען אויבען געבראַכט די ציטאַטע פון „גאָט האָט געגעבען און גאָט האָט צוגענומען". אָבער אין דעם גרעסטען טייל פון אידישען געדאַנקען־גאַנג איז דאָך געווען אַ מין צופּאַסען זיך — סאַי צום לעבען און סאַי צום טויט.

און איבער אַלץ: אַ פאַרהייליגונג פון לעבען!

אין אונזער אייגענעם קרייז

מ. א.:

יעקב מ. ראָזענבלאַט

1890—1948

יעקב מ. ראָזענבלאַט האָט פאַרנומען אַ וויכטיגען פּלאַץ אין אַרבעטער־רינג. ער איז געווען אין די וויכטיגסטע קאָמיטעס פון דער נאַציאָנאַלער עקזע־קוטיווע, ווי אויך פון דעם סעמעטערי דעפּאַרטמענט פון אַרבעטער־רינג. אין

יעקב מ. ראָזענבלאַט

פילע קאָמיטעס האָט ער פאַרנומען דעם אַמט פון פאָרזיצער. ער האָט ערנסט און איבערגעבען געשענקט זיינע כחות און גוטע פעאיגקייטען צו אונזער אַרבע־טער אָרדען. ער האָט דעם אַרבעטער־רינג פיל געגעבען; דער אַרבעטער־רינג האָט אָבער אויך אים שיין אָפּגעצאָלט פאַר זיין גוטער אַרבעט. דער אַרבעטער־רינג האָט דעם פעהיגען יעקב מאיר פיל געגעבען.

אין אַמעריקע איז געווען זייער אַ פּאָפּולערער שרייבער, האַרעישיאָ אַל־דזשער. אַלדזשער האָט זיך געמאַכט אַ נאָמען מיט זיינע ערפאָלג („סוקסעס״) ערציילונגען. זיינע ערציילונגען האָבן אַן איינהייטליכע טעמע, ווי אַזוי די אָפּגעריסענע דיק און טאָם זיינען געוואָרען ערפאָלגרייכע מענשען דורך זייער פלייס, פעהיגקייטען און ערלאכקייט. אויך יעקב מאיר ראָזענבלאַט וואָלט גע־קענט זיין ביי האָרעישיאָ אַלדזשער אַ העלד פון אַ „סוקסעס סטאָרי״, ווי אַזוי אַן אָרימער גאַליציאַנער אינגעל האָט זיך דורך זיינע גוטע פעהיגקייטען אַרויפ־געאַרבעט צו פאַרנעמען אַ וויכטיגען אָרט אין דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג.

יעקב מ. ראָזענבלאַט האָט זיך ערוואָרבען אַ גוטען נאָמען און ערפאָלג. פיל מיטגעהאָלפען האָט אין זיין ערפאָלג זיין אַקטיוויטעט אין אַרבעטער־רינג.

יעקב מ. ראָזענבלאַט איז געבאָרען געוואָרען דעם 6טען אויגוסט, 1890 אין אַ גאַליציאַנער חסידישער שטעטעל, אין סניאַטין. זיין פאָטער, ר׳ חיים, איז געווען אַן ערלאכער איד, אַ למדן, אָבער זאָל ניט אויסגערעדט זיין, אַ גרוי־סער אָרימאַן. אַ לעבען האָט ר׳ חיים געמאַכט פון קנעלען. ער איז געווען אַ מלמד. זיין פרוי לאה איז געווען אַ גוטע באַלעבאָסטע. מיט די עטלאכע קראָנען, וואָס ר׳ חיים פלעגט צוזאַמענקלייבען פון מלמדות, פלעגט זי פירען גאַנץ נישקשה׳דיג די באַלעבאַטישקייט. שבת פלעגט זיין פיש און פלייש אויפן טיש, און פסח — קניידלאַך מיט וויין. מיט קליינע פאַרדינסטען האָט דאָך ר׳ חיים געגעבען זיינע קינדער אַ גוטע דערציאונג. פרנסה איז געווען בדוחק, אָבער, געלויבט השם יתברך, מען האָט זיך פיין דורכגעלעבט. קיין „מאַרצעפּאַנעס״ האָט מען ניט געגעסען, אָבער אַ שטיקעל ברויט מיט קרופּניק האָט זעלטען ווען אויסגעפעלט.

קיין גרויסען וואוילטאָג האָט דער קליינער יעקב מאיר אין זיין טאַטענ׳ס הויז ניט געהאַט. אָבער אידען קענען זיך דורכלעבען מיט „שהיה פהיה״, מיט גאָר ניט — אָבער דאָס איז אַ קלייניקייט. יעקב מאיר האָט זיך געפילט צופרידען און אין אַ געוויסען גראַד אפילו גליקלאַך. נאָר לאַנג האָבען זיינע גליקען משטיינס געזאָגט ניט אָנגעהאַלטען. ווען יעקב מאיר איז אַלט געווען צען יאָר, איז ער געבליבען אַ יתום, אָן אַ טאַטען און אָן אַ מאַמען; אַליין און עלענד אין דעם חסידישען שטעטעל סניאַטין.

דאַרפען מיר דערמאָנען די אַמאָליגע טייערע אידען, אומגעקומענע פון דעם משוגענעם נבזה. קיין גרויסע גבירים זיינען אין סניאַטין ניט געווען. אַ איד ד׳אָרטען האָט געדאַרפט פיל האָרעווען צו האָבען אייגענע חיונה, אָבער ווי לאָזט מען אַ יתום אויף הפקר? קרובים האָבען דעם יתום צוגענומען און אויסגעהאָ־דעוועט ווי עס איז. מען האָט זיך געטיילט מיטן ביסען. כאָטש יעקב מאיר איז געווען אַ יתום, האָט ער דאָך דערגרייכט אַ נישקשה׳דיגע בילדונג לויט יענער צייט. ער האָט זיך אויסגעלערנט לייענען פויליש, דייטש, אידיש און עס פאַר־שטייט זיך אַ ביסעל לשון קודש.

ווען יעקב מאיר איז אַלט געוואָרען 16 יאָר, אין יאָר 1906, האָבען אים קרובים אַוועקגעשיקט קיין אַמעריקע, אין דעם לאַנד פון אומבאַגרענעצטע מעג־ליכקייטען. ער איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק און, ווי דער שטייגער איז דע־מאָלט געווען, האָט מען דעם יונגען יעקב מאיר'ן געלערענט אַ טרעיד. ער איז געוואָרען אַן אַרבעטער אין אַ שאַפּ פון דער אינדוסטריע, וואָס אידען האָבען דאָ אַנטוויקעלט — אין אַ שאַפּ פון דער קליידער אינדוסטריע.

דאָס איז געווען אין די צייטען פון סוועט־שעפּער. די גרויסע אידישע יוניאָנס, ווי די אינטערנעשאָנעל און אַמאַלגאַמייטעד זיינען נאָך ניט געווען. קיין האָניג האָט דער יונגער יעקב מאיר ניט געלעקט. די שטונדען אין די שעפּער זיינען געווען לאַנגע. די באַדינגונגען שווערע. די שעפּער וואו אידען האָבען גע־אַרבעט האָט מען גערופען „סוועט־שעפּער". די שווערע אַרבעט האָט זיי ניט נאָר באַגאָסן מיט שוויס, נאָר עס האָט אויך אויסגעטריקענט זייער מאַרך פון די ביינער.

שווער איז געווען די אַרבעט, נאָר יעקב מאיר האָט זיך ניט באַקלאָגט. ער האָט באַזוכט אין אָווענד, נאָך אַ שווערען טאָג אַרבעט, די באַוואוסטע איראַנ'ס פּריפּערעטאָרי סקול. ער האָט אויך גענומען קורסען אין פּ"ס און פּ"ס אַקאַונטינג אין לאָאָ סקול, ווי אויך און אין סיטי קאָלעדזש אין ניו־יאָרק אוניווערסיטעט.

זייענדיג פאַרנומען מיט זעלבסטבילדונג, האָט יעקב מאיר אויך ניט פאַר־לאָזען זיינע געזעלשאַפטליכע פליכטען. ער איז געוואָרען טעטיג אין דער סאָ־ציאַליסטישער פּאַרטיי, אין די יוניאָנס און זייער אַקטיוו אין אַרבעטער־רינג.

דעם 28טען מערץ, 1914, האָט יעקב מאיר געהייראַט מיט שרה פיין, וואָס איז איצט ליידער געוואָרען אַן אלמנה פאַרלירענדיג איר לעבענס־באַגלייטער פון וועמען זי האָט דריי טעכטער — ליליאַן, ביטריס און מוריעל. זייער צו־זאַמענלעבען איז געווען האַרמאָניש פון דעם טאָג פון דער חתונה.

נאָך דער חתונה איז דער יאָך פון פּרנסה געוואָרען נאָך שווערער. יעקב מאיר האָט אַוועקגעוואָרפען די שניידערשע אַרבעט. ער איז געוואָרען דאָס, וואָס מען רופט אַ שקלאַף מיט אַ ווייסען קאָלנער, און דאָס מוז מען צוגעבען: יעקב מאיר איז אַלע מאָל געגאַנגען אין אַ ווייסען קאָלנער, צי עס איז געווען פּרנסה גענוג, אָדער ניט.

יעקב מאיר איז געוואָרען אַ מיטגליד פון דער יוניאָן פון די אָפיס־אָנגע־שטעלטע און געוואָרען זייער טעטיג אין דער יוניאָן באַוועגונג בכלל. אין 1918 איז ער געווען סעקרעטאַר פון לאָק. 9, אינטערנעשאָנעל. ער איז געווען טעטיג אי אין די לאָקאַלס פון אינטערנעשאָנעל און אויך פון אַמאַלגאַמייטעד. זיין איצ־טיגען אַמט אַלס אָפיס־אנגעשטעלטער פון לאָק. 9, האָט ער פאַרנומען פון אינ־טערנעשאָנעל שיינע עטלעכע יאָר.

כאָטש ראָזענבלאָט איז געווען טעטיג אין פילע פאַראיינען און איז אויך געווען אַ גוטער מעיסאָן, האָט ער אָבער דעם גרעסטען אינטערעס גענומען אין

די אַקטיוויטעטען פון אַרבעטער־רינג. אין זיין בראַנטש 531 איז ער געווען סעקרעטאַר פאַר 44 יאָר. ער האָט דעם בראַנטש געגרינדעט און האָט דעם בראַנטש געפירט ביז דעם לעצטען טאָג פון זיין טעטיגען לעבען. איצט, אַז ער איז ניטאָ, פילט זיך דער בראַנטש פאַר׳יתומ׳ט.

זיין אַקטיוויטעט אין אַרבעטער־רינג האָט אים געבראַכט צו דעם הויכען אַמט, וואָס ער האָט פאַרנומען אין אינטערנעשאָנאַל. פר. פיין פון דעם סיק בענעפיט דעפּאַרטמענט, אַ שוואָגער פון ראָזענבלאַט׳ן, דערציילט, אַז דעם דזשאָב אין דער אינטערנעשאָנאַל האָט ער צו פאַרדאַנקען די פאַרוואַלטער פון אַרבע־טער־רינג און ער האָט געוואוסט ווי אָפּצושאַצען די טובה וואָס מען האָט אים געטאָן און האָט דאָס ניט פאַרגעסען.

אין אַרבעטער־רינג האָט ער פאַרנומען פאַרשידענע וויכטיגע אַמטען. ער איז געווען פאָרזיצער פון דער אָפיס־קאָמיטע אין יאָר 1911; אַ פאָרזיצער פון דער סאַניטאַריום קאָמיטע אין די יאָרען 1933־1935, און ווידער פאָרזיצער פון דער אָפיס קאָמיטע אין די יאָרען 1939־1941. יעקב מ. ראָזענבלאַט איז אויך געווען פאָרזיצער פון סעמעטערי דעפּאַרטמענט און פון דער נאַציאָנאַלער פיונע־ראַל קאָמיטע. ער איז געווען אַ באַקאַנטע פיגור אויף די אַרבעטער־רינג קאָנ־ווענשאָנס.

זיינע באַריכטען, וואָס ער פלעגט אָפּגעבען אויף די קאָנווענשאָנס, האָבען געצויגען אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט. זיי האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייער זאַכליכקייט, טאַקט און פאַרשטענדניש פון די פּראָבלעמען פון אונזער אָרדען.

אַ קאַנטיגע פיגור איז יעקב מאיר ראָזענבלאַט געווען אין דעם אַרבעטער־רינג בכלל. די אַרבעטער־רינג מיטגלידער ווייסען ווי אָפּצושאַצען זיינע לייסטונגען און פילען דעם פאַרלוסט. זיין אָנדענק וועט בלייבען ביי אַלע די מיט וועמען ער האָט געאַרבעט און האָבען אים גוט געקענט.

ג. כאַנין:

דזשוליוס ווייסבערג

דזשוליוס ווייסבערג

דעם 8־טען סעפּטעמבער, 1948 איז אין קליוולאַנד, פון אַ האַרצשלאַג גע־שטאָרבען אונזער דזשוליוס ווייסבערג.

דער טויט איז צו אים געקומען אויף אַ מערקווירדיגען אופן.

אין קליוולאַנד האָט געלעבט אַ מיטגליד פונם אַרבעטער־רינג מיט דעם נאָמען פריינדינע חפץ. זי איז געווען אויף איר אופן זייער אַקטיוו אין די אַרבעטער־רינג קרייזען. פאַר די 40 יאָר וואָס זי האָט געלעבט אין קליוולאַנד האָט זי געטאָן אַלע אַרבעטן פאַר דער פאַרצווייגטער טעטיקייט פון דער אָר־גאַניזאַציע. נאָך אַ קורצער קראַנקהייט איז זי געשטאָרבן.

דזשוליוס ווייסבערג האָט איר לויה אַראַנזשירט, האָט געטאָן אַלץ אַז די לויה זאָל דורכגעפירט ווערען אין כבוד פאַר דער פאַרשטאָרבענער. ער האָט ביי דער לויה איר מספּיד געווען און פינף מינוט נאָך דעם, זיצענדיג ביים ארון פון דער טויטער, אין דער אנוועזענהייט פון דער גרויסער צאָל פאַרזאַמעלטע אבלים און פריינד, איז ער פּלוצלונג אַליין געשטאָרבען.

דזשוליוס ווייסבערג איז געבאָרען געוואָרען אין דער שטאָט גראָדנע, אין אויגוסט 1889. אַ בחור'ל פון 13־14 יאָר, איז ער אין דער שטאָט גראָדנע אַריינגעצויגען געוואָרען אין דער אידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. ער איז געווען אַ מיטגליד פון קליינעם „בונד".

ער איז געבאָרען געוואָרען אין אַ הויז פון ניט פאַרמעגלעכע עלטערען. זיין פאָטער האָבען אַלע אין שטאָט זייער גוט געקענט. די משפּחה ווייסבערג אין גראָדנע איז געווען באַליבט און פון אַלעמען רעספּעקטירט. אַלס קינד האָט דער יונגער יודל ווייסבערג אָנגעפאַנגען צו אַרבעטן אַלס שיק־אינגל אין אַ געשעפט.

ווען ער איז אַריין אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, האָט ער זיך צו

דער אַרבעט איבערגעגעבען מיט זיין האַרץ און נשמה און אַלע אין דער באַ־וועגונג האָבען דעם יונגען אינגעל זייער ליב געקראָגען.

אין 1905 איז דזשוליוס וויסבערג געקומען קיין אַמעריקע אין דער עלטער פון 16 יאָר. באַזעצט האָט ער זיך גלייך אין דער שטאָט פּיטסבורג, וואו ער האָט געטאָן פאַרשיידענע אַרבעטען כדי זיך צו דערנערען. און ניט קוקענדיג אויף דער שווערער אַרבעט און אויפן ביטערען עמיגראַנטישען לעבען, איז ער גלייך געוואָרען אַ מיטגליד אינם אַרבעטער־רינג און אויך אין דער סאָציאַ־ליסטישער פּאַרטיי. ער איז זייער שנעל באַקאַנט געוואָרען אין דעם אידישען קוואַרטאַל פון פּיטסבורג. ניט קוקענדיג אויף זיין יונגקייט, האָבען אַלע קלאַסען אידען איהם ליב געהאַט און האָבען זיך צו אים באַציגען מיט גרויס דרך ארץ. עס האָט גאָר אַנדערש ניט געקענט זיין.

פון דער נאַטור אַ גוטער, אַ האַרציגער מענש, מיט ליבשאַפט צו אַלעמען וועלכע האָבען געליטען. זייענדיג טעטיג אין דער באַוועגונג, באַזעלט מיטן סאָציאַליסטישען אידעאַל, איבערפילט מיט האָפענונג און קאַמף פאַר אַ גליק־לאַכען מאָרגען פאַר אַלעמען, האָט ער אויך ניט פאַרנאַכלעסיגט צו זען דעם יחיד, וועלכער האָט זיך גענויטיגט אין הילף, אין אַ חבר׳שער עצה, אָדער אין אַ ברידער־לעכער האַנט. ווען עמיצער איז געקומען צו דזשוליוס וויסבערג׳ן מיט אַ פּעקעל פון אייגענע צרות, האָט וויסבערג׳ס ברייטע און וואַרעמע האַרץ, גוטמוטיגער שמייכעל און ליכטיגער פּנים, דעם פאַרצאַרעטען אַרומגענומען מיט אַזויפיל ליבשאַפט, אַזוי, אַז ווען ער איז פון אים אַוועק, און ער, וויסבערג, האָט אַפילו ווייניג פאַר דעם מענשען געקאָנט טאָן, איז דער באַטרעפענדיגער פון אים אַוועקגעגאַנגען אַ דערפרישטער און דערהויבענער. און עס איז אים געוואָרען לייכטער זיין פּעקעל צרות צו טראָגען. אָבער זעלטען ווען וויסבערג האָט ניט געהאָלפען. פאַר אים איז קיין זאַך ניט געוועזען שווער עפּעס פאַר אַ מענשען צו טאָן.

ווען אין 1912 האָט זיך אין אַמעריקע געגרינדעט די אידישע סאָציאַליסטי־שע פעדעראַציע, האָט פּיטסבורג פאַרמאָגט דעם גרעסטען אידישען סאָציאַ־ליסטישען ברענטש, און דאָס איז געוועזען צו פאַרדאַנקען דזשוליוס וויס־בערג׳ן.

אין די קרייזען פון דער אידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע איז דזשוליוס וויסבערג געוואָרען זייער פּאָפּולער: אין אַלע שטעט האָט מען וויסבערג׳ן געקאַנט. אַלע אידישע און ניט־אידישע סאָציאַליסטען האָבען וויסבערג׳ן ליב געהאַט. ווען מען האָט ערגעצוואו גערעדט וועגן דזשוליוס וויסבערג, האָט מען אַלע מאָל געזאָגט, אונזער וויסבערג, אָדער אונזער דזשוליוס.

פאַר דער אידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע האָט ער באַזוכט שטעט, אָרגאַניזירט ברענטשעס פאַר דער פעדעראַציע, און אַלץ האָט ער געטאָן מיט ליבשאַפט, אומבאַצאָלט.

ווען אין 1921 האָט זיך די פעדעראַציע געשפּאָלטן און עס איז געגרינדעט געוואָרען דער אידישער סאָציאַליסטישער פאַרבאַנד, איז ער ביז דעם לעצטען טאָג פון זיין לעבען געוועזען איינער פון די אָנגעזעענסטע און חשוב'סטע מיט־גלידער פון דער אָרגאַניזאַציע. צו ווייסבערג'ן האָבען אַלע אַרויפגעקוקט. צו באַגעגענען זיך מיט ווייסבערג'ן איז אַלע מאָל געוועזען אַ גייסטיקער פאַר־געניגען.

ווען אין פּיטסבורג האָט זיך געגרינדעט אַן אָפּטיילונג פון „פאָרווערטס" איז ער געוואָרען דער „פאָרווערטס" מענעדזשער. שפּעטער האָט אים דער „פאָרווערטס" טרענספערירט קיין קליוולאַנד און פאַר די צענדליקער יאָרן וואָס ער האָט געדינט דעם „פאָרווערטס" איז ער געוועזען לאָיאַל דעם „פאָר־ווערטס" און איבערגעגעבען אונזער גאַנצער באַוועגונג. ער איז געוועזען דער אמת'ער, טרייער „פאָרווערטסיסט" וואָס דאָס האָט אַלע מאָל געמיינט לאָיאַל צום אַרבעטער־רינג, לאָיאַל צו דער סאָציאַליסטישער און פּראָפעסיאָנעלער אַרבייטער באַוועגונג.

די שטאָט פּיטסבורג איז אַ גרויסע מיינער־שטאָט. עס זיינען געוועזען צייטען ווען די מיינערס האָבען דורכגעפירט שווערע און בלוטיקע קאַמפען פאַר אַ בעסערען און גליקלעכערען לעבען. אין אַלע סטרייקס פון די מיינערס, האָט ווייסבערג געהאָלפען מיט זאַמלען קליידער, עסענוואַרג און געלט פאַר די סטרייקענדע מיינערס. צווישען די גויאישע מיינערס איז ווייסבערג געוועזען אַזוי גוט באַקאַנט און מען האָט אים דאָרטען אַזוי ליב געהאַט ווי מען האָט אים ליב געהאַט אין די קרייזען פון דעם אַרבעטער־רינג און אין די קרייזען פון דער אידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. אויך צווישען די מיינערס פלעגט מען אים רופען „אָוער דזשוליוס".

ביי צענדליקער צוזאַמענפאָרען פון אַרבעטער־רינג איז ער געווען. ער האָט זיך קיינמאָל ניט געראַנגעלט פאַר כבוד: קיינמאָל אַליין ניט געקראָכען אויף דער פּלאַטפאָרמע: ווי אָנזעענדיק ער איז געווען אין אונזערע רייען, אַזוי איז ער אויך געוועזען באַשיידען. וועגען אים האָט מען באמת געקענט זאָגען, אַז דאָרטען וואו עס זיצט דזשוליוס ווייסבערג, איז דער אויבן־אָן.

ווייסבערג האָט עטלעכע מאָל געדינט אינם אַרבעטער־רינג ווי אַ מיטגליד פון דער נאַציאָנאַלער באָארד־אָוו־דירעקטאָרס.

מיט דעם טויט פון ווייסבערג'ן זיינען מיר פאַראָרעמטער געוואָרען. מיט זיין טויט האָט אויפגעהערט צו קלאַפּען זיין ברייטע מענשלעכע אידישע סאָ־ציאַליסטישע האַרץ. דער טויט האָט פון אונז אַוועקגעריסען זיין ליכטיגען פּנים, זיין וואונדערבאַרען, ווייסבערג'ס, האַרציגען שמייכעל.

43 יאָר האָט ער געלעבט אין אַמעריקע. אין די 43 יאָר האָט ער טריי געדינט דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג און דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל.

עהרע זיין אָנדענקונג!

מ. א.:

מאָרים ד. אַשפּיז

1890—1948

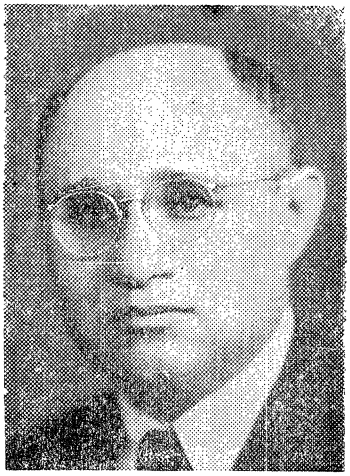

מאָרים ד. אַשפּיז

אין טרעיד צווישען קלאָוקמאַכער האָט מען אַשפּיז'ן גערופען „דער גמרא איד". אין דעם נאָמען איז געווען אַ באַהאַלטענער ווּאונק, אַז אַשפּיז האָט ליב געהאַט זיך צו פּלפּול'ן. עס קען זיין, אַז די בעל־מלאכות פון זיין טרעיד האָבען אים גוט כאַראַקטעריזירט. אַשפּיז האָט זיך ווירקליך ליב געהאַט צו פּלפּולן וועגען דעם קלענסטען פּינטעלע פון אַ „יוד". דער נאָמען דריקט אָבער אויך אויס אַ באַהאַלטענעם דרך־ארץ פאַר מענשען וואָס זיינען באַהאַווענט אין שוואַרצע פּינטעלאַך, און אַשפּיז איז ווירקליך געווען אַ איד, וואָס האָט ליב געהאַט אַ ספר.

אַשפּיז האָט אין זיין יוגענד געלערענט, און טאַקע גמרא. גמרא שאַרפט אָבער דעם קאָפּ און לערענט אויס יעדע פראַגע צו אַנאַליזירען פון אַלע זייטען, און דאָס האָט אים טאַקי פיל געהאָלפען דורכצוברעכען אַ וועג אין לעבען מיט זיינע אייגענע כוחות. דאָס גריבלען זיך אין פראַגען האָט געווירקט אויף אים, אַז ער זאָל זיך קענען אַריינטראַכטען אויך אין פּראַקטישע פראַגען און ווערען אַן איינפלוסרייכער טוער אין דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג.

עס וואָלט געווען שטאַרק איבערטריבען צו זאָגען, אַז אַשפּיז איז געווען אַ למדן. עס איז מערקווירדיג, אַז טראָץ דעם, וואָס די תורה ליגט אָן אַ זייט, אין אַ ווינקעל, און קיינער קוקט זיך אויף איר ניט אום, לויט דעם אויסדרוק פון תלמוד („התורה מונחת בקרן זוית"), פונדעסטוועגען רייסען זיך פילע, וואָס קענען בלויז קלינגען מיט בלעכענע מטבעות אין אַ ליידיגען קרוג אָנצוטאָן די קרוין פון תורה. לומדים זיינען איבערהויפּט דאָ ווייניג אויף דער וועלט. מען פאַרגלייכט דעם תלמוד צו אַ ים („ים התלמוד"), און גאָר געציילטע מענשען לאָזען זיך אַוועק ווייט אין ים. די מייסטע, אפילו די וואָס לערנען, גייען ניט אָפּ ווייט פון די ברעגעס, און אויך אַשפּיז איז געבליבען שטיין אין ים ביז די קנעכלאַך. ער האָט באַנעצט בלויז די פינגער.

וואָלט געווען ניט אמת צו זאָגען, אַז אַשפּיז איז געווען אַ למדן. ער האָט איבערהויפּט אויפגעהערט צו לערנען זייער פרי, אָבער אויב אַשפּיז איז ניט

געווען קיין למדן, איז ער אָבער זיין גאַנצען לעבען געבליבען אַ „יודע ספר״, אַ מענש וואָס האָט ליב אַריינצוקוקען אין אַ ספר. ווען ער איז געווען שוין סעקרע־טער־טרעזשורער פון דזשאָינט באָארד פון די קלאָוקמאַכער, האָט מען אויף זיין דעסק געקענט געפינען, צוזאַמען מיט באַריכטען פול מיט ציפערען און פאַמפלעטען וועגען דער אינטערנעשאָנעל, אויך אַ משניות. דער משניות איז אָבער געווען אין אידישער איבערזעצונג. אַ משניות מיט לשון־קודש׳דיגע פירושים איז אים געווען שווער צו פאַרשטיין.

פון זיינע ישיבה־יאָרען איז ביי אַשפּיז׳ן געבליבען אַ חשק צום לערנען און אַ דרך־ארץ פאַר מענשען, וואָס האָבען געוואוסט מער פון אים. דער חשק צו לערנען האָט אים געטריבען צו זעלבסט־בילדונג. אַשפּיז איז געווען אַן אויטאָדידאַקט, אַ „סאַמאָאוטשקאַ״. ער האָט געלערענט אָן דער הילף פון לערער. ער איז אָבער אונטער די אומשטענדען דערגאַנגען זייער ווייט.

זייענדיג אַ סעקרעטערי־טרעזשורער פון דער דזשאָינט באָארד פון די קלאָוקמאַכער, האָט ער געדאַרפט צושטעלען אויספירלאכע באַריכטען. די באַ־ריכטען פלעגט ער אַליין צוזאַמענשטעלען. ער אַליין האָט זיך געמוזט גרונטע־ווען אין אַלע חשבונות פון דער וויכטיגער קערפּערשאַפט און ער אַליין האָט זיך געהאַט זיינע אייגענע וועגען, זיינע אייגענע מעטאָדען די באַריכטען צוזאַמענ־צושטעלען. די באַריכטען וואָס ער פלעגט צושטעלען, זיינען געווען האַמטנע, אָבער דערפאַר אויספירלאכע און גרונטאָוונע.

אָן לערער האָט אַשפּיז פיל דערגרייכט אין זעלבסטבילדונג. אפשר איז ער געווען צו פּעדאַנטיש, אפשר איז ער געווען צופיל מקפּיד אויף קלייניקייטען. אין זיין באַנעמען זיך מיט מענשען האָט ער זיך געמאַכט שונאים, געגנער, אָבער אַפילו זיינע גרעסטע שונאים האָבען געמוזט צוגעבען, אַז ער איז געווען זייער ערלאך און האָט אַלץ געטאָן מיט די ריינסטע אַבזיכטען און מיט די בעסטע כוונות פאַר דער אָרגאַניזאַציע צו וועלכער ער איז געווען איבערגעגעבען.

אַשפּיז איז געווען אַן אָנגעזעענע פּערזאָן אין דער אינטערנעשאָנעל. ער האָט דאָרטען פאַרנומען אַ בכבוד׳יגען פּלאַץ. אַשפּיז איז געווען אַן איבערגעגעבע־נער אידישער סאָציאַליסט. ער איז געווען אַ טעטיגער מיטגליד פון „פאָר־ווערטס״ אַסאָסיאיישאָן. זייער פילע כוחות האָט אַשפּיז אָבער אָוועקגעגעבען דעם אַרבעטער־רינג. ער איז געווען פאַראינטערעסירט אין אַלע פּראָבלעמען פון דעם אייגנאַרטיגען אידישען אָרדען. ער האָט זיך אויך ערוואָרבן אַ שיינעם פּלאַץ אין אַרבעטער־רינג. ער האָט זיך אויך דאָרטען ערוואָרבען אַ פּלאַץ אין מזרח־וואַנט.

אָנגעהויבען זיין טעטיגקייט אין אַרבעטער־רינג האָט ער אין די אַמאָליגע סטעיט־קאָמיטעס. ער איז דערנאָך געווען פאַרטראָטען אין פילע קאָמיטעס. אין יעדער קאָמיטע האָט זיין אינדיווידועלער כאַראַקטער געפונען אַ פולען אויסדרוק. ער האָט געהאַט איבערצייגונגען און האָט פאַר זיינע איבערצייגונגען געקעמפט. אַשפּיז איז געווען פון די קעמפענדע נאַטורען.

פילע קאַמפּען און שטרייטיקייטען האָט דער אַרבעטער־רינג געהאַט. אַשפּיז האָט זיך פאַר אַ קאַמף ניט געשראָקען.

זייער שטורמיש, מיט פּערזענליכע באַליידיגונגען האָט זיך געפירט דער קאַמף צווישען יונגע און אַלטע. אין קאַמף האָט אַשפּיז געשפּילט אַ גרויסע ראָלע. עס האָט זיך געמאַכט, אַז דער צענטער פון די אַלטע, אין די יאָרן 1912־1914, איז געווען די קאָנטראָל קאָמיטע. אין דער קאָנטראָל קאָמיטע איז אַשפּיז געווען דער פאָרזיצער און יעפּים ישורין — דער סעקרעטאַר. די קאָנטראָל קאָמיטע האָט אויף איר זייט געוואונען אויך אייניגע מיטגלידער פון דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיווע, ווי בעצאַלער, הילמאַן און יאַנאַס. אין דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיווע זיינען אָבער דאָך געבליבען אייניגע פאַרהאַרטעוועטע יונגע. די קאָנטראָל קאָמיטע איז אָבער באַשטאַנען מיט איין אויסנאַמע פון „אַלטע", מענשען וואָס האָבען זיך ניט געלאָזען היגרייסען פון שיינע פּוסטע פראַזען.

פאַר לאַנגע יאָרען איז אַשפּיז געווען אַקטיוו אין פאַרשידענע קאָמיטעס אין אַרבעטער־רינג, וואו ער האָט פאַרנומען וויכטיגע אַמטען. אַשפּיז איז געווען אַ פאָרזיצער פון דער גריוועגס קאָמיטע. ער איז אייניגע מאָל געווען אין דער נאַציאָנאַלער באָארד אָוו דירעקטאָרס. ער איז געווען אַ מיטגליד פון דער רעוויזיאָנס קאָמיטע פון דער קאָנסטיטוציע, וואו ער פלעגט זיך פילען ווי אַ פיש אין וואַסער. שיינע עטלאכע מאָל איז ער אויך געווען אַ מיטגליד פון דער סעקרעטאַריאַט פון אַרבעטער־רינג קאָנווענשאָנס. ער איז אויך געווען אַ מיטגליד פון דער קאָמיטע, וואָס האָט געדאַרפט דורכפירען די סיסטעם פון פראָטווירנאַל רעיטס.

אין אַלע טעטיגקייטען האָט זיך אַשפּיז אויסגעצייכענט מיט זיין ערנסטער באַציהונג און איבערגעבענהייט צו די אינטערעסען פון אַרבעטער־רינג. אַשפּיז איז געווען אַן אַרבעטער־רינג מענש אין דעם בעסטען זין פון וואָרט.

די לעצטע יאָרען פון זיין לעבען האָט אַשפּיז אויך אָנגעהויבען צו סימפּאַטיזירען מיט די גרויסע אויפטוהונגען פון דער הסתדרות אין ארץ־ישראל. ער האָט אַפילו אָנגעהויבען צו קאָקעטירען מיט דער אַלטער שפּראַך, לשון קודש, ניט אויף קאַטאָוועס; זיינען די העברעער געוואָרען איבערראַשט, ווען אַשפּיז האָט אַריינגעגעבען אין יובל־נומער פון דער העברעאישער צייטשריפט „הדאר" אַ באַצאָלטע באַגריסונג פון דער דזשאָינט באָארד פון די קלאָוקמאַכער יוניאָן. יע, דורך דער איינפלוס פון אַשפּיז׳ן האָבען זיך די קלאָוקמאַכער פאַנאַנדערגערעדט אין לשון קודש.

אַן אמת׳ער אידעאַליסט, וואָס זוכט עטוואָס שיינעס, עטוואָס ערהאבענעס אין לעבען ,איז אשפּיז געווען. אַשפּיז האָט געמאַכט אַ שיינע קאַריערע אין דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג, נאָר מאַטעריעלע ערפאָלגען אַליין האָבען אים ניט באַפרידיגט. ער האָט געזוכט אַ זייער שווערע זאַך — ער האָט געזוכט אַ זין אין לעבען.

צו די מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג און צו די דעלעגאַטען פון דער 42טער יערלעכער קאָנ־פערענץ פון סעמעטערי דעפּאַרטמענט

דאָס יאָר 1948 דאַרף פאַרצייכענט ווערן אַלס דאָס שווערסטע יאָר אין דער געשיכטע פון סעמעטערי דעפּאַרטמענט. די טעטיגקייט איז פאַרגרע־סערט געוואָרען אויף אַלע געביטען: אין דער גרויסער צאָל לויות; אין דער נאָכפראַגע אויף רעזערווירטע קברים; אויסגעצאָלטע פיונעראַל בענעפיטס און אויסגאַבען צו האַלטען די סעמעטערי אין אַ גוטען צושטאַנד. אָבער מער פון אַלץ האָט דאָס יאָר זיך אויסגעצייכענט מיט די שוועריגקייטען און עגמת נפש ביים אַראַנזשירען לויות פון די

צוריקגעקומענע העלדען

אַזוי שנעל ווי ס'איז באַקאַנט געוואָרען פון דער רעגירונג, אַז די קערפּערס פון געפאַלענע סאָלדאַטען אין דער לעצטער מלחמה וועלען געבראַכט ווערען נאָך די פאַראייניקטע שטאַטען, אויב די עלטערען וועלען דאָס פאַרלאַנגען, האָבען פיל מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג, וועלכע האָבען געהאַט דעם אומגליק צו פאַרלירען אַ קינד, געווענדעט זיך צום סעמעטערי דעפּאַרטמענט נאָך אינפאָרמאַציע. דער אָפיס האָט נאַטירלעך געהאָלפען יעדען ווי ווייט ס'איז נאָר געווען מעגלעך, און גלייכצייטיג געהאַלטען אַ רעקאָרד פון יעדען פאַל באַזונדער. אונזער איבעראַשונג און ווייטאָג איז געשטיגען ווען מיר האָבען ערפאַרען וואָס פאַר אַ גרויסען פרייז די אַרבעטער־רינג משפחה האָט באַצאָלט פאַר דעם זיג פון די דעמאָקראַטישע כוחות.

דאָס שטיק לאַנד וואָס מיר האָבען אָפּגעטיילט אויף מט. לבנון סעמעטערי פאַר די געפאַלענע סאָלדאַטען — די „סאָלדזשער פעלד" — האָט געהאַט פּלאַץ פאַר 64 קברים. מיר האָבען דאַן אַלע געוואונשען, אַז דער פּלאַץ זאָל בלייבען ליידיג. און אין די ערשטע פיר יאָר זיינען טאַקע פאַרנוצט געוואָרען בלויז אַ העלפט פלעצער. אָבער אין פאַריגען יאָר זיינען געבראַכט געוואָרען 56 קערפּערס פון פאַרשיידענע שלאַכטפעלדער. די גאָר גרעסטע צאָל זיינען באַערדיגט געוואָרען אויף דער „סאָלדזשערס פעלד" וואו מיר האָבען געמוזט פאַרגרעסערען דעם שטח און באַזאָרגען מער פּלאַץ.

ווען מיר שרייבען דעם רעפּאָרט רוהען דאָרט 92 יונגע קינדער — מיטגלי־דער און קינדער פון מיטגלידער. אין דעם גייען ניט אַריין אַ באַדייטענדע צאָל וועלכע צוליב פאַרשיידענע אורזאַכען זיינען באַערדיגט געוואָרען אויף אַנדערע סעמעטעריס פון אַרבעטער־רינג.

לויות, קברים א. אז. וו.

די צאָל לויות אַראַנזשירט דורכ׳ן אָפיס איז געשטיגען פון 830 צו 915. די פאַרגרעסערונג פון 85 לויות איז געקומען טיילווייז פון דער גרויסער צאָל סאָל־דאַטען וועגען וועלכע ס׳איז שוין פריער באַריכטעט געוואָרען און טיילווייז פון דער גאַנץ נאָרמאַלער פאַרגרעסערונג אין טויט־פאַלען צווישען די מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג. די נאָכפראַגע אויף רעזערווירטע קברים איז געשטיגען דעם יאָר סיי אין צאָל און סיי אין פּראָפּאָרציע. די אַלע שטייגנגע מיטלען וועגען וועלכע ס׳איז שוין פיל מאָל באַריכטעט געוואָרען, צו באַגרענעצען דעם פאַרקויף פון רעזערווירטע קברים, איבערהויפּט אויף די נאָענטע סעמעטעריס, האָבען זיך אַרויסגעוויזען ניט דורכפירבאַר. ווען אַ טויט־פאַל ווערט געמאָלדען אין אָפיס און די קרובים פון פאַרשטאָרבענעם זיינען זייער דערשלאָגען, איז דאָן פּשוט אוממעגלעך צו אַרגומענטירען מיט זיי וועלכע סעמעטערי די לויה זאָל אַראַנזשירט ווערען; צו באַווילינגען אַ רעזערווירטען קבר אָדער ניט. אַרגומענטען העלפען זייער ווייניג. פון די 1185 קברים, פאַרנוצט און רעזערווירט פאַריגען יאָר, זיינען 968 קברים — 87 פּראָצענט — געווען אויף די נאָענטע סעמעטעריס, וואו ס׳איז פאַרבליבען בלויז 8500 קברים.

עס איז אין די אינטערעסען פון אַלע מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג דאָס די פאַרבליבענע קברים אויף די ניו־יאָרקער סעמעטעריס זאָלען אָנהאַלטען אַזוי לאַנג ווי מעגלעך, כּדי צופרידענצושטעלען וואָס מער פּערזאָנען וועלכע האָבען עמעצען פון זייער משפּחה אויף די באַטרעפענדע סעמעטעריס. מיר אַפּעלירען צו די אַקטיווע טוער פון אַרבעטער־רינג אונז העלפען פּאָפּולער מאַכען אונזערע סע־סעמעטעריס אין ניו דזשוירזי, ווי סידאר פּאַרק, מיט מט. מוריה און בית אל.

די שטייגענדע קאָסטען פון אויפהאַלטען די סעמעטעריס

עס זיינען געווען צייטען ווען די הויפּט אויסגאַבען אויף דעם דאָזיגען גע־ביט זיינען געווען די קאָסטען פון סאַד׳ן קברים. אַרום 800 קברים פלעגען גע־בראַכט ווערען אין אָרדנונג יעדען זומער. פיל פון זיי צוויי מאָל אַ יאָר. דער דאָלאַר טעקס וואָס מיר צאָלען צו די סעמעטעריס פאַר יעדען לאָט האָט אויך אַריינ־גענומען די אַרבעט פון שניידען די גראָז. יעצט האָט זיך אַלץ געביטען. די גרעסטע אויסגאַבע איז פאַר שניידען די גראָז אויף די אַלטע סעמעטעריס. היינטיגעס יאָר זיינען די פּרייזען געשטיגען מיט צוואַנציג פּראָצענט. מיר צאָלען צוויי דאָלאַר מיט פערציג סענט אַ לאָט פאַר שניידען די גראָז איין מאָל. צו האַלטען די סעמע־טעריס אין אַ פּאַסענדען צושטאַנד פאָדערט זיך מען זאָל שניידען צוויי מאָל אין מיטען זומער און אין חודש אלול, ווען די סעמעטעריס ווערען אַממערסטען באַזוכט. אַלס אילוסטראַציע ברענגען מיר דאָ די פאָלגענדע ציפערען: די אַלטע, כּמעט פאַרלייגטע מאונט לבנון סעמעטערי האָט אונז געקאָסט 2100 דאָלאַר. די פאַר־לייגטע מאונט חברון 1200 דאָלאַר א. א. וו. צוזאַמען האָט די אויסגאַבע פאַר דעם

סאָרט אַרבעט, וועלכע אין די פאַריגע יאָרען האָט גאָר ניט געקאָסט, באַטראָפען 6000 דאָלאַר. אויף דער יערלעכער טעקס — אַ דאָלאַר אַ יאָר פאַר יעדען סעמע־טערי־לאָט שטייגט מיט דער פאַרגרעסערונג פון אונזער פאַרמעגען אין סעמעטערי־לאַנד. אַט דער דאָלאַר טעקס וועט קירצלעך באַטרעפען פיר טויזענט דאָלאַר אַ יאָר. מיר זיינען דעריבער געווען געצוואונגען זיין אַביסעל שפּאָרזאַם אין סאַד׳ן די קברים. זאָל דאָ דערמאָנט ווערען דאָס די צאָל פאַמיליעס, וועלכע האָבען אַליין באַשטעלט צו ברענגען אין אָרדנונג די קברים פון זייערע נאָענטע, איז דעם יאָר געווען גאַנץ באַדייטענד.

די אויפהאַלטונגס קאָסטען פון אַלע סעמעטעריס האָט דעם יאָר באַטראָפען 12,500 דאָלאַר.

די קאָסטען מוזען ווייטער שטייגען ווייל יעדעס יאָר פאַרנוצען מיר אַלץ מער לאַנד. די איינקונפטען פון דעם סעמעטערי דעפּאַרטמענט זיינען אָבער אויך די זעלבע ווי מיט 15־20 יאָר צוריק. נייע קוואַלען פון איינקונפטען זיינען ניטאָ. מיר מוזען דעריבער זוכען מיטלען איינצוהאַלטען, ווי ווייט מעגלעך, אַז די אויס־גאַבען זאָלען ניט שטייגען. די לעצטע עטלעכע יאָר איז געוואָרען אַ מנהג ביי אַנדערע סאָסייטיס און פּריוואַט פּערזאָנען אַרומצוצוימען די בערגלעך פון אַלטע קברים, אויסגלייכען די ערד כדי עס זאָל זיין גרינגער שניידען די גראָז. אַנדערע גייען נאָך ווייטער, און באַלד ביים אָנפאַנג סאַד׳ן זיי די קברים פלאַך, אַן דעם „טראַדיציאָנעלען" בערגעל. דערביי שפּאָרען זיי געלט און העלפען שטאַרק דעם אַלגעמיינעם צושטאַנד פון דער סעמעטערי. מיר ערוואַרטען צו ברענגען אַ קאָנקרעטע רעקאָמענדאַציע וועגען דעם דאָזיגען וויכטיגען ענין.

געקויפט נאָך אַ פּאַרסעל אויף בית אל סעמעטערי

ביי דער לעצטער קאָנפערענץ איז באַריכטעט געוואָרען וועגען דעם פּאַרסעל סעמעטערי אויף בית אל, געקויפט אין 1947. די לאַנד איז דאַן געווען בלויז טייל־ווייז באַאַרבעט און די אייגענטימער האָבען געדאַרפט פאַרענדיגען די נויטיגע איינריכטונגען. די אַרבעט איז געמאַכט געוואָרען צו אונזער אַלעמענס צופרידענ־הייט. דאָס האָט אונז באַוועגט צו טראַכטען וועגען דעם דערבייאיגען פּאַרסעל — דעם לעצטען אויף בית אל סעמעטערי. נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען האָבען מיר געשלאָסען אַ קאָנטראַקט צו קויפען דעם גאַנצען בלאָק, וועלכער געפינט זיך אין שכנות מיט אונזער ערשטען פּאַרסעל.

דער בלאָק פאַרנעמט אַ שטח פון 638 לאָטס און באַטרעפט 200,970 דאָל. — 315 דאָל. אַ לאָט. דאָס איז דער זעלבער פּרייז וואָס מיר האָבען געצאָלט אין 1947 פאַר דעם ערשטען פּאַרסעל. די קאָנדיציאָנען זיינען אָבער פיל בעסער. מיר האָ־בען איינגעצאָלט 10,000 דאָלאַר אַלס דעפּאָזיט. אַן ענלעכע סומע וועלען מיר דאַרפען איינצאָלען קירצלעך. מיר זיינען דאַן פריי פון מאַכען ווייטערדיגע איינ־צאָלונגען ביז 1950 ווען מיר וועלען אָנפאַנגען צאָלען 10,000 דאָלאַר יעדע

דריי חדשים. מיר זיינען פריי פון צאָלען אינטערעסט די ערשטע צוויי יאָר; נאָך דעם וועלען מיר צאָלען צוויי און אַ האַלב פּראָצענט אינטערעסט — דאָס זעלבע וואָס מיר קריגען אויף אונזערע רעגירונגס באָנדס.

מיט דער דאָזיגער טראַנסאַקציע באַשטייט אונזער פאַרמעגען אין סעמעטערי־לאַנד אַרום 2800 לאָטס, אַרום צוואַנציג אַקער, וואו ס'איז פאַראַן פּלאַץ פאַר 40,000 קברים.

***

אין אַן אַנדער טייל פון זשורנאַל וועט איר געפינען דעם אַלגעמיינעם פינאַנציעלען באַריכט פון סעמעטערי דעפּאַרטמענט, באַשטעטיגט פון די סוירטיפייד פּאַבליק אַקאַונטענטס קליין, האינז און פינק; דעם פינאַנס־באַריכט און דעם צושטאַנד פון פיונעראַל פאָנד און אַ צאָל טאַבעלען וועגען לויות, קרקע און דאָס גלייכען. אַלץ איז אויסגעאַרבעט געוואָרען אויף אַ פּאָפּולערען אופן און פאָדערט ניט קיינע ערקלערונגען.

ווי ס'איז צו זען פון די טאַבעלען זיינען די אָפּיס אויסגאַבען געשטיגען דעם יאָר, אָבער פאַרהעלטניסמעסיג וויניג. וועגען דעם זאָרגט זיך שוין אונזער טרייע לאַנגיאָריגע סעקרעטאַרין, ביי וועמען דער דעפּאַרטמענט איז אַ וויכטיגער, אויב ניט דער וויכטיגסטער טייל פון איר לעבען. איר איבערגעגעבענקייט צו דער אַרבעט; איר סימפּאַטיע צו דיליידענדע אין אַ צייט פון אומגליק — זיינען באַקאַנט צו יעדען וועלכער האָט נאָר געהערט פון דעם נאָמען: מיס אַש. אַ גרויסער טייל פון אונזער קאָרעספּאָנדענץ באַשטייט פון דאַנק־בריוו צו אונזער סעקרעטאַרין פאַר דעם פּערזענלעכען אינטערעס וועלכען זי נעמט אין יעדען אומגליקספאַל.

זאָל דאָ דערמאָנט ווערען, אַז מיס אַננאַ ראָף, די געהילפס־סעקרעטאַרין, און פר. א. דינערשטיין, דער פיונעראַל דירעקטאָר, האָבען דערפילט זייערע פליכטען אַזוי טריי ווי נאָר מעגלעך.

***

מיר ענדיגען אונזער באַריכט מיט שטאָלץ און מיט'ן באַוואוסטזיין, אַז מיר האָבען געטאָן אַלץ אין אונזערע מעגלעכקייטען אַנצוהאַלטען דעם פּרעסטיזש, וואָס דער סעמעטערי דעפּאַרטמענט האָט זיך דערוואָרבען ביי די מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג. מיר דריקען אויס אונזער דאַנק און אָנערקענונג צו די דעלעגאַטען, וועלכע האָבען אונז דערוויילט; מיר דאַנקען די נאַציאָנאַלע בעאַמטע פון אַרבעטער־רינג; די פאַרטרעטער פון פאַרשיידענע אַרבעטער־רינג אינסטיטוציעס; די סעקרעטאַרען און אַנדערע ברענטש בעאַמטע און אויך די מיטגלידער, פאַר דער פולער קאָאָפּעראַציע וואָס זיי האָבען אונז געגעבען אין דער דורכפירונג פון אונזער אַרבעט.

סעמעטערי עקזעקוטיוו קאָמיטע
סעמעטערי קאָנטראָל קאָמיטע
פיונעראַל קאָנטראָל קאָמיטע.

M. KATZ
SEC'Y CONT. COM.
M. EDELSON
CHAIRMAN
CONT. COM.
I. DENERSTEIN
FUN. DIRECTOR
S. CHAIET
WM. ORLANSKY
J. FRIEDMAN
I. SCHIFFMAN
W. ROSENBAUM
I. HOVITZ
H. GOTTLIEB
CEMETERY DEPARTMENT
OF THE
CIRCLE, INC.
RANDELL
STUDIOS

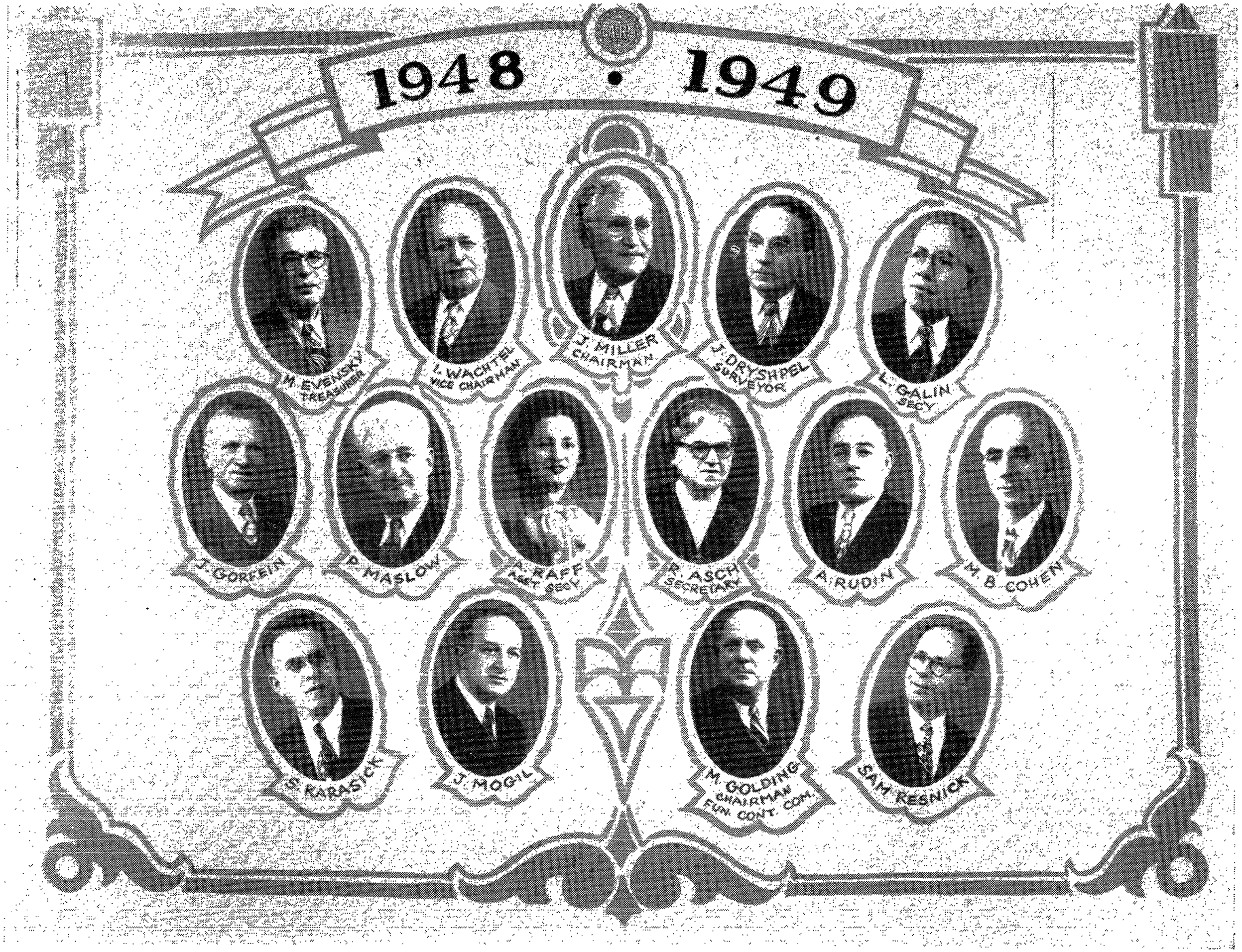
1948 · 1949
M. EVENSKY TREASURER
I. WACHTEL VICE CHAIRMAN
J. MILLER CHAIRMAN
J. DRYSHPEL SURVEYOR
L. GALIN SEC'Y
J. GORFEIN
P. MASLOW
A. RAFF ASST. SEC'Y
R. ASCH SECRETARY
A. RUDIN
M. B. COHEN
S. KARASICK
J. MOGIL
M. GOLDING CHAIRMAN FUN. CONT. COM.
SAM RESNICK

TABLE 10

Status of Various Cemetery Parcels

CEMETERIES	—PURCHASED— Lots	Cost a)	—USED UP— Graves b)	%	—BALANCE— Lots	Book Value
Washington	6.2	$	122	90.0	.6	$...........................
Mt. Hebron—14...	202.7	28,040	3,618	94.3	11.6	1,606.41
Mt. Hebron—75...	180.3	84,310	2,424	87.4	22.8	10,638.24
Mt. Hebron—113	331.6	170,920	506	9.9	298.7	153,969.00
Mt. Lebanon—102	395.	147,100	3,192	52.7	186.8	69,553.30
Mt. Carmel—3......	121.5	62,650	1,071	57.5	51.6	26,631.89
Beth Israel	48.	4,894	48	7.0	44.7	4,553.04
New Montefiore......	23.4	3,020	87	27.2	17.0	2,197.78
Cedar Park—10...	411.	61,386	734	11.7	363.	54,219.18
Cedar Park—19...	408.6	65,572	....	....	408.6	65,572.00
Mt. Moriah—C ...	62.5	14,810	229	24.6	47.2	11,172.22
Mt. Moriah—E ...	140.	30,100	....	....	140.	30,100.00
King David	15.6	2,235	5	2.1	15.3	2,187.28
Wilkomirer	2.3	1,500	8	20.	1.8	1,200.00
Beth-El	556.4	175,266	....	....	556.4	175,266.00
Non Sectarian	14.0	2,030	26	13.2	12.1	1,762.60
4 Parcels— over 95% full...	638.8	117,675	10,754	97.8	13.3	2,412.22
4 Parcels—100%...	115.	13,735	2,768	100.	....	....
Total	3,672.9	$985,243	25,592	....	2,191.5	$613,041.16

a) Includes cost of improvements. b) Includes 2,584 reserved graves

TABLE 8

Graves used and reserved in last 5 years

Year	ADULTS' GRAVES					CHILDREN'S GRAVES			
	Members	Members' Wives	Members' Children	Special Fund	Sold and Reserved	Members' Children	Special Fund	Sold	Total
1944	443	155	7	22	382	2	1	8	1020
1945	442	139	7	29	351	...	3	3	974
1946	420	147	4	21	390	7	2	3	994
1947	456	149	1	24	396	4	1	9	1040
1948	484	131	19	25	526	6	...	8	1199

TABLE 9

Burial ground used up in last 5 years

Year	IN LOTS OF 320 SQ. FT. EACH					
	Members	Members' Wives	Children	Special Fund	Sold and Reserved	Total
1944	28.73	10.06	.62	1.47	25.04	65.92
1945	28.75	9.04	.57	1.82	23.00	63.18
1946	27.29	9.56	.51	1.41	25.47	64.24
1947	29.67	9.67	.26	1.58	25.95	67.13
1948	31.72	8.65	1.44	1.63	34.61	78.05

TABLE 6

Distribution of funerals arranged during last 5 years

Year	ALL AGES										
	Stillborn	Mt. Lebanon Block X	Mt. Lebanon Block 102	Mt. Hebron Block 14	Mt. Hebron Block 75	Mt. Hebron Block 113	Mt. Carmel Sec. 2	Mt. Carmel Sec. 3	Cedar Park	All Other Cemeteries	Total
1944	14	46	230	61	314		14	50	48	37	814
1945	15	43	217	41	328		10	38	65	33	790
1946	7	39	185	52	343		13	32	69	37	777
1947	11	38	214	42	277	92	14	43	68	31	830
1948	9	33	275	43	143	241	9	60	59	43	915

TABLE 7

Funerals arranged during 1948

Month	Adults	Children	Stillborn	Total
January	104	...	...	104
February	77	2	1	80
March	88	...	1	89
April	65	8	...	73
May	64	4	1	69
June	71	2	1	74
July	61	2	2	65
August	81	5	...	86
September	52	1	2	55
October	64	5	...	69
November	61	5	1	67
December	83	1	...	84
Total	871	35	9	915

TABLE 4

Table showing comparison of Funeral Benefit paid out during last 10 years

YEAR	CURRENT YEAR			TOTAL SINCE 1910		
	Children	Members and Members' Wives	Amount	Children	Members and Members' Wives	Amount
1939	85	1,024	78,959	15,123	17,544	1,407,008
1940	80	1,137	87,472	15,203	18,681	1,494,480
1941	59	1,178	89,743	15,262	19,859	1,584,223
1942	55	1,218	92,732	15,317	21,077	1,676,955
1943	54	1,371	104,287	15,371	22,448	1,781,242
1944	33	1,426	108,155	15,404	23,874	1,889,397
1945	20	1,427	107,720	15,424	25,301	1,997,117
1946	30	1,404	106,225	15,454	26,705	2,103,342
1947	19	1,472	110,890	15,473	28,177	2,214,232
1948	40	1,618	122,555	15,513	29,795	2,336,787

TABLE 5

Membership

Quarter	Cemetery Department		Funeral Department		
	Members paying installments on $4 initiation fee	Members paying regular cemetery dues	Cl. 3, 5 & 6	Young Circle and Ladies' "B" branches	All other classes
190	1,745	24,597	5,346	3,871	43,149
191	1,810	24,458	5,423	4,060	42,859
192	1,849	24,347	5,566	4,297	42,728
193	1,804	24,225	5,647	4,379	42,424

TABLE 2

Funeral Benefit cases divided into age-groups

Quarter	Till 5 days	From 5 days to 1 year	From 1 to 6 years	From 6 to 13 years	From 13 to 21 years	Members and Members' Wives	Total
190	2	—	3	—	2	491	498
191	3	4	2	—	2	364	375
192	2	1	—	1	5	360	369
193	4	4	1	1	3	403	416
Total	11	9	6	2	12	1,618	1,658

TABLE 3

Funeral Benefit paid according to age-groups

Quarter	Till 5 days	From 5 days to 1 year	From 1 to 6 years	From 6 to 13 years	From 13 to 21 years	Members and Members' Wives	Total
190	30	—	90	—	100	36,825	$37,045
191	45	80	60	—	100	27,300	27,585
192	30	20	—	40	250	27,000	27,340
193	60	80	30	40	150	30,225	30,585
Total	165	180	180	80	600	121,350	$122,555

RATES OF FUNERAL BENEFIT

Till 5 days $15.00
From 5 days to 1 year 20.00
From 1 to 6 years 30.00
From 6 to 13 years $40.00
From 13 to 21 years 50.00
Members and Members' Wives 75.00

TABLE 1

Comparative table showing main items of Receipts and Disbursements during last 5 years.

Items	1944	1945	1946	1947	1948
RECEIPTS					
Branches and Members at Large	$157,108.04	$155,019.32	$155,598.13	$155,827.22	$154,117.38
Headstone Deposits	24,390.00	21,930.00	20,920.00	21,590.00	29,470.00
Graves Sold & Reserved	32,305.00	31,855.00	37,850.00	41,720.00	55,995.00
Interest	1,292.36	1,915.00	1,915.67	1,916.37	3,167.07
Permits	2,658.00	2,424.00	2,709.00	2,583.00	3,072.00
Deposit on a/c Monuments	1,144.15	1,420.05	253.10	452.00	4,595.20
Loans Repaid	3,080.00	3,080.00	1,060.00	60.00	19,040.80
DISBURSEMENTS					
Branches	108,139.30	107,713.00	106,237.40	110,906.00	122,555.00
Headstone Deposits Refunded	21,465.00	18,620.00	19,870.00	18,950.00	18,285.00
Installments on Cemeteries	....	....	....	95,492.00	45,000.00
Office Rent and Vault	1,350.00	1,350.00	1,350.00	1,356.00	1,350.00
Ground Care, Improvements, Surveyor and Funeral Directors	10,503.77	15,306.73	21,237.66	21,168.28	18,433.34
Interest	....	....	....	....	2,342.95
Salaries, Supplies, Printing, Insurance, Telephone, etc.	10,997.23	12,812.41	13,377.96	13,418.98	17,179.70
Auditor	600.00	750.00	550.00	800.00	800.00
Legal Advisers and Legal Expenses	445.00	337.50	625.00	1,865.81	430.00
Conferences, Conventions, New Years' Gifts and Miscellaneous, etc.	5,116.45	5,360.19	6,188.11	6,264.18	7,858.87
Loans Advanced	6,000.00	1,000.00	1,000.00	7,500.0C	40,000.00
U. S. Bonds Purchased	87,000.00	48,100.00	....	50,000.00	....

FUNERAL BENEFIT FUND

Receipts

Regular Funeral Dues	$ 82,643.40	
Special Funeral Taxes	37,442.58	
		$120,085.98

Disbursements

Benefits paid out	122,555.00	
Administration	10,710.34	
		$133,265.34
Deficit for current year		$ 13,179.36
Deficit January 1, 1948		4,654.45
Deficit December 31, 1948		$ 17,833.81

SPECIAL 2-CENTS FUND

Balance January 1, 1948	$ 1,994.20
Income	3,936.52
Total	$ 5,730.72
Paid out	4,116.10
Balance December 31, 1948	$ 1,814.62

LIABILITIES AND SURPLUS

Liabilities:

Cash overdraft (net)	$ 10,166.69	
Payroll taxes payable	451.42	
Due to Branches	684.79	
Headstone deposits	66,989.00	
Due for purchase of cemeteries	65,071.37	
Deposits received on monuments not completed	4,447.35	
TOTAL LIABILITIES		$147,810.62
Reserve for perpetual maintenance fund		35,039.00
SURPLUS, exclusive of deficit from funeral benefits	$697,229.12	
Less deficit from funeral benefits	17,833.81	
SURPLUS, DECEMBER 31, 1948		679,395.31
TOTAL LIABILITIES AND SURPLUS		$862,244.93

WORKMEN'S CIRCLE CEMETERY DEPARTMENT

STATEMENT OF ASSETS AND LIABILITIES

December 31, 1948

ASSETS

Petty cash fund		$ 500.00
U. S. Government Bonds—at cost		210,470.00
Cash on deposit in savings banks, held in trust for funeral benefits, etc., including interest	$ 12,425.38	
Less amount payable, exclusive of interest	10,911.68	1,513.70
Due from Branches		4,338.37
Due from Workmen's Circle—General Office		992.50
Due from reserved graves		1,690.00
Loans receivable		29,699.20
Burial ground, at cost		613,041.16
TOTAL ASSETS		$862,244.93

DISBURSEMENTS

Branches	$122,555.00	
Headstone deposits refunded	18,285.00	
Ass't fund cases	1,476.10	
Loans	40,000.00	
Auditors	800.00	
Monuments	2,170.00	
Ground care and all improvements on new and old grounds	14,039.54	
Legal advisers and legal expense	430.00	
Surveyor and funeral directors	4,393.80	
Beth-El Cemetery	45,000.00	
Interest expense	2,342.95	
Office staff and administration:		
Secretary's salary, assistant, etc.	11,475.45	
Rent	1,350.00	
Telephone	431.32	
Social security and withholding taxes	2,777.21	
Postage, printing, books and stationery	4,292.31	
Insurance	980.62	
Conferences, conventions and committees	5,509.05	
Publicity, officers' gifts, New Years' gifts and miscellaneous	2,349.82	
GRAND TOTAL		$280,658.17

NOTE:—The cash overdraft at December 31, 1948, is exclusive of (a) $12,425.38, which is being held for payments of unclaimed funeral benefits and interest thereon, deposted with Manhattan Savings Bank and Corn Exchange Bank & Trust Co., and (b) petty cash fund of $500.00 but includes checks drawn and not yet issued, amounting to $10,136.00.

FINANCIAL REPORT

Cash Receipts and Expenditures

From January 1st to December 31st, 1948

RECEIPTS

Balance, January 1, 1948	$ 1,034.03	
Branches and members at large	154,117.38	
Graves sold and graves reserved, net	55,995.00	
Headstone deposits	29,470.00	
Permits	3,072.00	
Cash deposits on a/c monuments ordered	4,595.20	
Loans repaid	19,040.80	
Interest on U. S. Bonds and savings accounts	3,167,07	
Balance, December 31, 1948 (cash overdraft—see note)	10,166.69	
GRAND TOTAL		$280,658.17

KLEIN, HINDS & FINKE
Certified Public Accountants
LINCOLN BUILDING
60 EAST 42ND STREET
NEW YORK

April 4, 1949

Workmen's Circle,
Cemetery Department,
175 East Broadway,
New York 2, N. Y.

Gentlemen:

Pursuant to instructions, we have examined your books and records for the year 1948.

The accounts were found to have been efficiently kept. The income from taxes and assessments was in accordance with the books. We examined the office procedure with respect to membership records and found it adequate.

Cancelled bank vouchers, signed by the authorized committee members, were examined by us and found to be in proper order. Expenses paid from the petty cash fund were compared with vouchers approved by committee members, and those paid by check were tested to supporting invoices. We also examined the documents on file in support of the payments for funeral benefits.

We have prepared the cash receipts and expenditures report for the year 1948 and it is in agreement with the books.

Respectfully submitted,

KLEIN, HINDS & FINKE
Certified Public Accountants

But soon a wonder came to light,
   That showed the rogues they lied:
The man recovered of the bite,
   The dog it was that died.

Oliver Goldsmith

EPITAPH

Life is a jest, and all things show it;
I thought so once, but now I know it.

John Gay

When I consider life, 'tis all a cheat.
Yet fool'd with hope, men favor the deceit;
Trust on, and think tomorrow will repay.
Tomorrow's falser than the former day;
Lies worse, and while it says we shall be blest
With some new joys, cuts off what we possest.
Strange cozenage! none would live past years again,
Yet all hope pleasure in what yet remain;
And from the dregs of life think to receive
What the first sprightly running did not give.

John Dryden

ELEGY ON THE DEATH OF A MAD DOG

Good people all, of every sort,
  Give ear unto my song;
And if you find it wondrous short,—
  It cannot hold you long.

In Islington there was a man,
  Of whom the world might say,
That still a godly race he ran,—
  Whene'er he went to pray.

A kind and gentle heart he had,
  To comfort friends and foes;
The naked every day he clad,—
  When he put on his clothes.

And in that town a dog was found,
  As many dogs there be,
Both mongrel, puppy, whelp, and hound,
  And curs of low degree.

This dog and man at first were friends;
  But when a pique began,
The dog, to gain some private ends,
  Went mad, and bit the man.

Around from all the neighboring streets
  The wondering neighbors ran,
And swore the dog had lost his wits
  To bite so good a man.

The wound it seemed both sore and sad
  To every Christian eye;
And while they swore the dog was mad,
  They swore the man would die.

I speak as if of sense beguiled;
  Uncounted months are gone,
Yet am I with the Jewish Child,
  That exquisite Saint John.

I see the dark brown curls, the brow,
  The smooth, transparent skin,
Refined, as with intent to show
  The holiness within;
The grace of parting Infancy
  By blushes yet untamed;
Age faithful to the mother's knee,
  Nor of her arms ashamed.

Two lovely Sisters, still and sweet
  As flowers, stand side by side;
Their soul-subduing looks might cheat
  The Christian of his pride:
Such beauty hath the Eternal poured
  Upon them not forlorn,
Though of a lineage once abhorred,
  Nor yet redeemed from scorn.

Mysterious safeguard, that, in spite
  Of poverty and wrong,
Doth here preserve a living light
  From Hebrew fountains sprung;
That gives the ragged group to cast
  Around the dell a gleam
Of Palestine, of glory past,
  And proud Jerusalem!

WILLIAM WORDSWORTH

Ill fares the land, to hastening ills a prey,
Where wealth accumulates, and men decay.

GOLDSMITH

To revisit past scenes of delight, thou wilt come to me there
And tell me our love is remember'd, even in the sky!

Then I sing the wild song it once was rapture to hear
When our voices, commingling, breathed like one on the ear;
And as Echo far off through the vale my sad orison rolls,
I think, oh my Love! 'tis thy voice, from the Kingdom of Souls
Faintly answering still the notes that once were so dear.

THOMAS MOORE

A JEWISH FAMILY

Genius of Raphael! if thy wings
   Might bear thee to this glen,
With faithful memory left of things
   To pencil dear and pen,
Thou wouldst forego the neighboring Rhine,
   And all his majesty—
A studious forehead to incline
   O'er this poor family.

The Mother—her thou must have seen,
   In spirit, ere she came
To dwell these rifted rocks between,
   Or found on earth a name;
An image, too, of that sweet Boy,
   Thy inspirations give—
Of playfulness, and love, and joy,
   Predestined here to live.

Downcast, or shooting glances far,
   How beautiful his eyes,
That blend the nature of the star
   With that of summer skies!

Out 'twixt the battery-smokes there flew
  A rider, bound on bound
Full-galloping; nor bridle drew
  Until he reached the mound.

Then off there flung in smiling joy,
  And held himself erect
By just his horse's mane, a boy:
  You hardly could suspect—
(So tight he kept his lips compressed
  Scarce any blood came through)
You looked twice ere you saw his breast
  Was all but shot in two.

"Well," cried he, "Emperor, by God's grace
  We've got you Ratisbon!
The Marshal's in the market-place,
  And you'll be there anon
To see your flag-bird flap his vans
  Where I, to heart's desire,
Perched him!" The chief's eye flashing; his plans
  Soared up again like fire.

The chief's eye flashed; but presently
  Softened itself, as sheathes
A film the mother-eagle's eye
  When her bruised eaglet breathes;
"You're wounded!" "Nay," the soldier's pride
  Touched to the quick, he said:
"I'm killed, Sire!" And his chief beside,
  Smiling the boy fell dead.

ROBERT BROWNING

AT THE MID HOUR OF NIGHT

At the mid hour of night, when stars are weeping, I ffy
To the lone vale we loved, when life shone warm in thine eye;
And I think oft, if spirits can steal from the regions of air

ON THE TOMBS IN WESTMINSTER ABBEY

Mortality, behold and fear
What a change of flesh is here!
Think how many royal bones
Sleep within these heaps of stones;
Here they lie, had realms and lands,
Who now want strength to stir their hands,
Where from their pulpits seal'd with dust
They preach, "In greatness is no trust."
Here's an acre sown indeed
With the richest royalest seed
That the earth did 'er suck in
Since the first man died for sin:
Here the bones of birth have cried
"Though gods they were, as men they died!"
Here are sands, ignoble things,
Dropt from the ruin'd sides of kings:
Here's a world of pomp and state
Buried in dust, once dead by fate.

FRANCIS BEAUMONT

INCIDENT OF THE FRENCH CAMP

You know, we French stormed Ratisbon:
  A mile or so away,
On a little mound, Napoleon
  Stood on our storming-day;
With neck out-thrust, you fancy how,
  Legs wide, arms locked behind,
As if to balance the prone brow
  Oppressive with its mind.

Just as perhaps he mused "My plans
  That soar, to earth may fall,
Let once my army-leader Lannes
  Waver at yonder wall,"—

Stiffen with age to stocks and stones;
And crabbèd use the conscience sears
In sinners of an hundred years.
—Mother's prattle, mother's kiss,
Baby fond, thou ne'er wilt miss:
Rites, which custom does impose,
Silver bells, and baby clothes;
Coral redder than those lips
Which pale death did late eclipse;
Music framed for infants' glee,
Whistle never tuned for thee;
Though thou wan'st not, thou shalt have them,
Loving hearts were they which gave them.
Let not one be missing: nurse,
See them laid upon the hearse
Of infant slain by doom perverse.
Why should kings and nobles have
Pictured trophies to their grave,
And we, churls, to thee deny
Thy pretty toys with thee to lie—
A more harmless vanity?

CHARLES LAMB

OLD SEXTON TIME

All the succession of time, all the changes in nature, all the varieties of light and darkness, the thousand thousands of accidents in the world, and every contingency to every man, and to every creature, doth preach our funeral sermon, and calls us to look and see how the old sexton Time throws up the earth, and digs a grave where we must lay our sins and our sorrows, and sow our bodies, till they rise again in a fair or in an intolerable eternity.

JEREMY TAYLOR

Was in her cradle-coffin lying;
Extinct, with scarce the sense of dying:
So soon to exchange the imprisoning womb
For darker closets of the tomb!
She did but ope an eye, and put
A clear beam forth, then straight up shut
For the long dark: ne'er more to see
Through glasses of mortality.
Riddle of destiny, who can show
What thy short visit meant, or know
What thy errand here below?
Shall we say, that Nature blind
Check'd her hand, and changed her mind
Just when she had exactly wrought
A finish'd pattern without fault?
Could she flag, or could she tire,
Or lack'd she the Promethean fire
(With her nine moons' long workings sicken'd)
That should thy little limbs have quicken'd?
Limbs so firm, they seem'd to assure
Life of health, and days mature:
Woman's self in miniature!
Limbs so fair, they might supply
(Themselves now but cold imagery)
The sculptor to make Beauty by.
Or did the stern-eyed Fate descry
That babe or mother, one must die;
So in mercy left the stock
And cut the branch; to save the shock
Of young years widow'd, and the pain
When Single State comes back again
To the lone man who, reft of wife,
Thenchforward drags a maiméd life?
The economy of Heaven is dark,
And wisest clerks have miss'd the mark
Why human buds, like this, should fall,
More brief than fly ephemeral
That has his day; while shrivel'd crones

I know not if I could have borne
To see they beauties fade;
The night that follow'd such a morn
Had worn a deeper shade:
Thy day without a cloud hath past,
And thou wert lovely to the last,
Extinguish'd, not decay'd;
As stars that shoot along the sky
Shine brightest as they fall from high.

As once I wept, if I could weep,
My tears might well be shed
To think I was not near, to keep
One vigil o'er thy bed:
To gaze, how fondly! on thy face,
To fold thee in a faint embrace,
Uphold thy drooping head;
And show that love, however vain,
Nor thou nor I can feel again.

Yet how much less it were to gain,
Though thou hast left me free,
The loveliest things that still remain
Than thus remember thee!
The all of thine that cannot die
Through dark and dread Eternity
Returns again to me,
And more thy buried love endears
Then aught except its living years.

LORD BYRON

ON AN INFANT DYING AS SOON AS BORN

I saw wherein the shroud did lurk
A curious frame of Nature's work;
A flow'ret crushed in the bud,
A nameless piece of Babyhood,

There flowers or weeds at will may grow
   So I behold them not:
It is enough for me to prove
That what I loved, and long must love,
   Like common earth can rot;
To me there needs no stone to tell
'Tis Nothing that I loved so well.

Yet did I love thee to the last,
   As fervently as thou
Who didst not change through all the past
   And canst not alter now.
The love where Death has set his seal
Nor age can chill, nor rival steal,
   Nor falsehood disavow:
And, what were worse, thou canst not see
Or wrong, or change, or fault in me.

The better days of life were ours;
   The worst can be but mine:
The sun that cheers, the storm that lours,
   Shall never more be thine.
The silence of that dreamless sleep
I envy now too much to weep;
   Nor need I to repine
That all those charms have pass'd away
I might have watch'd through long decay.

The flower in ripen'd bloom unmatch'd
   Must fall the earliest prey;
Though by no hand untimely snatch'd
   The leaves must drop away.
And yet it were a greater grief
To watch it withering, leafy by leaf,
   Than see it pluck'd today;
Since earthly eye but ill can bear
To trace the change to foul from fair.

SWEET AND LOW

Sweet and low, sweet and low,
  Wind of the western sea,
Low, low, breathe and blow,
  Wind of the western sea!
Over the rolling water go,
Come from the dying moon, and blow,
  Blow him again to me;
While my little one, while my pretty one sleeps.

Sleep and rest, sleep and rest,
  Father will come to thee soon;
Rest, rest, on mother's breast,
  Father will come to thee soon;
Father will come to his babe in the nest,
Silver sails all out of the west,
  Under the silver moon;
Sleep, my little one, sleep, my pretty one, sleep.

ALFRED TENNYSON

ELEGY ON THYRZA

And thou art dead, as young and fair
  As aught of mortal birth;
And forms so soft and charms so rare
  Too soon return'd to Earth;
Though Earth received them in her bed,
And o'er the spot the crowd may tread
  In carelessness or mirth,
There is an eye which could not brook
A moment on that grave to look.

I will not ask where thou liest low
  Nor gaze upon the spot;

For I knew my secret then was one
  That earth refused to keep:
Or land or sea, though he should be
  Ten thousand fathoms deep.

"So wills the fierce avenging Sprite,
  Till blood for blood atones!
Ay, though he's buried in a cave,
  And trodden down with stones,
And years have rotted off his flesh,—
  The world shall see his bones!

"Oh, God! that horrid, horrid dream
  Besets me now awake!
Again—again, with dizzy brain,
  The human life I take;
And my red right hand grows raging hot,
    Like Cranmer's at the stake.

"And still no peace for the restless clay,
  Will wave or mould allow;
The horrid thing pursues my soul,—
  It stands before me now!"
The fearful Boy look'd up, and saw
  Huge drops upon his brow.

That very night, while gentle sleep
  The urchin's eyelids kiss'd,
Two stern-faced men set out from Lynn,
  Through the cold and heavy mist;
And Eugene Aram walked between,
  With gyves upon his wrist.

THOMAS HOOD

"One stern tyrannic thought, that made
All other thoughts its slave;
Stronger and stronger every pulse
Did that temptation crave,—
Still urging me to go and see
The Dead Man in his grave!

"Heavily I rose, as soon
As light was in the sky,
And sought the black accursed pool
With a wild misgiving eye;
And I saw the Dead in the river bed,
For the faithless stream was dry!

"Merrily rose the lark, and shook
The dew-drop from its wing;
But I never mark'd its morning flight,
I never heard it sing:
For I was stooping once again
Under the horrid thing.

"With breathless speed, like a soul in chase,
I took him up and ran;—
There was no time to dig a grave
Before the day began:
In a lonsome wood, with heaps of leaves,
I hid the murder'd man!

"And all that day I read in school,
But my thought was other where;
As soon as the mid-day task was done,
In secret I was there:
And a mighty wind had swept the leaves,
And still the corse was bare!

"Then down I cast me on my face,
And first began to weep,

My gentle Boy, remember this
  Is nothing but a dream!

"Down went the corpse with a hollow plunge,
  And vanish'd in the pool;
Anon I cleans'd my bloody hands,
  And wash'd my forehead cool,
And sat among the urchins young,
  That evening in the school.

"Oh, Heaven to think of their white souls
  And mine so black and grim!
I could not share in childish prayer,
  Nor join in Evening Hymn:
Like a Devil of the Pit I seem'd,
  'Mid holy Cherubim!

"And peace went with them, one and all,
  And each calm pillow spread;
But Guilt was my grim Chamberlain
  That lighted me to bed;
And drew my midnight curtains round,
  With fingers bloody red!

"All night I lay in agony,
  In anguish dark and deep;
My fever'd eyes I dared not close,
  But stared aghast at Sleep:
For Sin had render'd unto her
  The keys of Hell to keep!

"All night I lay in agony,
  From weary chime to chime,
With one besetting horrid hint,
  That rack'd me all the time;
A mighty yearning, like the first
  Fierce impulse unto crime!

"Nothing but lifeless flesh and bone,
That could not do me ill;
And yet I fear'd him all the more,
For lying there so still:
There was a manhood in his look,
That murder could not kill!

"And, lo, the universal air
Seem'd lit wtih ghastly flames;—
Ten thousand thousand dreadful eyes
Were looking down in blame:
I took the dead man by his hand,
And call'd upon his name!

"Oh, God! it made me quake to see
Such sense within the slain!
But when I touch'd the lifeless clay,
The blood gushed out amain!
For every clot, a burning spot
Was scorching in my brain!

"My head was like an ardent coal,
My heart as solid ice;
My wretched, wretched soul, I know,
Was at the Devil's price:
A dozen times I groan'd: the dead
Had never groan'd but twice!

"And now, from forth the frowning sky,
From the Heaven's topmost height,
I heard a voice—the awful voice
Of the blood-avenging sprite:—
'Thou guilty man! take up thy dead
And hide it from my sight!'

"I took the dreary body up,
And cast it in a stream,—
A sluggish water, black as ink,
The depth was so extreme:—

Of lonely folk cut off unseen,
  And hid in sudden graves;
Of horrid stabs, in groves forlorn,
  And murders done in caves;

And how the sprites of injur'd men
  Shriek upward from the sod,—
Aye, how the ghostly hand will point
  To show the burial clod;
And unknown facts of guilty acts
  Are seen in dreams from God!

He told how murderers walk the earth
  Beneath the curse of Cain,—
With crimson clouds before their eyes,
  And flames about their brain:
For blood has left upon their souls
  Its everlasting stain!

"And well," quoth he, "I know, for truth,
  Their pangs must be extreme,—
Woe, woe, unutterable woe,—
  Who spill life's sacred stream!
For why? Methought, last night, I wrought
  A murder, in a dream!

"One that had never done me wrong—
  A feeble man, and old;
I led him to a lonely field,—
  The moon shone clear and cold:
Now here, said I, this man shall die,
  And I will have his gold!

"Two sudden blows with a ragged stick,
  And one with a heavy stone,
One hurried gash with a hasty knife,—
  And then the deed was done:
There was nothing lying at my foot
  But lifeless flesh and bone!

Leaf after leaf he turn'd it o'er,
Nor ever glanced aside,
For the peace of his soul he read that book
In the golden eventide:
Much study had made him very lean,
And pale, and leaden-ey'd.

At last he shut the ponderous tome,
With a fast and fervent grasp
He strain'd the dusky covers close,
And fix'd the brazen hasp:
"Oh, God! could I so close my mind,
And clasp it with a clasp!"

Then leaping on his feet upright,
Some moody turns he took,—
Now up the mead, then down the mead,
And past a shady nook,—
And, lo! he saw a little boy,
That pored upon a book!

"My gentle lad, what is't you read—
Romance or fairy fable?
Or is it some historic page,
Of kings and crowns unstable?"
The young boy gave an upward glance,—
"It is 'The Death of Abel.'"

The Usher took six hasty strides,
As smit with sudden pain,—
Six hasty strides beyond the place,
Then slowly back again;
And down he sat beside the lad,
And talk'd with him of Cain;

And, long since then, of bloody men,
Whose deeds tradition saves;

THE DREAM OF EUGENE ARAM

A Ballad

'Twas in the prime of summer time,
  An evening calm and cool,
And four-and-twenty happy boys
  Came bounding out of school;
There were some than ran and some that leapt,
  Like troutlets in a pool.

Away they sped with gamesome minds,
  And souls untouch'd by sin;
To a level mead they came, and there
  They drave the wickets in:
Pleasantly shone the setting sun
  Over the town of Lynn.

Like sportive deer they cours'd about,
  And shouted as they ran,—
Turning to mirth all things of earth,
  As only boyhood can;
But the Usher sat remote from all,
  A melancholy man!

His hat was off, his vest apart,
  To catch heaven's blessed breeze;
For a burning thought was in his brow,
  And his bosom ill at ease:
So he lean'd his head on his hands, and read
  The book between his knees!

Poems

Weep, Children of Israel

Weep, weep for him, the man of God,—
  In yonder vale he sunk to rest;
But none of earth can point the sod
  That flowers above his sacred breast.
Weep, children of Israel, weep!

His doctrine fell like heaven's rain,
  His words refreshed like heaven's dew—
Oh, ne'er shall Israel see again
  A chief, to God and her so true.
Weep, children of Israel, weep!

Remember ye his parting gaze,
  His farewell song by Jordan's tide,
When, full of glory and of days,
  He saw the promised land—and died.
Weep, children of Israel, weep!

Yet died he not as men who sink,
  Before our eyes, to soulless clay;
But, changed to spirit, like a wink
  Of summer lightning pass'd away.
Weep, children of Israel, weep!

THOMAS MOORE

heard of a great and rich man, who, among his most rare and precious jewels, had a ring of exceeding great beauty and value; and being proud of possessing a thing of such worth, and desirous that it should continue for ever in his family, he declared, by will, that to whichever of his sons he should give the ring, him he designed for his heir, and that he sould be respected as the head of the family. That son to whom the ring was given made the same law with respect to his descendants, and the ring passed from one to another in a long succession, till it came to a person who had three sons, all virtuous and dutiful to their father, and all equally beloved by him.. And the young men, knowing what depended upon the ring, and ambitious of superiority, began to entreat their father, who was now grown old, every one for himself, that he would give the ring to him. The good man, equally fond of all, was at a loss which to prefer; and, as he had promised all, and being willing to satisfy all, privately got an artist to make two others, which were so like the first, that he himself ssarcely knew the true one; and at his death gave one privately to each of his sons. They afterwards all claimed the honor and estate, each disputing them with his brothers, and producing his ring; and the rings were found so much alike, that the true one could not be distinguished. To law they went, which should succeed, nor is that yet decided. And thus it has happened, my Lord, with regard to the three laws given by God the Father, concerning which you proposed your question: every one believes he is the true heir of God, has his law and obeys his commandments; but which is in the right is uncertain in like manner as of the rings."

Saladin perceived that he had escaped the net which was spread for him; he therefore resolved to discover his necessity to him, to see if he would lend him the money, telling him at the same time what he designed to have done had not his discreet answer prevented him. The Jew freely supplied him with what he wanted. Saladin afterwards paid him with a great deal of honor, made him large presents, besides maintaining him nobly at his court, and was his friend as long as he lived.

A Tale of Three Rings

A Parable

By GIOVANNI BOCCACCIO

SALADIN was so brave and great a man that he had raised himself from an inconsiderable person to be Sultan of Babylon and had gained many victories over both the Turkish and Christian princes. This monarch, having in divers wars, and by many extraordinary expenses, run through all his treasure, some urgent occasion fell out that he wanted a large sum of money. Not knowing which way he might raise enough to answer his necessities, he at last called to mind a rich Jew of Alexandria, named Melchizedeck, who let out money to interest. Him he believed to have the wherewithal to serve him; but then he was so covetous that he would never do it willingly, and he was unwilling to force him. But as necessity has no law, after much thinking which way the matter might best be effected, he at last resolved to use force under some color of reason. He therefore sent for, and received him in a most gracious manner, and making him sit down he thus addressed him: "Honest man, I hear from divers persons that thou art very wise, and knowing in religious matters; wherefore I would gladly know from thee which religion thou judgest to be the true one, viz. the Jewish, the Mohammedan, or the Christian?"

The Jew (truly a wise man) found that Saladin had a mind to trap him; and perceiving that he must gain his point should he prefer any one religion, after pondering a little how best to avoid the snare, his invention at last supplied him with the following answer: "The question which Your Highness has proposed is very curious; and, that I may give you my sentiments, I must beg leave to tell a short story. I remember often to have

Jerusalem!

Galeb Jekarim threw himself upon the ground, kissed the holy soil, then rising in all reverence he hastily resumed his journey. He was no longer conscious of fatigue, thirst, or hunger. The morning sun cast a wondrous light upon the gilded domes. The olive and cactus woods, the luxuriant flowers, the waving grasses all seemed to bow and do him homage as he passed. The fields were alive with beauty and color. The soft breath of heaven whispered sweetly in his ear; the air, freighted with the perfume of roses and myrrh, gently caressed his burning face.

Jerusalem!

He looked neither to the right nor to the left. He pressed onward. Another hundred paces. At last! The holy wall, the last remains of the mighty pile that crumbled beneath man's shortsightedness and Time's ruthless march. The pilgrim sank exhausted at its foot, but with a supreme effort he lifted himself and grasped the stones for support. A prayer escaped his lips. Was it not rather a cry of joy from the depths of his soul?

Once more he sank to earth, this time to rise no more. Before him stood the guardian angel who had led him onward; an invisible choir sang in unison with his soul; light was everywhere. Again he pressed the holy wall, and with a sigh of rapturous content his lips parted and breathed forth, "Jerusalem!"

THEY REST AT LAST

Daily the tides of life go ebbing and flowing beside them,
Thousands of throbbing hearts, where theirs are at rest and forever,
Thousands of aching brains, where theirs no longer are busy,
Thousands of toiling hands, where theirs have ceased from their
labors,
Thousands of weary feet, where theirs have completed their
journey!

LONGFELLOW

She clasped her jeweled arms about his neck, and gazed lovingly into his eyes.

Galeb shuddered at her touch.

"Ask my life," he said in a stifled voice, "but not my heart. My whole soul has gone out to the Temple whose spires reach heavenward and invoke Jehovah's blessings upon his People. My heart belongs to Jerusalem, and I cannot love you."

The woman bent her head, and a tear stole down her pretty cheek; then, suddenly standing erect, she gathered her veil about her, and moving on, signed the pilgrim to follow. At a turn in the brushwood she pointed to a boat swinging on its chain, and said under her breath: "Take the oars; save yourself."

Galeb threw himself on his knees, kissed her feet, and then jumping into the boat pushed out into the stream. For a long time he saw his fair deliverer on the shore, waving her veil, then shadows supervened, a light fog shrouded the moonlight, and soon the figure of the woman, the waving cypresses, the turrets of the house, all faded into nothingness. He was alone on the sea, the studded arch overhead, the friendliness of the night about him, hope singing her song in his breast.

An English vessel took the fugitive on board and landed him at Jaffa. Once more he continued his journey afoot, along stony, sun-beaten paths, through cactus thickets, across arid wastes of sand. Occasionally, he would see some straggling village in the distance, and from time to time he chanced upon a well where he might slake his thirst.

A slow fever consumed him, his strength was failing him, but his enthusiasm never slackened; he journeyed on. He dared not rest for any length of time for fear of falling into the sleep that knows no waking. His indomitable courage defied heat, hunger, thirst, exhaustion.

At night, his fever would summon spectres to his side; but these spectres were arrayed in white, and they hovered about him with their angel wings, and pointed out the way to the Promised Land.

Awakening one morning from a restless sleep, he descried in the distance the walls of the Sacred City.

Allah for capturing such a prize as our pious pilgrim, and took him straightway to the slave market in one of the small towns of Asia Minor. There he was purchased by a rich Mohammedan who made him his gardener. A gardener! Poor Galeb Jekarim, the only flowers he had ever seen were those that blossomed in the verses of the Bible or in the legends of the Talmud.

A wild overgrown garden was it that Galeb was set to cultivate; flowers grew in rank profusion, spreading cypresses cast their gloomy shade, narcotic plants filled the air with their heavy perfume, the tireless waves of the sea beat against its banks.

The pilgrim worked faithfully at his task, and yet how often would he gaze upon the silvery sea with all the passion of longing, and, as his eyes rested upon the distant, white-winged boats, his lips would murmur with a sigh: "Never will I forget thee, O Jerusalem!" How often would burning tears course down his hollow cheeks as he watched the moon rise in solemn splendor and float majestically over the vast expanse.

Frequently, at set of sun, a veiled woman enveloped in a thick burnoose would take her evening walk in the garden, and on these occasions her glances fell with a more than kindly sympathy upon the slave who bowed profusely before his mistress. One cloudless moonlight night, the unhappy captive was standing on the beach, his eyes gazing heavenward, his lips moving in silent prayer. Suddenly a warm, soft hand was laid upon his shoulder, and turning around, he saw the Turkish woman at his side.

"Silence!" she murmured. "Answer my questions quickly. You are unhappy. Have you left behind a wife or a sweetheart?"

Galeb shook his head.

"Why do you weep, then?"

"I was making a pilgrimage to Jerusalem when I was taken prisoner by a pirate. I feel that the Angel of Death is approaching, and I may not die until I have kissed the Holy Land."

The woman looked at him in blank amazement. Slowly she threw back he veil and let her burnoose fall from her shoulders.

"Am I not beautiful?" she asked.

"Yes, you are as beautiful as a dream."

"Then give me your heart, for you have won mine."

him inspired courage and endurance such as his weak frame had never known. The sun was his guide. He knew that the sea lay beyond him, and beyond the sea, Jerusalem. He crossed Galicia, Bukowina, and entered Moldavia. Scorching sun-rays burned fiercely on his head, rain and hail lashed his weary back, the lightning played madly about him, uncharitableness and ill-nature met his timid approaches; he was insensible to all, his goal lay before him, he plodded onward, ever onward.

At nightfall, if he were happy enough to discover a house whose door-post was inscribed with a verse from the Bible, he would beg a night's lodging and a morsel of food, and on such occasions the wanderer found open doors and open hearts. Fortune, however, was not always ready to serve him, and at times the greenwood would be his couch, the sky his canopy, while again he would sleep in the open field, lying close to a sheaf for warmth and protection.

In one of the narrow valleys of the Carpathians, he fell into the hands of brigands. It did not occur to him to protect himself; he simply said: "I am a pilgrim on my way to Jerusalem!"

The holy calm of the pale face touched the hearts of the robbers.

"To Jerusalem!" repeated the captain.

Curiosity and veneration were depicted on the faces of the lawless band.

The chief motioned Galeb to follow, and they stood in front of a great cavern before which a fire crackled boisterously. The brigands offered their prisoner food and shelter, and the next morning, putting him on the right path, the chief said:

"When you reach Jerusalem pray for me; there is but one God above us all."

The Danube was reached at last. A little farther journeying and then—the sea! The sea! That vast watery plain with its silver foam, its fair, glistening sails, and its shadowy coasts fading into the horizon.

Here our wanderer embarked on a Turkish vessel, paying his way by doing what work he could on board; but on the second night of the passage, a storm arose, the boat was wrecked and fell into the hands of a Tripolitan corsair. The pirate thanked

The sun rose higher in the heavens, filling the silent plain with its warmth and light. Galeb rose, put on his hat, took his stick, and went forth into the unknown—into the great world where envy and hatred are rife, into the great illusive world; for in that way only could he reach the land of his longing, the promised land, Jerusalem!

Stealthily he crossed the garden, opened the little gate, and struck into the narrow path that ran through fields and waving meadows. At the edge of a wood he paused before a thatched hut occupied by some Jewish laborers.

The men were at work in the fields, and Midotia, the daughter of the owner of the wretched farm, was pasturing the cows in the brush-wood. Seeing Galeb, she cracked her whip, and the black eyes that met his were filled with an expression of mingled compassion and mockery.

"I am glad to see that you have ventured out of your shell," she said with a light attempt at banter. "You are studying too hard, Galeb, you are killing yourself with your books."

The young man shook his head, but remained where he was. He knew that the girl was fond of him and at the sight of the bright, pretty creature he was conscious that his heart beat more loudly, that the blood flowed more quickly in his veins.

"You do not understand me, Midotia, I am impelled by a sacred duty."

"Oh, I know very well what you want. You want a wife, such a wife as I would make. If you would let me I would very soon teach you some common sense."

For reply Galeb gave a melancholy smile, shook his head, and pursued his path through the woods. When he had emerged from their shadow, the sun had pierced the clouds and spilled his glory on the waves of mist that floated slowly earthward. It was a sublime spectacle. The solemn silence of Morning held sway over Nature. "The Lord is here!" exclaimed Galeb, in a voice trembling with emotion; then, raising his arms, and turning his pale face toward the sun, he lifted his voice in prayer and thanksgiving to the Universal Father.

The pilgrim traveled afoot. The grand idea that dominated

He was so wretchedly poor that he had absolutely nothing he could call his own; even the Talmud before him, the wellspring of all his delights, did not belong to him; but when he had lost himself in its yellow, well-thumbed leaves, the heaviness and oppression of this earth would fall away, and, yielding to the ecstasy that possessed him, he would be borne aloft toward radiant heights, upward into the realms of light and splendor.

The smoke and traffic of cities; narrow, darksome valleys; broad fertile plains; the limitless expanse of waters—all, all would sink from view, would be lost in the luminous immensity in which his spirit floated.

He would forget everything—his misery, his solitude, his yearning for love, the visions of bliss that fluttered to him from the wings of night. He would forget his sorrows and the slow fever that consumed him. One thing alone he could not forget.

When the rays of the sun glided in through the green curtain and gilded the dilapidated wall, it was as though an invisible hand was writing in letters of fire these words of the Spanish Jewish poet, Judah ben Halevi: "Never will I forget thee, O Jerusalem!"

When the moon flooded the small chamber with its gentle light, a silvered brush painted the same inspiring words upon the blackened beams.

When day was dying, and the poor student sat, deep-musing, in the cemetery, a soft wind would stir the cypresses, and from their topmost boughs sang the sweet refrain: "Never will I forget thee, O Jerusalem!"

He suffered from nostalgia, a wasting nostalgia. He longed to set foot in the home of his fathers—a home that he had never seen; a home that he knew of only from the sacred writings. His longing to rest in the shadow of its walls was greater than his love of country or of kin, was greater than his poverty and destitution.

He was entirely dependent upon his sister for the means of subsistence. She it was who paid for the bare chamber he occupied, the scanty food that supplied his needs. There was not a single being in the world from whom he could have borrowed the money for such a journey; and yet when day broke after this night of prayer and reverie his resolution had been taken, his plans formed.

Galeb Jekarim

A Story

By LEOPOLD VON SACHER-MASOCH

TWO lights vied with each other in a little attic—the light of a half consumed candle, and that of the morning sun, the latter penetrating feebly through a shabby green curtain. One resembled the last sigh of the dying, the other the breath of a new-born child; one a spirit about to take its flight, the other a soul awakening from sleep. The fulvous, trembling light of the candle fell upon the time-stained leaves of a large book open on the table, while the rosy light of dawn caressed the pale forehead of a young man who had sunk back in a moth-eaten arm-chair and was so deeply buried in reverie that for him time was not.

His emaciated frame was enveloped in a threadbare caftan; from beneath a small black velvet cap a mass of brown, tangled, curly hair fell loosely over a face that had evidently never known the joys of a happy springtime, a face the lines of which spoke of suffering, resignation, and tireless study. His great eyes shone with a glory of their own—sombre eyes that gazed heavenward, eyes that had detached themselves from earth, and were turned toward another world—a world where the sight was not dimmed by brilliant colors, where there was no sound, no consciousness of space; a world where mind, freed from matter, reigned solitary and sublime.

Sick and poor was Galeb Jekarim, this Jewish student who had sat through the watches of the night poring over his books, and yet he was happy. He had no mother, his lips had never touched the perfumed lips of a woman, and yet he had found a mistress more beautiful than any mortal creature, more richly adorned than all the queens of the East.

it appeared, seemed to link me on again to the petty business of life, which I had lost sight of; a gentle call to activity, however trivial; a wholesome meaning from that preposterous dream of self absorption—the puffy state of sickness—in which I confess to have lain so long, insensible to the magazines and monarchs of the world alike; to its laws, and to its literature. The hypochondriac flatus is subsiding; the acres, which in imagination I had spread over—for the sick man swells in the sole contemplation of his single sufferings, till he becomes a Tityus to himself—are wasting to a span; and for the giant of self-importance, which I was so lately, you have me once again in my natural pretensions—the lean and meagre figure of your insignificant Essayist.

DEATH BE NOT PROUD

Death, be not proud, though some have called thee
Mighty and dreadful, for thou art not so:
For those whom thou think'st thou dost overthrow
Die not, poor Death; nor yet canst thou kill me.
From Rest and Sleep, which but thy picture be,
Much pleasure, then from thee much more must flow;
And soonest our best men with thee do go—
Rest of their bones and souls' delivery!
Thou'rt slave to fate, chance, kings and desperate men,
And dost with poison and with sickness dwell;
And poppy or charms can make us sleep as well
And better than thy stroke. Why swell'st thou then?
One short sleep past, we wake eternally,
And Death shall be no more: Death, thou shalt die!

JOHN DONNE

is it reduced to a common bedroom! The trimness of the very bed has something petty and unmeaning about it. It is *made* every day. How unlike to that wavy, many-furrowed, oceanic surface, which it presented so short a time since, when to *make* it was a service not to be thought of at oftener than three or four day revolutions, when the patient was with pain and grief to be lifted for a little while out of it, to submit to the encroachments of unwelcome neatness, and decencies which his shaken frame deprecated; then to be lifted into it again, for another three or four days' respite, to flounder it out of shape again, while every fresh furrow was an historical record of some shifting posture, some uneasy turning, some seeking for a little ease; and the shrunken skin scarce told a truer story than the crumpled coverlid.

Hushed are those mysterious sighs—those groans—so much more awful, while we knew not from what caverns of vast hidden suffering they proceeded. The Lernaean pangs are quenched. The riddle of sickness is solved; and Philoctetes is becoming an ordinary personage.

Perhaps some relic of the sick man's dream of greatness survives in the still lingering visitations of the medical attendant. But how is he, too, changed with everything else! Can this be he—this man of news—of chat—of anecdote—of everything but physic—can this be he, who so lately came between the patient and his cruel enemy, as on some solemn embassy from Nature, erecting herself into a high mediating party!—Pshaw! 'tis some old woman.

Farewell with him all that made sickness pompous—the spell that hushed the household—the desertlike stillness, felt throughout its inmost chambers—the mute attendance—the inquiry by looks—the still softer delicacies of self-attention—the sole and single eye of distemper alonely fixed upon itself—world-thoughts excluded—the man a world unto himself—his own theatre—

What a speck is he dwindled into!

In this flat swamp of convalescence, left by the ebb of sickness, yet far enough from the *terra firma* of established health, your note, dear Editor, reached me, requesting—an article. In *Articulo Mortis,* thought I; but it is something hard—and the quibble, wretched as it was, relieved me. The summons, unseasonable as

so unmoved, and because he can pour forth his feverish ejaculations before it as unreservedly as to his bed-post.

To the world's business he is dead. He understands not what the callings and occupations of mortals are; only he has a glimmering conceit of some such things, when the doctor makes his daily call: and even in the lines on that busy face he reads no multiplicity of patients, but solely conceives of himself as *the sick man.* To what other uneasy couch the good man is hastening, when he slips out of his chamber, folding up his thin douceur so carefully, for fear of rustling—is no speculation which he can at present entertain. He thinks only of the regular return of the same phenomenon at the same hour tomorrow.

Household rumors touch him not. Some faint murmur, indicative of life going on within the house, soothes him, while he knows not distinctly what it is. He is not to know anything, not to think of anything. Servants gliding up or down the distant staircase, treading as upon velvet, gently keep his ear awake, so long as he troubles not himself further than with some feeble guess at their errands. Exacter knowledge would be a burthen to him: he can just endure the pressure of conjecture. He opens his eye faintly at the dull stroke of the muffled knocker, and closes it again without asking "Who was it?" He is flattered by a general notion that inquiries are making after him, but he cares not to know the name of the inquirer. In the general stillness, and awful hush of the house, he lies in state, and feels his sovereignty.

To be sick is to enjoy monarchal prerogatives. Compare the silent tread, and quiet ministry, almost by the eye only, with which he is served—with the careless demeanor, the unceremonious goings in and out (slapping doors, or leaving them open) of the very same attendants, when he is getting a little better—and you will confess, that from the bed of sickness (throne let me call it) to the elbow-chair of convalescence, is a fall from dignity, amounting to a deposition.

How convalescence shrinks a man back to his pristine stature! Where is now the space, which he occupied so lately, in his own, in the family's eye?

The scene of his regalities, his sick room, which was his presence chamber, where he lay and acted his despotic fancies—how

him. He has nothing to think of but how to get well. What passes out of doors, or within them, so hear not the jarring of them, affects him not.

A little while ago he was greatly concerned in the event of a lawsuit, which was to be the making or the marring of his dearest friend. He was to be seen trudging upon this man's errand to fifty quarters of the town at once, jogging this witness, refreshing that solicitor. The cause was to come on yesterday. He is absolutely indifferent to the decision as if it were a question to be tried at Pekin. Peradventure from some whispering, going on about the house, not intended for his hearing, he picks up enough to make him understand that things went cross-grained in the court yesterday, and his friend is ruined. But the word "friend," and the word "ruin," disturb him no more than so much jargon. He is not to think of anything but how to get better.

What a world of foreign cares are merged in that absorbing consideration!

He has put on the strong armor of sickness; he is wrapped in the callous hide of suffering; he keeps his sympathy, like some curious vintage, under trusty lock and key, for his own use only.

He lies pitying himself, honing and moaning to himself; he yearneth over himself; his bowels are even melted within him, to think what he suffers; he is not ashamed to weep over himself.

He is for ever plotting how to do some good to himself; studying little stratagems and artificial alleviations.

He makes the most of himself; dividing himself, by an allowable fiction, into as many distinct individuals, as he hath sore and sorrowing members. Sometimes he meditates—as of a thing apart from him—upon his aching head, and that dull pain which, dozing or waking, lay in it all the past night like a log, or palpable substance of pain, not to be removed without opening the very skull, as it seemed, to take it thence. Or he pities his long, clammy, attenuated fingers. He compassionates himself all over; and his bed is a very discipline of humanity, and tender heart.

He is his own sympathizer; and instinctively feels that none can so well perform that office for him. He cares for few spectators to his tragedy. Only that punctual face of the old nurse pleases him, that announces his broths and his cordials. He likes it because it is

The Convalescent

By CHARLES LAMB

In this delightful essay, the great English essayist expatiates, with that rare blend of pathos and irony for which he is renowned, upon the felicity of being sick, with the feeling of expansion and self-importance which that state induces, and how let-down one feels during the period of convalescence and return to the prosaic and down-to-earth existence of the healthy man.—Ed.

A PRETTY severe fit of indisposition which, under the name of a nervous fever, has made a prisoner of me for some weeks past, and is but slowly leaving me, has reduced me to an incapacity of reflecting upon any topic foreign to itself. Expect no healthy conclusions from me this month, reader; I can offer you only sick men's dreams.

And truly the whole state of sickness is such; for what else is it but a magnificent dream for a man to lie a-bed, and draw daylight curtains about him; and, shutting out the sun, to induce a total oblivion of all the works which are going on under it? To become insensible to all the operations of life, except the beatings of one feeble pulse?

If there be a regal solitude, it is a sick bed. How the patient lords it there; what caprices he acts without control! How king-like he sways his pillow—tumbling, and tossing, and shifting, and lowering, and thumping, and flatting, and moulding it, to the ever-varying requisitions of his throbbing temples.

He changes sides oftener than a politician. Now he lies full length, then half-length, obliquely, transversely, head and feet quite across the bed; and none accuse him of tergiversation. Within the four curtains he is absolute. They are his Mare Clausum.

How sickness enlarges the dimensions of a man's self to himself! He is his own exclusive object. Supreme selfishness is inculcated upon him as his only duty. 'Tis the Two Tables of the Law to

order that he might make a personal contribution to this problem, he busied himself with the affairs of the World Federation of Trade Unions. Unimpressed by AFL assertions that the presence of the Soviet trade unions made the WFTU a vehicle for Communist penetration of the international labor movement, Hillman endeavored to promote world amity through cooperation of world labor.

Death cut short his efforts before a definitive judgment could be made on the possibilities of ultimate success in this direction. None of his associates doubted that Hillman would himself have been the first to advocate resistance to any overt Communist moves to transform the WFTU into a Soviet Fifth Column once he became convinced that there was no possibility of bona fide cooperation.

The accomplishments of his crowded lifetime left him with no sense of fulfillment. Even when ill health clapped its chill hands on his heart, he could not restrain his passionate urge to help build a better world. He stated his creed in a speech two months before he died. These were the words he left to the world as his goal for the future:

"We want a better America, an America that will give its citizens, first of all, a higher and higher standard of living so that no child will cry for food in the midst of plenty. We want to have an America where the inventions of science will be at the disposal of every American family, not merely for the few who can afford them. An America that will have no sense of insecurity and which will make it possible for all groups, regardless of race, creed or color, to live in friendship, to be real neighbors; an America that will carry its great mission of helping other countries to help themselves."

That was the last testament of Sidney Hillman, a great American.

a heart ailment. He was forced to carry on much of his work from his bed in a Washington hotel. But to put aside his duties was as unthinkable to Hillman as it would have been for a soldier to desert in the face of the enemy. Friends who saw him in those days begged him to cut down on his work, but Hillman turned an unheeding ear to their entreaties. He knew the outcome of the war against fascism would be determined by the volume of American production, and he was perfectly willing to sacrifice his own life in the effort. His one fear was that he would not live to accomplish his job.

After Pearl Harbor the magnitude of the production job increased but the obstacles to full labor cooperation grew smaller. The pro-Communist group, which up to that time had been reviling Hillman as a "Wall Street imperialist," swung on the preparedness bandwagon as soon as Hitler marched against Russia. Isolationists like John L. Lewis fell into line when our own country became directly involved in the struggle.

With labor giving its utmost to the triumph of the democratic cause, Hillman finally yielded to the orders of his physicians and withdrew from his governmental posts. But his period of rest and recuperation was short-lived. In July, 1943, he was projected into the job that took more of his vitality and engendered more controversy than any other—the chairmanship of the CIO Political Action Committee.

In Hillman's eyes, PAC offered an instrumentality for influencing both major parties along progressive lines and insuring the extension of New Deal principles. The organization quickly became so potent in the political life of the nation that Hillman was credited with a major measure of responsibility for the 1944 designation of Harry S. Truman as Democratic Vice-Presidential nominee in preference to James F. Byrnes. It must be acknowledged, however, that in many areas the activities of PAC aroused such hostility on the part of conservatives that its endorsement was sometimes a handicap, rather than a help, to a favored candidate.

The death of Franklin D. Roosevelt just before the war's end aroused in Hillman grave fear that the peace would not be made sufficiently secure to guarantee the permanent abolition of armed conflict as a means of settling differences among nations. In

Fundamental in Hillman's philosophy was the concept that the interests of the workers and the industry were inextricably bound together. For those who tried to push the union into making ruinous demands, he had a stock answer: "Don't forget that this is a trade union, which exists for the purpose of dealing with employers. If you want to destroy the employers, don't try to do it through the union. Join some other organization which exists for that purpose."

It was this attitude that reflected itself in his contributions to Franklin D. Roosevelt's New Deal. Hillman believed that a strong labor movement was indispensable to the orderly functioning of the economy and to the extension of democracy. Roosevelt welcomed his views on means of lifting the country out of the depression, and Hillman rapidly became a valued White House adviser.

At the same time he was busying himself with the split created within the AFL by the issue of industrial unionism. In common with John L. Lewis, Philip Murray, David Dubinsky, Max Zaritsky and others, Hillman was convinced that the craft method would shut the door forever to organization of steel and other mass-production industries. Disgusted by the dawdling tactics of the AFL high command, he supported the CIO position, and the Amalgamated became, and remained one of the pillars of the new federation.

No one was more aware, however, of the undesirability of a lasting breach in the ranks of American labor. That the division remained at his death was not his fault. He had endeavored at every opportunity to promote a rapprochement between the AFL and CIO, but his attempts were unavailing.

* * *

The approach of World War II gave Hillman his greatest chance to serve the land he loved. Roosevelt put him in charge of the marshalling of labor's productive energies for national defense. It would have been a superhuman assignment under ideal circumstances. It was made immeasurably more difficult by the fact that the Communists and their followers in American unions were doing their utmost to sabotage our preparations and to withhold aid from Britain and the other enemies of Hitler.

It was truly a killing job. Hillman was already suffering from

His hold over the rank and file was first demonstrated when he succeeded in getting them to repudiate a sell-out agreement made without the knowledge of the strikers by the UGW. Weeks later, when the strikers' own committee, of which Hillman was a member, had worked out a settlement, he was principally responsible for winning its acceptance over the objections of extremists who wanted to hold out for more substantial benefits.

Hillman was confident that the lack of immediate gains in the Hart, Schaffner & Marx contract would be more than compensated for in long-range relations between the company and the union. This was exactly the result. The company became a proving ground for a new type of industrial democracy in which the workers participated with real power and responsibility. Arbitration machinery was set up for the determination of disputes, and the cooperation between management and labor in the plant soon made it a model for all American industry.

Word of Hillman's attainments spread to New York, and he was called to accept the post of chief clerk in the Cloakmakers Joint Board. The industry was having difficulty applying the historic Protocol of Peace drafted by Justice Louis D. Brandeis as a means of insuring harmonious labor relations. It was felt that Hillman, who had been the architect of the Chicago arbitration structure, was best qualified to institute a similar system for New York. He brought to the task the same quiet efficiency and the same capacity for inspiring confidence that had carried him to leadership in Chicago. In a few months he was able to win agreement on a number of changes that have been embodied permanently in the industry's grievance procedure.

But he was not destined to remain long in his new post. Insurgent elements in the United Garment Workers were growing more and more impatient with its do-nothing leadership. Finally, denied their seats as delegates in the organization's 1914 convention, the rebels decided to form a new union of their own. Hillman was their choice as president. He set up offices with Joseph Schlossberg as secretary-treasurer and Jacob S. Potofsky as assistant secretary in a single room on Union Square. From that small beginning grew the Amalgamated Clothing Workers, the union Hillman headed until his death.

Russia and see whether he could not make a greater contribution to human betterment somewhere else.

There was no reception committee waiting at Ellis Island to greet him. He slipped without a ripple into the surging affairs of America. His first job was in the mail order department of Sears, Roebuck in Chicago, but it did not last long. After a year and a half, his boss notified him that business was slow and there was no more work for him.

Unable to find another job, he devoted long hours to study. His eager mind ranged over all types of learning and literature. He gave much thought to the weaknesses he had found in his brief exposure to the American economic system. Before long he found an opportunity to translate his thinking into dynamic action.

In the summer of 1909 he entered the men's clothing industry, as an unpaid apprentice cutter in the Chicago factory of Hart, Schaffner & Marx. The sweatshop, still prevalent in New York, was a minor factor in Chicago, but wages were low, working hours were long and employers exercised the most arbitrary authority over the lives of their workers. The availability of countless thousands of immigrants encouraged the manufacturers to disregard the complaints that arose within their shops. Often, in the busy season, conditions grew so intolerable that the workers spontaneously quit work, but these strikes produced no lasting gains because there was no effective union organization to act for the tailors.

It is true that there was nominally a union—the United Garment Workers—which had jurisdiction over the field. But its leaders had no desire to be bothered with the swarms of Jews, Italians and Poles who were crowding into the clothing industry. They drew a comfortable revenue from the sale of their union label to overall manufacturers, and were content to allow the rest of the industry to remain unorganized.

On Sept. 22, 1910, fourteen seamers in one of the Hart, Schaffner & Marx pants factories walked out in a strike that soon became citywide despite the opposition of the UGW leadership. Handicapped by youth and inexperience, Hillman nevertheless quickly forged into a place of prominence in the strike. He distinguished himself by his tactical skill, his clarity of thought, and his ability to mobilize outside labor and public support for the strikers.

much of his life and energy had been poured into projects in which he labored quietly behind the scenes with no thought of personal recognition.

This was especially true of his work for Jewish causes. As one who had tasted in youth the cruelties of anti-Semitic persecution, he devoted his life to the building of democracy, feeling that only the worldwide acceptance of the democratic philosophy could insure the disappearance of racial intolerance. But he did not content himself with a broad, theoretical campaign.

He was all too well aware of the tragic situation of European Jews in the period of Hitlerian conquest. While others were raising clamorous voices in futile demands that the persecution cease, Hillman was exerting his great influence in the White House and the State Department to promote constructive action by this Government. Post-war problems affecting the displaced persons and the status of Palestine concerned him deeply, and again he moved without publicity in the highest levels of Government to enlist the cooperation of this nation's leaders in coping with these problems.

It was characteristic of the man that he did not allow his membership in the Workmen's Circle to lapse at a time when he was almost daily turning down bids to join select clubs and societies. For twenty years he was a member of Kovno Branch 83 of the Workmen's Circle. His membership was still in good standing at his death.

* * *

Grandson of a rabbi, Hillman was born in Zagare, Lithuania, on March 23, 1887. He was himself destined for the rabbinate, but his lust for social justice soon involved him in the campaign of young intellectuals throughout Russia for an overthrow of the Tsar. With the same intensity that he later devoted to the task of union organization, he threw himself into the 1905 Revolution.

The immediate result was to make him a political prisoner. He was arrested for taking part in a demonstration in Kovno, and for six months he remained in jail, awaiting exile to Siberia.

Freed as the result of a general amnesty proclaimed by the Tsar, Hillman soon found himself behind bars again for his revolutionary activities. After four months of servitude, he decided to leave

Sidney Hillman

(1887-1946)

By A. H. RASKIN*

HORATIO ALGER would have rejected Sidney Hillman as too improbable a hero for one of his rags-to-riches stories. A Lithuanian-born immigrant, whose first American job as a stock clerk paid him $8 a week, Hillman became a confidant of Presidents and a titan in the political and economic affairs of his adopted land. World statesmen sought his advice; captains of industry deferred to his judgment; millions of American workers looked to him for leadership. When death came to him on July 10, 1946, he was at the very pinnacle of his fame and influence.

Yet Sidney Hillman remained a man whose chief pleasure was derived from the company of his family and the friends he made in the early years of struggle. An opportunity to wheel his granddaughter's baby carriage was always more welcome to him than an invitation to the White House. Of all the many decorations and citations that were heaped upon him for his public services, none afforded him more happiness than the silver-handled cane he received from some of those who had shared with him the ardor and heartbreak of the formative years of the Amalgamated Clothing Workers.

Hillman's enemies were wont to paint him as a man of icy ambition who used others simply as stepping stones to his own glorification. But those who knew Hillman best never subscribed to that misconception. They knew the warmth and personal loyalty that lay beneath his outer reserve. More than that, they knew how

* Because certain paragraphs were misplaced as the result of a printer's error in the 1948 Yearbook, the biography of Sidney Hillman which appeared in that volume is being reprinted at this time in its corrected form.

A Labor Prophet and Saint

Aaron David Gordon (1856-1922): Leader and teacher of the Jewish workers of Palestine and one of the most original and ingratiating figures among the *Chalutzim* (pioneers). He was born on June 9 or 10, 1856, at the village of Troyano in Podolia, Russia. Here he passed the first forty-eight years of his life, enjoying the respect of both the orthodox and the modernists. In 1904 he settled permanently in Palestine, where he engaged in the hardest physical labor, mostly as a tiller of the soil. In the course of time he developed what might be called the cult of work. Physical labor, especially tilling the soil, assumed in his eyes a cosmic significance: it bound man not only to nature, but to the great All, and especially to one's own country, so that only through it can a nation take root in its own land. He did not believe in the liberating power of politics and political progress, but only in the immediate personal deed of the individual. In line with this he used to say that "the salvation of a nation can come only through the salvation of the individual," and the salvation of the individual through the renewal of man (*chiddush ha-adam*), that is, through his spiritual and moral rebirth, the first condition of which is the abandonment of a "parasitic existence" and turning to productive labor, particularly agriculture. As a corollary of his view of life, he preached loving regard on the part of man for every living thing, especially for animals. He insisted on the strict observance of the biblical injunction of Sabbath rest even for animals, and he was a vegetarian. By the beauty of his teachings and the nobility of his life he became an inspiration and living example to all Chalutzim, who regarded him with reverence. There was something sweet about the man which reminded one of that other Podolian, Israel Baal Shem Tov, and there was also that about him which recalled Tolstoy. Thus he lived and labored and taught until the day of his death, February 22, 1922, in the colony of Dagania, the oldest *kevutzhah* (collective farm settlement) in Palestine, which he had helped to found in 1910.

M. H.

conferring upon him the title of Mehmed Effendi and appointing him his doorkeeper at a high salary. Sarah and a number of Sabbatai's followers also went over to Mohammedanism. The Mufti Vanni instructed Sabbatai in the new faith, and by his order Sabbatai took an additional wife, a Mohammedan slave.

News traveled slowly in those days; but when the report of the Messiah's apostasy finally reached the Jews of the world, they were thrown into the greatest consternation. Prominent rabbis who had supported Sabbatai's Messianic claims were compromised and nearly died of shame. The greatest confusion reigned among the masses. In addition to the disappointment and misery within the Jewish fold, Mohammedans and Christians jeered at the credulous and duped Jews.

Meanwhile Sabbatai played a double game. To the Jews he said that his object in turning Moslem was to bring thousands of Mohammedans over to Judaism. To the Sultan he declared that the aim of his activity among the Jews was to win them over to Islam. He therefore received permission to associate with his former coreligionists, and even to preach in their synagogues. He thus succeeded in bringing over a number of Mohammedans to his Cabalistic views, on the one hand, and, on the other hand, in converting many Jews to Islam, thereby forming a new Turco-Jewish sect called "Donmeh." The sect exists to this day, and some of the Greek bootblacks from Salonica and Smyrna one meets in the United States are said to be members of it.

Sabbatai's duplicity was finally discovered and he was banished to Dulcigno, a small town in Albania where there were no Jews, and where he died in poverty, loneliness, and obscurity on Yom Kippur (September 30), 1676.

THE BRIDGE

There is a land of the living and a land of the dead and the bridge is love, the only survival, the only meaning.

THORNTON WILDER

sums sent him by his rich adherents, the voluptuous charms of the queenly Sarah, and the admiration and reverence shown him even by the Turkish officials enabled Sabbatai to live in royal splendor at the Castle of Abydos, accounts of which were exaggerated and spread among the Jews of the world.

This state of affairs lasted about three months, then something happened which caused the Messianic bubble to collapse. Among the many Jews from all parts of the world who came to pay their respects to the Symrna Messiah at Abydos there were two prominent Talmudic scholars from Lemberg. The latter told Sabbatai that in their home city a prophet, one Nehemiah Cohen, had announced the coming of the Messiah, and that the Messiah named by him was not Sabbatai. Sabbatai at once sent peremptory orders for Nehemiah to appear before him. After a journey of three months, Nehemiah reached Abydos at the beginning of September, 1666. The conference between the two imposters lasted three days but ended in mutual dissatisfaction, Nehemiah charging publicly that Sabbatai was a faker. The fanatical Sabbataians secretly planned to murder Nehemiah, but the latter got wind of it, escaped to Constantinople, enbraced Mohammedanism, and betrayed Sabbatai's treasonable ambitions to the Kaimakan, who in turn informed the Sultan, Mohammed IV. By order of the Sultan Sabbatai was transferred from Abydos to Adrianople. Ordinarily he would have been put to death without much ado, but the Turkish government, ever noted for its shrewd diplomacy and *realpolitik,* had no desire to have another Jesus case on their hands. For they wisely reasoned that if Sabbatai died a martyr's death, a new sect would spring up, which might give rise to fresh disturbances. The Mufti Vanni, a proselytizing priest, accordingly proposed that an attempt be made to win Sabbatai over to Islam. His suggestion was followed, and the task of converting the Jewish Messiah to Mohammedanism was entrusted to the Sultan's physician, a renegade Jew named Guidon. Sabbatai, realizing that the jig was up, adopted Guidon's advice. On the following day (September 16, 1666), when he was ushered into the presence of the Sultan, he cast off his Jewish headgear and donned a Turkish turban, thereby signifying his conversion to Islam.

The Sultan was very much pleased and rewarded Sabbatai by

chorus of universal adoration there was only one discordant voice: that of Jacob Sasportas, rabbi of London, though at this time, because of the plague then raging in the English capital, a resident of Hamburg. He fought the Sabbataian movement from the very start and warned against its consequences; but his was a voice calling in the wilderness, unheard or unheeded.

Sabbatai, who had no definite plan of action, would have been satisfied to go on savoring this incense of universal adoration, but he was soon forced to tear himself away from his fool's paradise. At the beginning of 1666 he found it necessary to go to Constantinople, either because he was compelled to do so by the Turkish authorities in Smyrna, or because he hoped that a miracle would happen in the capital to fulfil the prophecy of Nathan of Gaza that Sabbatai would place the Sultan's crown upon his own head. Before leaving Smyrna, Sabbatai, with a gesture worthy of the late Marcus Garvey, divided the world into twenty-six kingdoms, which he assigned one each to his twenty-six most faithful followers. Among those who were thus raised to royalty was a Smyrna beggar named Abraham Rubio, who was so sure of his approaching kingship that he refused large offers of money for his imaginary kingdom.

But a rude reception awaited Sabbatai in Constantinople. As soon as he landed, he was arrested by order of the Grand Vizier, cast in chains, and put in prison. The officer detailed to receive Sabbatai welcomed him with a vigorous box in the ear, whereupon the latter shrewdly turned the other cheek to him.

Sabbatai's imprisonment, however, did not discourage his followers. On the contrary, the lenient treatment which he secured by means of bribes served rather to confirm them in their Messianic delusion. Meanwhile all sorts of fabulous reports as to Sabbatai's miraculous doings in the Turkish capital were sedulously broadcast by Primo and Nathan, and the expectations of the Jews soared still higher.

After two months' imprisonment in Constantinople, Sabbatai was removed to the state prison at the Castle of Abydos. Here he was treated even more leniently, his wife and some of his friends being allowed to stay with him. As a result, the Sabbataians called that fortress "Tower of Strength" (*Migdal Oz*). The immense

Sabbatai now became the sole ruler of Smyrna and crushed all opposition with an iron hand. His fame traveled with lightning-like rapidity, as not only Jews but Christians spread his story far and wide, and everywhere he was hailed as the true Messiah not only by the ignorant masses but by rabbis and scholars. Even Christians shared this delusion about Sabbatai. In Hamburg, for example, some Protestants came to the pastor Esdras Edzard with the following inquiry:

"We have certain accounts, not only from Jews, but also from our Christian correspondents at Symrna, Aleppo, Constantinople, and other places in Turkey, that the new Messiah of the Jews does many miracles, and the Jews of the world flock to him. What will become of the Christian religion and the belief in our Messiah?"

The attention paid by educated Christians to the extraordinary events in Smyrna, which were published as news of the day, served in turn to enhance the credulity of the Jews. The most fantastic rumors were circulated in all communities and found credence even among otherwise judicious men; for example, "that in the north of Scotland a ship had appeared with silken sails and ropes, manned by sailors who spoke Hebrew. The flag bore the inscription, 'The Twelve Tribes of Israel.' " In some parts of Europe Jews began to unroof their houses and prepare for the exodus to Palestine. In almost all synagogues Sabbatai's initials, "S. Z.," were conspicuously posted and prayers offered for him. His picture was printed in prayer-books together with that of King David. In London they were laying heavy odds that he would be the crowned king of Jersualem within two years. "In Amsterdam devotion to the new faith expressed itself in contradictory ways— by noisy music and dancing in the house of prayer, and by gloomy, monkish self-mortification. . . . At Hamburg, the Jews went to still greater lengths of folly. . . . Whoever entered the synagogue, and saw the Jewish worshipers hop, jump, and dance about with the roll of the Law in their arms, serious, respectable men withal, of Spanish stateliness, had to take them for madmen" (Graetz). And these and other orgies were indulged in at the synagogue by order of the head of the Hamburg Jewish community, the celebrated physician Mendito de Castro, who was physician to Queen Christina of Sweden during her residence in Hamburg. In this

away his crown by force of music only, and lead him captive in chains. This prophecy he proclaimed in writing far and wide, adding many other fantastic details which for all their absurdity were widely believed.

The rabbis of the Holy City, however, frowned upon the movement and threatened to excommunicate its followers. Sabbatai, realizing that Jerusalem was not a congenial place to carry out his plans in, left for his native city, Symrna, while his prophet Nathan proclaimed that hereafter Gaza and not Jerusalem would be the Holy City. Before his departure from Jerusalem, Sabbatai sent out messengers to herald his name and mission far and wide. He also enlisted the services of a very shrewd and unscrupulous man named Samuel Primo, who became his secretary, and who proved to be the ablest of his lieutenants—indeed, far more able than Sabbatai himself.

Sabbatai reached Smyrna late in the summer of 1665 and was widely acclaimed, the ban of excommunication against him being completely forgotten or ignored. Finally, on the Jewish New Year, 1665, he publicly declared himself to be the long-awaited Messiah. The declaration was made in the synagogue, amid the blowing of horns, while the multitude shouted, "Long live our King, our Messiah!"

IV

The delirious joy of his followers knew no bounds. Sabbatai electrified the minds of simple believers now by pomp and pageantry, now by silent retirement while his wife, the voluptuous Sarah, by her loose conduct worked upon the passions of the male population. Women and children fell into trances and prophesied. Workmen neglected their work, merchants their business, and all prepared for an early return to the Holy Land. Some subjected themselves to the severest penances, such as fasting several days in succession, passing night after night in prayer, bathing in the sea in extremely cold weather, and burying themselves up to the neck in the ground and remaining in that position all day. Others, again, abandoned themselves to the most unbridled revelry and the wildest orgies, believing that the coming of the Messianic era of grace had freed them from all moral restraint.

under the name of Sarah, she settled in Leghorn, Italy. Here she followed the oldest profession in the world; but though she gave her favors to many, she continued to insist that she was dedicated to the Messiah and so could marry no other man. The strange story of this girl circulated among the Jews, and reached Sabbatai during his second stay in Cairo. The would-be Messiah, always on the lookout for something unusual and striking, at once gave out that such a wife had been promised him in a dream. He sent messengers to Leghorn to bring her to Cairo, where she was married to Sabbatai in Chelebi's house. And far from being shocked by this marriage to a prostitute of one who claimed to be the Messiah, Sabbatai's followers saw in this another confirmation of his Messiahship; for, had not the prophet Hosea been commanded by the Lord to marry an unchaste woman?

No one was more happy over this than Chelebi, because it was at his house that the Messiah had met and married his bride. He placed his entire fortune at Sabbatai's disposal and became his most ardent follower. The adherence of so eminent and powerful a man brought many believers to Sabbatai. It was rightly said that he had come to Egypt as a messenger and departed as the Messiah. And Sarah, the Messiah's fair and voluptuous bride, also gained him many adherents. Through her a romantic, licentious element entered into the fantastic career of the Smyrna messiah. Her ravishing beauty and free ways attracted men who had no other interest in this Messianic movement.

Equipped with Chelebi's money, possessed of a charming wife, and strengthened by the addition of many followers, Sabbatai triumphantly returned to Palestine. While passing through the town of Gaza, he met a man who was to play a very important part in Sabbatai's subsequent career as the Messiah. This was one Nathan Benjamin Levy, commonly known as Nathan of Gaza. Whether from conviction or from a desire to play a prominent part, Nathan became his most zealous adherent, and professed to be the reincarnated Elijah, the prophet who, according to the old Jewish tradition, is to be the harbinger of the Messiah. In 1665 Nathan announced that the Messianic age was to begin the following year, when Sabbatai would appear before the Sultan, take

attractive appearance, dignified bearing, and taciturn manner, he gradually gathered around him a circle of followers who had blind faith in him.

At this point an unexpected event brought him back to Cairo. The Jewish community of Jerusalem needed money in order to pay a heavy fine imposed upon it by greedy Turkish officials, who threatened to inflict the direst punishment if the money was not forthcoming. Sabbatai, known as the friend and favorite of the rich Chelebi, was chosen to go to Cairo in order to obtain the necessary amount from that Jewish Croesus. Sabbatai was only too glad to go, as this gave him an opportunity to pose as the deliverer of the Holy City. Chelebi granted his request even before he was through stating it, a success which won him great prestige and considerably advanced his Messianic ambitions.

And now I am going to relate one of the strangest episodes of this amazing story. During the massacre of Ukrainian Jews by Chmielnicki's hordes, a Jewish girl of about six was found by Christians and placed in a convent. Her parents were dead, a brother had escaped to Amsterdam, and the whole community had broken up and scattered to the four winds. At the convent the foundling was given a Christian education; but the impressions she had received in the house of her parents were so vivid that Christianity found no entrance to her heart, and she remained loyal to Judaism. She developed into a lovely girl, and longed to escape from the cloister. One day she was found by Jews, who in the meantime had again settled in that place, in the Jewish cemetery. Astonished at finding a beautiful girl of sixteen dressed in her night clothes in such a place, they questioned her and learned that she was of Jewish extraction and had been brought up in the convent nearby. The night before, she told them, she had been bodily seized by her father's ghost and carried out of bed to the Jewish cemetery. The Jews thought it dangerous to harbor in their midst a fugitive from a nunnery and accordingly sent her to Amsterdam, then the largest and wealthiest Jewish community in the world. In Amsterdam she found her brother. Eccentric by nature and excited by the sudden change in her fortunes, she kept on saying that she was destined to be the bride of the Messiah, who was soon to appear. After living in Amsterdam for some years

gained many followers. Here, too, he enacted one of his favorite scenes by which, with rare showmanship, he afterwards worked upon the imagination of the Cabalists. He announced that he was about to be married and invited his friends to the ceremony; then he sent for a Scroll of the Torah and celebrated his mystical marriage to it. In the language of the Cabala this meant that the Torah, the Daughter of God, was united with the Messiah, the Son of God. The upshot of this was that the rabbis of Salonica banished him from the city. After much wandering, Sabbatai finally came to Cairo, where he resided for two years (1660-1662).

In Cairo there lived at that time a Jewish mint-master and tax-gatherer named Raphael Joseph Chelebi, a man of great wealth and generosity, but of unspeakable credulity and with an irrepressible tendency to mysticism and asceticism. While riding in the royal chariot attired in splendid robes, he wore underneath a hairy shirt; he also fasted often, and frequently scourged himself at night, all of which mortifications were intended to hasten the coming of the Messiah. Fifty Talmudists and Cabalists dined daily at his table. Naturally, Sabbatai at once made Chelebi's acquaintance, and the latter soon became one of his staunchest adherents and supporters, being all the more impressed by the fact that Sabbatai never asked him for material aid.

The Egyptian capital, however, did not appear to Sabbatai to be the proper place in which to carry out his Messianic scheme. He therefore proceeded to Jerusalem, hoping that in the Holy City a miracle might happen to confirm his pretensions. Arriving there about 1663, he at first kept in retirement in order not to offend the community. With great shrewdness he employed various means to impress the community and to endear himself to the populace. He resumed his former practice of mortifying his body by frequent fasts and other penances, in which people saw proofs of extraordinary piety. Again, having, as stated above, a very sweet voice, he used to pass the night singing psalms, or else coarse love songs in Spanish, to which he gave a mystical interpretation. This naturally attracted large crowds of listeners. At other times he would pray fervently at the graves of pious men and women, or else distribute sweetmeats to the children in the streets, thereby gaining the favor of their mothers. By these methods, aided by his

his disciples from Smyrna. They even went further and declared that his assassination would be a good deed. (To understand the rabbis' severity toward Sabbatai, it must be remembered that Palestine was then a Turkish province, and that any scheme to restore Palestine to the Jews might therefore be regarded as direct treason to the Sultan.)

Far from being discouraged by the persecution he was subjected to, Sabbatai saw in this another proof of his Messiahship. The idea of a suffering Messiah, says Graetz, had been transplanted from Christianity to Judaism, and it was generally believed that humiliation was to be the forerunner of the Messiah's exaltation and glorification. Again, if Sabbatai had been obliged to beg his way through life, his Messianic pretensions would have died an early death. But Sabbatai was amply provided with means by his doting father; he could maintain his independence and dignity, and bide his time.

III

Sabbatai was banished from his native city in 1651, or, according to some, in 1654. Where he went is not definitely known. But a few years later we find him in Constantinople. Here he made the acquaintance of one Abraham Yachini, a man of great learning and high repute, who, either from selfish motives or from delight in mystification, confirmed Sabbatai in his delusion. Yachini forged a manuscript in archaic Hebrew characters and style which, he alleged, bore out Sabbatai's claim to the Messiahship. The manuscript, entitled "The Great Wisdom of Solomon," began as follows:

"I, Abraham, was confined in a cave for forty years, and I wondered greatly that the time of miracles did not arrive. Then was heard a voice proclaiming, 'A son will be born in the year 5386 (1626) to Mordecai Zevi; and he will be called Sabbatai. He will humble the great dragon . . . he, the true Messiah, will sit upon My throne.' "

Armed with this document, which he appears to have accepted as genuine, Sabbatai proceeded to Salonica, then a stronghold of Cabalists. Here he boldly proclaimed himself the Messiah and

own concur therein . . . that the restoring time of our Nation into their native country is very near at hand." Sabbatai's father, who as the agent of an English firm was in constant touch with Englishmen, must have frequently heard of these expectations and naturally communicated them to his son, whom he worshiped for his Cabalistic knowledge, and to whose pious life he attributed his prosperity.

Besides this general Messianic theory, there was another computation particular to the Jews and based on a certain passage in the *Zohar,* according to which the year 1648 was to mark the dawn of the Messianic era. All these things so worked on the weak and bewildered mind of young Sabbatai as to lead him to assume the rôle of the expected Messiah. In the ominous year 1648 he revealed himself to a band of followers as the true Messianic redeemer designated by God to overthrow the governments of the nations and to restore the Jews to Zion.

The manner in which Sabbatai revealed his Messianic mission was apparently insignificant, but to the initiated it was full of meaning. He boldly pronounced the Tetragrammaton, or four-letter name of God in Hebrew (YHVH), an act which was prohibited to all but the High Priest, and even he might utter it only in the Holy of Holies on Yom Kippur. The Cabalists attached great mystical significance to this ban. During the dispersion of Israel, they held, the perfection of God Himself was to a certain extent destroyed on account of the sinfulness of men in general and the degradation of the Jewish people, since He could not carry out His moral plan. The higher and lower worlds were divided from each other by a deep gulf; the four letters of God's name were torn asunder. With the Messianic period of redemption the moral order of the world, as God had prescribed it, and the perfection and unity of God, would be restored. When Sabbatai permitted himself to pronounce the name of God in full, he thereby proclaimed that the time of grace had begun with him.

However, Sabbatai's authority at the age of twenty-two was not sufficiently great to win him many followers. The college, or board, of rabbis headed by his teacher, Joseph Escapa, watched Sabbatai closely, and when his Messianic pretensions became too bold, they first excommunicated and finally banished Sabbatai and

vailing style of Isaac Lurya, had a great fascination for him. Especially did the so-called "practical Cabala," with its asceticism nd mortifiction of the body—whereby its devotees claimed to be able to communicate with God and the angels, predict the future, and perform all sorts of miracles—appeal to him. Accordingly, he imposed upon himself the severest mortifications, such as fasting day after day, scourging his body, and bathing in the sea, even in the winter. The Jewish historian Heinrich Graetz surmises that it must have been from sea-bathing that Sabbatai's body acquired the peculiar fragrance which his worshipers strongly maintained it possessed. He carried his mortifications to greater lengths still. According to custom, he married early, but avoided conjugal relations with his beautiful wife, so that she applied for a divorce, which he readily granted. A second marriage, to a still more beautiful girl, came to the same end and for the same reason.

In general, Sabbatai owed the attachment which he inspired even as a youth, not to his qualities of mind, but to his charming appearance, dignified bearing, and attractive manner. Graetz described him thus: "He was tall, well-formed, had fine dark hair, a fine beard, and a pleasant voice, which won hearts by speech and still more by song." In addition he was, in Zangwill's apt phrase, "the master of mystic silences"—*i.e.*, had that air of reserve about him which inspires respect and a sense of mystery. But—to quote Graetz once more—"his mind was befogged by reason of the predominance of fancy; he had an enthusiastic temperament and an inclination to what was strange."

In connection with the preliminary causes which may account for the fateful rôle subsequently assumed by Sabbatai, another point should be mentioned here. During the first half of the seventeenth century, certain extravagant notions as to the near approach of the Messianic era, and more especially of the redemption of the Jews and their return to Palestine, were entertained by many Christians, who fixed upon the year 1666 as the Messianic year. This belief was particularly widespread in England (where its adherents were known as the Fifth Monarchy men), so that Manasseh ben Israel did not hesitate to use it as a motive for his plea to Cromwell and the English Parliament for the readmission of Jews into England, remarking that "the opinions of many Christians and my

were the chief victims, over half a million of them perishing in the course of the rebellion, which lasted from 1648 to 1658. When it is remembered that the Jews of the world numbered at that time about two million souls, some idea is gained what this terrible loss of blood meant to the Jewish people. What wonder, then, if they felt "that their cup was full, that redemption was at hand," that the times were ripe for the coming of the Messiah?

II

The story of Sabbatai Zevi is one of simple faith, self-deception, and downwright imposture so closely interwoven that it is hard to tell where the one ends and the other begins. Indeed, almost every circumstance in it contributed to Sabattai's deception of himself and others.

Thus, the very date of his birth was an important factor. Sabbatai Zevi was born in Smyrna on the Ninth of Ab (July 23), 1626—and, according to an old Jewish tradition, the Messiah will be born on the Ninth of Ab, the anniversary day of the destruction of the Temple in Jerusalem. He was the son of Mordecai Zevi, a Sephardic Jew. Mordecai had originally been a poor poultry dealer in Southern Greece; but when the war between Turkey and the Republic of Venice made Smyrna a leading trade center, he became the agent in that city of an English firm, whose interests he guarded with scrupulous honesty, and he amassed a considerable fortune. As we shall see presently, his father's English connection and wealth were likewise contributory factors in Sabbatai's Messianic delusion and career.

Young Sabbatai was in many respects a peculiar child. He avoided the company and games of playmates, sought solitary places, and what usually has charms for the young did not attract him. In accordance with the prevailing custom of the Jews at the time, he was given a Talmudic education. He attended the *yeshivah* (Talmudical academy) of which the veteran rabbi of Smyrna, Joseph Escapa, was the head; but Talmudic studies and hair-splitting did not appeal to him, nor does he seem to have attained to any proficiency in the Talmud. On the other hand, that Jewish type of mysticism known as the Cabala, in the pre-

believed, would restore the Jews to their ancient homeland and glory, remove all evil from the earth, and inaugurate the reign of universal justice and peace.

Now, in time of comparative security and peace, this Messianic expectation, though daily avowed by the pious Jew in his prayers, receded into the background. But no sooner did persecution break out afresh than this hope of supernatural deliverance would revive in all its intensity. Speculation would be rife as to the proximity of the Messianic age; and as the wish is ever father to the thought, some, by means of Cabalistic juggling of Biblical texts, would boldly announce that the Redeemer of Israel would come on such and such a date, while a few would go even further and proclaim themselves to be the long-awaited Messiah. And though the day on which the Messiah was to appear invariably came and went without bringing the long-for deliverance, and though every self-styled messiah proved to be either a rank imposter or else the dupe of his own delusions, that did not extinguish the Messianic dream of the Jews, nor put an end to the Cabalistic computations as to the date of the Messiah's arrival, nor prevent fresh messiahs from coming forward and for a time gaining wide credence.

You may wonder how a people so old and so tried in the fires of adversity could permit itself to be thus repeatedly deceived and imposed upon. But you forget that there is a logic of the heart as well as of the mind. When the latter says, "It is impossible," the former is apt to reply, "I believe it because it is impossible." The heart is closer to the mainsprings of our being and knows how essential hope is to our very existence. Hope, no matter how often disappointed, is the last straw men will clutch at when all else fails. Illogical? But, pray, is not life itsef illogical?

Bearing this in mind we shall understand why a great Messianic drama shoud have been enacted among the Jews in the seventeenth century, for in that century Jewish suffering reached a height rarely surpassed even in the long martyrdom of Israel. First came the Thirty Years' War (1618-1848) and decimated the Jews of Western Europe. And no sooner had that holocaust come to an end than the Ukrainians, under the leadership of the Cossack chieftain Bogdan Chmielnicki, rose in arms against the oppressive rule of their Polish overlords. As usual in the Ukraine, the Jews

Sabbatai Zevi

(1626-1676)

By HENRY LEWIS

AMONG those who will read this article there may perhaps be one who is a producer of moving pictures. If so, I want him to lend me his ear, for I have a market tip for him which may yield him a rich harvest of golden shekels. There is a wonderful story available for a real, honest-to-goodness "million-dollar" movie. A movie that will be a succession of thrills and tremendous climaxes; a movie that will run the whole gamut of human emotions; a movie that will be at once drama and spectacle, tragedy and farce; a movie that will abound in visual beauty, exotic effects, and overpowering mob scenes; a movie whose theme will be the eternal gullibility—or, if you please, optimism—of the human heart; a movie that will have for its central character one of the strangest figures in history, who raised the hopes of an ancient and long-suffering people to the skies only to dash them to the ground.

Nor will he have to pay anything for the story, since it is common property, being none other than the incredible yet true story of Sabbatai Zevi, a Turkish Jew of the seventeenth century who became the most famous of the false messiahs that have arisen among the Jews since they became a people without a country.

I

The ill-starred Bar Cochba uprising in the year 135 of the Christian era was the last flicker of political nationalism among the Jews, their last attempt to regain their national independence. Thereafter all hope of deliverance rested not on human but divine agencies, on a Messianic redeemer to be sent by God in His own good time. This divinely-appointed deliverer, it was hoped and

ideas—the founding of a Hebrew University and the establishment of a Jewish National Fund—which, however, though received with much applause, were not acted upon at this time. One of the most dramatic moments of that dramatic Congress was when the venerable professor, his burning black eyes contrasting strangely with his pale countenance and white locks and beard, arose and called upon the delegates to declare their allegiance to the cause. He made them raise their right hands and repeat after him:

"If I forget thee, O Jerusalem,
Let my right hand forget her cunning."

Schapira returned from the Congress all transformed and transfigured, one might almost say rejuvenated. Thereafter he lived only only for the Zionist cause. He took part in important conferences, addressed many meetings, and wrote numerous articles and letters; and he spoke and he wrote like a house on fire. His home became the rendezvous of Zionist students in Heidelberg, and, in general, this was the happiest and most beautiful year of his life.

Early in May, 1898, he received an invitation to address a Zionist meeting in Cologne on May 7. His health was rather poor at the time, and his physician forbade him to make the trip, but Schapira insisted on going. On the night of May 7, as he was returning from the meeting, he contracted a cold, which quickly developed into an inflammation of the lungs. His feeble frame, undermined by a life of struggle and suffering, had no resistance left in it, and the next day, Sunday, May 8, 1898, he passed away. His last words were: "We must strive and have faith; we shall triumph in the end."

Two days later this great dreamer of the ghetto was laid to rest in the old Jewish cemetery of Cologne, where sleep so many of our saints and martyrs,—a fitting burial place for one who was truly a martyr to his hunger for knowledge, and to his love for Israel and Zion reborn and reunited.

faculty. He even gave his address, in case any one interested in the matter might wish to communicate with him about it.

The striking thing about these articles, as well as of his utterances on other Jewish questions, is not so much their perspicacity and profound national spirit, as their emotional tone, a tone unusual even for those days, and all the more so in the case of a man whose specialty was the Theory of Functions.

Schapira also visited Berlin in order to enlist the support of local Jewish scholars and scientists in his project for a Jewish university. Indeed, the idea became an obsession with him—so much so, that in presenting his photograph to Lilienblum, he autographed it thus: "From Dr. Hermann Schapira, Instructor in Mathematics at Heidelberg until it shall please God to erect His own University in Zion."

In 1883 he founded the Zion Society of Heidelberg for the purpose of promoting Hebraic culture and propagating the Zionist ideal. Shortly thereafter he conceived the idea of creating a Jewish National Fund for the purpose of purchasing land in Palestine and holding it in perpetuity for the Jewish people. The underlying principle of this idea is the old Mosaic doctrine, later borrowed by Henry George and other Single Taxers, that the soil of a country should belong to the whole people instead of to private landowners. He advocated such a fund in a telegram to the historic Kattowitz Conference of 1884.

But the times were not yet ripe for such undertakings, and his words were like those of a voice calling in the wilderness. This, and the poor response of the Jewish students in Heidelberg to the appeal of his Zion Society, and his poverty and loneliness, caused him to withdraw from all public work and to lapse into a long period of silence, from which he did not emerge until roused by the clarion call of Dr. Theodor Herzl.

At first Schapira, like so many others among the old "Lovers of Zion," was opposed to Herzl's views, thinking them dangerous; and it was with the intention of opposing them that he attended the First Zionist Congress. But at his first contact with Herzl's magnetic personality he was completely won over. He became one of the leading spirits of the Congress and helped to draw up what is known as the Basle Program. He also advocated his favorite

(*ausserordentliche Professoren*) received no salary, but had to depend for their livelihoods on the fees paid by students who took courses under them—and higher Mathematics is not exactly a popular subject, especially when given by a professor whose Jewish appearance and foreign accent were so pronounced. But the indomitable spirit of this marvelous man was not to be shaken even by this. He learned a trade—watchmaking—and eked out his meager academic income by mending and making clocks at his home.

Socially, too, his lot was unenviable. He was ostracised by both his Christian and his assimilationist Jewish colleagues on the faculty. More than once, in his loneliness, he regretted ever having left Russia and the rabbinate. It was only during the last year of his life, with the advent of Herzlian Zionism, and the arrival in Heidelberg of nationally-minded Jewish students from Russia, that this side of his nature found full satisfaction.

III

Schapira was one of the very first to espouse and champion the Zionist ideal. Indeed, he is one of the founders of the "Lovers of Zion" movement to establish Jewish agricultural settlements in Palestine. According to Lilienblum's own testimony, after Leo Pinsker and he had failed in their efforts to form a "Lovers of Zion" society in Odessa, they called upon Schapira, who was then visiting that city, and with his help they succeeded in organizing one. That society, as we know, became the center of a network of similar societies in Russia and other countries, and the guiding spirit of all Jewish colonization work in Palestine, thereby paving the way for political Zionism and the World Zionist Organization.

This was in the summer of 1883, but his Zionist activities commenced more than a year before. Early in the spring of 1882 he published the first of a series of articles and letters in the Hebrew-language paper *Hamelitz,* wherein he advocated the founding of a university in Palestine to serve as a spiritual center for the Jewish agricultural colonies that had just begun to be established in the Holy Land. He sketched the plan of such a university, discussed the question of textbooks and language of instruction, made suggestions for financing the institution, and offered to serve on its

supporting himself after a manner by giving private lessons in German. Then his health, sapped by undernourishment and other privations, broke down, and yielding to the pleas of his friends, he returned to Russia (1870). It was his intention to enter the State-supported modernist rabbinical seminary of Zhitomir, but by the time he got there, that school had already been closed by the Government.

Thereupon he went to seek his fortune in Odessa, then already a considerable center of Hebrew literati. However, he no sooner got there than he fell seriously ill and was confined to a hospital for nearly ten months. When he recovered, the superintendent of the hospital, whom M. L. Lilienblum had acquainted with Schapira's circumstances, procured him a position as bookkeeper with a large concern, where his ability, diligence, and loyalty soon gained him a competent salary. After working for three years, and saving every penny he could, he quit and went in business foi himself. His opportunity came during the Russo-Turkish war of 1876, when he journeyed to Bucharest, the chief base of supplies for the Russian troops, and became an army contractor—in a small way, of course, since he hardly had any capital to speak of.

At the close of the war, finding himself in possession of a few hundred roubles, Schapira decided to resume his mathematical studies, although he was now nearly thirty-eight and married. In the summer of 1878, accordingly, he journeyed with his wife to Berlin, and after a short stay in that city, proceeded to Heidelberg in order to enter the university there. He had forgotten all that he had learned nearly ten years before at the Berlin Gewerbeakademie, and had only a few weeks in which to prepare himself for the college entrance examinations, yet he passed them successfully, and in the fall of that year matriculated at the University of Heidelberg, specializing in Mathematics. He obtained the degree of Ph.D. in 1880, and the following year he was appointed instructor in Mathematics at his *alma mater.* Six years later—in 1887—he was made a Professor of Mathematics at the University of Heidelberg,—an extraordinary achievement for a Jew and a foreigner in the Germany of those days, the Germany of Bismarck, Treitschke, and Stoecker.

But there was a fly in the ointment. Professors of his class

writer, A. J. Paperna, proved an open sesame. Paperna befriended and encouraged the young *maskil,* whose pale and emaciated face already bore the marks of suffering which were never to leave it, and gave him a home.

The knowledge-thirsty young man now set to work diligently to master the rudiments of Russian grammar, history, and geography. Soon he had learned all that Wilna could offer him, and he thirsted for more. Accordingly, he decided to go to Berlin, the mecca of all Lithuanian *maskilim.*

In March, 1867, after untold hardships, Schapira reached the Prussian capital, and presented himself to the only man he knew there. This was Lipman Lipkin,"* who later became a celebrated scientist, but who was at that time a student at the Berlin Gewerbeakademie, a kind of industrial high school. After seeing Schapira in his uncouth Polish garb, and after hearing that he was without any means and without even a knowledge of German, Lipkin told him frankly that his case was hopeless and that the best thing he could do was to go back to Russia. This would have crushed any other man, but Schapira was made of sterner stuff. Nothing daunted, he decided to brave it out, and refrained from seeing his only friend in order not to be discouraged by him.

Now followed days, weeks, and months of herculean labors and incredible suffering. He went to work in a factory, which must have been hard for a Talmudic scholar who had been brought up in an atmosphere where manual labor was looked down upon. And when there was no work, he went hungry for days on end, and once, when he could no longer bear the pangs of hunger, he stole a piece of bread. For two weeks he passed the nights on a bench in the Tiergarten, but got no sleep, being kept awake by fear of arrest. Yet not for a minute did he relax his study of German, Latin, and other required subjects. By September of the same year he knew enough to pass the entrance examinations of the Gewerbeakademie, and he became a fellow student of Lipman Lipkin, to the amazement of the latter.

He attended the Gewerbeakademie for nearly three years,

---

* Son of the famous Rabbi Israel Lipkin, founder of the Moralist movement, and popularly known as Reb Yisroel Salanter.

studies in his youth, and it is from him that Schapira inherited his genius for Mathematics.*

When the boy was thirteen, his mother died. With her death the family lost its main support and broke up, each member going his separate way. Schapira, too, parted with his father and began his wanderings. He went to the neighboring towns of Rossieny, Georgenberg, Kelmi, and Shavli, and studied at the yeshivahs there. But all these schools left him unsatisfied, teaching him nothing that he did not already know, or that he could not have learned by himself. So, after several years of fruitless yeshivah life, he returned home and told his father of his desire to go abroad in order to receive a secular education. His father urged him to go back to his Talmudic studies, and promised to let him go abroad after he had given proof of his proficiency in rabbinical lore. Schapira agreed to this condition, and thereupon proceeded to the nearby town of Krotingen, where for three years he devoted seventeen hours a day to an intensive study of the vast rabbinical literature. His studies bore fruit, and at the age of twenty-four he was ordained a rabbi. Shortly thereafter he received a call from a town in Courland.

For two years he officiated as rabbi, and also conducted a yeshivah. Then the old desire for a secular education returned to him. He went to Tauroggen and reminded his father of their agreement, which the latter had quite forgotten. The father reluctantly gave him his consent, but urged him to specialize in Mathematics, as that science was least likely to undermine his religious beliefs.

He then resigned his rabbinical post, thereby giving up his only income, and set out in search of education. In due time he reached the city of Wilna, then the chief stronghold of the *haskalah,* or modernist movement among Jews of Lithuania.

Schapira arrived in Wilna hungry and penniless, with nothing but the clothes on his back, and with a letter of recommendation from Mapu, wherein the latter spoke of the bearer in the highest terms and predicted a great future for him.

Mapu's letter, which was addressed to the well-known Hebrew

---

* How great a mathematician Hermann Schapira was we were told some years ago by no less an authority than Professor Albert Einstein.

fathers, but remained a passionate lover of Israel and Zion, a staunch devotee of traditional Judaism, and an inveterate dreamer of the Ghetto.

A strange man, and a strange life, and a stranger story than his is rarely found even in fiction.

II

Hermann (Hirsch) Schapira was born on August 16, 1840, at Erswilken, a village near the German frontier, and not many miles from the village of Dobriany, birthplace of David Wolffsohn. His father, Solomon, was a learned and saintly man who passed all his days in study, prayer, and good works,—a type of Talmudic scholar common at that time, who, in the words of Dr. Leon Kantor, "studied the Torah before he could talk properly to his parents, who took a wife before he knew how to support a family, and who became a man before he ceased to be a child." The task of supporting the family—and it was a large one, there being six children, of whom Schapira was the third—fell, as usual in those days in Lithuania, upon the shoulders of the mother, a veritable "woman of valor," who bore uncomplainingly the triple burden of wife, mother, and breadwinner.

A year or two after Schapira was born, the family removed to the border town of Tauroggen, birthplace of the eminent Zionist worker and Hebrew translator of Graetz, Saul Pinchas Rabbinowitz—and also of Samuel Schereschewsky, who, embracing Christianity, later became a Bishop of the American Episcopal Church and the translator of the Bible into classic Chinese. There the child was given the traditional education of a Jewish boy at that time. He soon won fame as a *wunderkind*: He learned to read Hebrew fluently at the age of two, commenced the study of the Talmud at four, and at eight there was no longer any one in town who could act as his teacher. And this despite the fact that Tauroggen was then full of Talmudic scholars and the seat of a yeshivah headed by a famous rabbi. Young Schapira now applied himself to the study of Philosophy, Ethics, Mathematics, Physics, and Astronomy, insofar as books on these subjects were available in Hebrew, the only language other than Yiddish he then knew. It is interesting to note that his father had also busied himself with these secular

Hermann Schapira

(1840-1898)

By MAXIMILLIAN HURWITZ

THE Lithuanian province of Kovno was one of the smallest and poorest in the empire of the Czars, with a Jewish population considerably below the number of Jews in Philadelphia alone. Yet for many decades before the World War it was one of the greatest spiritual reservoirs of Israel. Its Talmudical academies, notably those of Telshi and Slobodka, were renowned throughout the Jewish world. Jews of Kovno, again, were among the pioneers of modern Hebrew literature, as witness such names as Mordecai Aaron Gunzburg, Abraham Mapu, and Moses Loeb Lilienblum. And native sons of that province likewise played leading parts from the very start in the Zionist movement, giving it such figures as David Wolffsohn, the aforesaid Lilienblum, K. W. Wissotski, Professor Max Mandelstamm, and the man to whom both the Jewish National Fund and the Hebrew University on Mount Scopus owe their existence, Professor Hermann Schapira.

Of these great Jews cradled by Kovno, Professor Schapira was, by virtue of his rare mental makeup and the almost fantastic circumstances of his life, perhaps the most remarkable. He had the mind of a thinker, the will of a man of action, the temperament of a poet, the vision and unquenchable fervor of a prophet. A self-made man, he was by turns rabbi, penniless wanderer in quest of secular knowledge, factory worker, high school student, bookkeeper, merchant, army contractor, college student—at the age of thirty-eight—and, finally, Professor of Mathematics at the famous University of Heidelberg. And having risen to the heights of academic achievement, he did not, like so many Jewish intellectuals then and now, forsake his people and the faith of his

break was too fundamental to be composed. In 1920 Debs, now Convict 9653, was again nominated for the Presidency. This time, despite his imprisonment, the shattered condition of the party and the recency of the war, he polled a million votes, the highest total ever recorded by any socialist candidate before or since.

Gene had little expectation that the new President, Warren G. Harding, would be more sympathetic than Wilson to his release, but Harding was besieged with applications from so many sources that he finally decided to disregard the pressure of the American Legion and similar groups for keeping Debs in jail.

The prisoners who had come to love the frail old man sent him off with such cheers that Debs was conscience stricken at the thought of leaving while they were still behind bars. He decided to devote the rest of his life to agitating for prison reform. Back at home, he wrote a book and made speeches calling public attention to the need for more enlightened prison policies and improved prison facilities. He also found himself involved once again in factional quarrels. He had no difficulty in making up his mind where he stood in the struggle between the Communists and the Socialists. His dislike of secrecy and violence made it impossible for him to go along with the Communists.

When the Bolshevik Revolution took place in Russia, he regarded it as a great forward step. But when the Bolsheviki began their persecution of the Social Revolutionaries, he sent an indignant cablegram to Lenin protesting in the name of humanity.

In 1926, at the age of 71, his heart could take no more. Sent to a sanitarium, he found a girl weeping because her case had been pronounced hopeless. He wrote some poetry to comfort her, then fell into a coma from which he never arose.

The American scene has yet to produce his equal.

By 1912 the vote for Debs had risen to 900,000. The approach of war found him very ill but determined to give his strength to keep the United States from getting into the European conflict. He called upon workers to fight American involvement, but his efforts made little dent. He did not run for the Presidency in 1916, but did campaign unsuccessfully for election to Congress from his home district in Terre Haute.

Opposition to war became increasingly unpopular as we got nearer to the fight. Gompers and the AFL gave wholehearted support to President Wilson and the preparedness program. Debs and the socialists continued to resist. Even this resistance began to crumble when war was declared, but Debs did not waver. Angered at the arrest of three socialists for their anti-war stand, he deliberately invited arrest by making a speech in which he predicted the downfall of capitalism and the triumph of socialism.

Agents of the Justice Department openly took note of his remarks and he was indicted under the Espionage Act. He made no apology for his views. He emphasized his conviction that the capitalist system should be replaced by an industrial and social democracy; he flayed Kaiserism in Germany and the exploitation of workers in this country; he condemned war in all its forms as an impeachment of our social order and a rebuke to our much-vaunted civilization.

The jury found him guilty and he was sentenced to ten years in jail. In prison—first at Moundsville, W. Va., and then in Atlanta—his main concern was with the progress of the socialist movement outside the jail walls. He sent messages of encouragement to his brother and the others who stood by their socialist beliefs in the face of the war hysteria and the wave of super-patriotism that followed it.

His own slender health broke under the rigors of prison life, but he obtained some relief when a prison doctor ordered him quartered in the hospital instead of a cell. President Wilson had an implacable hatred for Debs and spurned appeals for his release, even though thousands of such requests flooded into the White House from all corners of the land.

The split between the Communists and the Socialists in 1919 disturbed Debs. He urged unity upon the warring factions, but the

insisted that he make the race. Despite factional conflict within the party, he received nearly 100,000 votes.

The revolutionary ardor of "Big Bill" Haywood and the IWW appealed more strongly to Debs than the philosophy of cooperation evolved by Gompers and the AFL. He called on the AFL to shed its "pure and simple" policy of trade unionism and to declare against the capitalist system. Gompers, who had defended Debs' conduct of the Pullman strike, had little admiration for his new attitude. "When Debs began to discount his judgment in favor of his emotions, he ceased to play a constructive part in the labor movement," was Gompers' caustic comment.

Gene was as unorthodox in his socialism as in his trade unionism. His utterances were a constant source of embarrassment and worry to his associates, but his innate sincerity and captivating personality won him thousands of enthusiastic hearers all over the country. By 1904 he had lifted the socialist vote to more than 400,000, and he kept going more and more to the left.

The spirit of brotherhood to which he gave voice made him a hero in the crowded tenements of New York's East Side. His picture hung on the walls of Jewish immigrants and they turned out in great crowds to cheer his New York speeches. Gene valued the comradeship and advice of Abe Cahan, Meyer London, Jacob Panken, Charney Vladeck and other New York socialist leaders. He joined with them in the fight to emancipate garment workers from the curse of the sweatshop.

In 1906 he rejoiced at the opening of the Rand School of Social Science, an institution that is now largely dedicated to his memory. Another testimonial to the great regard in which he was held by the New York community is the naming of WEVD in his honor.

Despite his support of the IWW and his emphasis on the class struggle, Debs never wavered in his opposition to the use of force as a means of achieving working class aims. He opposed moves to include sabotage in the party principles. He maintained that force was unnecessary where the workers had power based on class solidarity and that it could only result in harm where such power was lacking.

"I am opposed to all forms of violence, and that is why I am opposed to capitalism," he told his followers.

Gene was thrown into jail on charges of violating the injunction. The strike collapsed and the dreaded blacklist kept thousands of railroad workers from getting their jobs back. Debs, out on bail, renounced both major parties for their cynical abuse of governmental power to break strikes and keep workers in bondage.

Cleveland belatedly appointed a commission to inquire into the causes of the strike. Its hearings discredited Pullman's pretensions of poverty. The company admitted that it had paid its stockholders $2,800,000 in dividends at a time it was cutting wages and discharging workers "for economy." Debs was cleared of any incitation to violence, but the hearings provided scant consolation for the defeated strikers stripped of their jobs and homes. Debs was so disillusioned about the prospect of labor-management peace on the railroads that he came out for government ownership. When this was criticized as too radical a step, he retorted: "Government ownership of railroads is decidedly better than railroad ownership of government."

The conspiracy charge against Debs was brought to trial, but he was defended so brilliantly by Clarence Darrow and Lyman Trumbull that the railroad magnates were glad of an excuse to forget the whole matter. He did go to prison, however, on a citation for contempt of court. The Supreme Court upheld his conviction, despite arguments that it violated all constitutional safeguards on freedom of labor action. During his six months in Woodstock jail, Gene's interest in socialism increased sharply. Talks with Victor Berger and others set "the wires humming" in his system, to use Gene's own expression.

When he was free again, he went back to the task of befriending and organizing railroad workers. In June, 1897, he took the lead in dissolving the shattered ARU and in rallying his followers to the cause of socialism. "There is no hope for the toiling masses of my countrymen except by the pathways mapped out by socialists, the advocates of the cooperative commonwealth," Debs declared.

In 1900 he was the reluctant nominee of the Social Democrats for President. True to his vow never to run for office after he quit the Indiana Legislature, he sought to decline but the delegates

own ambition in these plain words: "If I rise, it will be with the ranks, not from them."

The magic of the Debs name and the simplicity of his organizational appeal brought thousands of railroaders flocking into the ARU. The country was again in the grip of a depression and Gene's program offered new hope to the great mass of railroad workers. Within a year the union had 150,000 members. Its first real test came on the Great Northern, where Gene's strategic conduct of a strike triumphed over the efforts of the railroad to smash his union and put through wage cuts for unskilled workers. The ARU won 97 per cent of its demands and railroad workers lined the tracks to pay their respects to Debs as he left St. Paul after the settlement.

The second test of the new union was less successful. It was the now famous strike against the Pullman Company. Gene made every effort to avoid calling the workers out, but Pullman's flat refusal to arbitrate and the conditions of economic serfdom that prevailed in Pullman shops made it impossible to prevent a showdown. Debs foresaw the invincible array of political and legal weapons that would be drawn against the strikers, but his advice that the ARU stay out of the situation was disregarded. Delegates to a special ARU convention were so moved by the plight of the Pullman workers that they voted full support to their strike.

Governor John P. Altgeld of Illinois resisted demands that the militia be sent to Chicago to put down "the Debs rebellion," but President Cleveland was less firm. Yielding to pressure from railroad executives and others who feared that anarchy had taken root in the Pullman yards, he ordered Federal troops into Illinois. Governor Altgeld protested against this unwarranted invasion of his state, but the President brushed aside his complaints and sent still more troops in.

Debs urged his people to avoid contact with the soldiers, but violence was inevitable. A sweeping injunction was issued against the ARU. Every agency of propaganda was used to inflame public sentiment against the strikers. The American Federation of Labor was asked to proclaim a general strike in support of the Pullman workers, but it refused on the ground that such a course would hurt, rather than help, all labor.

hostile resolution by the firemen's convention in 1886 brought no break in his campaign for unity of the railroad crafts. He stressed the slogan of "united we stand; divided we fall." At the same time he sought to reassure management that his project was not intended to encourage a reckless use of the strike weapon.

' 'We are not engaged in any quarrel between capital and labor," he declared. "There can be no such quarrel unless it is caused by deliberate piracy on one side and unreasonable demand on the other. All we ask is an honest day's wages for an honest day's work, and we are willing to be considerate and just."

A strike of engineers on the Chicago, Burlington & Quincy in 1888 seemed to have created fertile soil for advancement of the federation plan. The firemen, who had been offered the jobs of the striking engineers by the railroad management, joined the strike instead. Debs persuaded other crafts to give their support, even though they complained bitterly that the engineers had always disdained the calls for help of other striking rail workers.

For the first time the firemen authorized serious consideration of a federation that would fuse the strength of all groups on the rails. The switchmen and brakemen gave their assent, but the engineers killed the project by voting in favor of a policy of "strict neutrality." The conductors were equally cool. The unsuccessful attempts at federation caused new bitterness between the craft groups. Gene's hopes were crashing around his ears.

At the 1892 convention he decided it was time for him to part company with the brotherhood. He told the protesting delegates that he would not accept re-election as secretary-treasury. They were heartbroken at his decision, but his own disagreement with the conservative basic philosophy of the organization was now too acute to permit his continuance in office. His heart was filled with determination to build a truly democratic railway union that would invite all classes of workers into its ranks on terms of equality.

On June 20, 1893 he announced formation of the American Railway Union—"one big union" for skilled and unskilled workers. He set his own salary as president at $900 a year, less than one-quarter the sum he had received from the brotherhood. He decried the aristocratic approach of the old-line unions and summed up his

earned recognition as one of the ablest labor spokesmen in the country.

This was the year the Knights of Labor abandoned their secret rituals and came above ground. Their emphasis on the organization of unskilled workers and their vaguely socialist philosophy had a profound impact on Debs' thinking. He threw himself as enthusiastically into the task of promoting unionism among brakemen, switchmen, workers in railroad shops and maintenance of way employees as he did toward advancing his own brotherhood. He had no sympathy for the lordly view that most "aristocrats" riding in locomotive cabs had for their brothers on the rails.

So popular was Debs in his home community thta he was swept into the State Legislature in 1884 on the Democratic ticket. He went to the State capitol at Indianapolis with high hopes of being able to do something for the railroad workers. His special project was passage of an employee liability bill that would provide compensation for workers and their families in cases of accident or death. He made so little headway against the maneuvering of the railroad lobby that he resigned in disgust. He announced that he was through with politics forever.

There was plenty to occupy his attention on the trade union front. The Knights of Labor conducted a victorious strike of shop employees against Jay Gould. The Brotherhood of Locomotive Engineers stood aloof from the struggle, but Debs encouraged the strikers in their fight with the great railroad mogul. He grew increasingly skeptical of the craft idea in its application to railroad workers, and began plumping for a federation that would take in all classes of rail employees.

The federation idea was already making headway elsewhere in the American labor movement. In 1886 the American Federation of Labor came into being. Its doctrine of "pure and simple" trade unionism conflicted with the political uplift program espoused by the Knights of Labor and the two groups were soon at war. Debs did his best to urge peace on both Gompers and Powderly, but the rift grew wider. The AFL kept moving forward. The Knights dwindled in size and influence.

Gene's efforts to promote an amalgamation of railroad unions for mutual protection were rebuffed in his own brotherhood. A

leaders, the membership of the brotherhood fell away sharply after the strikes.

The youthful head of the Terre Haute local was more successful than most of his colleagues in keeping the spark of organization alive. But he did not do it on the basis of militancy. Appointed assistant editor of the Locomotive Firemen's Magazine, he filled its pages with statements of moderation and conciliation. He still found nothing good to say about strikes.

"Our organization," he wrote, "believes in arbitration. All differences should be settled in this way, for no good has ever or can ever come from resorting to violence and bloodshed."

Meanwhile things went from bad to worse for the brotherhood. When its 1880 convention rolled around, the union seemed ready to go under. Its treasury had been looted; its membership was slim. The job of rehabilitating the organization was turned over to Gene. Much against his own desires, he agreed to serve as international secretary-treasurer and editor-in-chief of the magazine.

His personality and the conservative views he had expressed in his union activities made it easy for him to win the backing of the leading bankers and business men of Terre Haute in underwriting the brotherhood's debts. His fellow citizens thought so highly of him that they elected him overwhelmingly as City Clerk. His municipal salary enabled him to make trips to brotherhood locals in other cities. He kept a bag packed under his desk at City Hall. Whenever his duties permitted, he skipped off to see about putting another local back on its feet.

His devotion began to show dividends almost at once. There was a revival of interest in the brotherhood; dues were paid up; attendance at membership meetings increased rapidly. At the same time general business conditions picked up. The unemployed were called back to work in shops and on the rails. Gene felt this more favorable climate put an even greater responsibility upon him.

He drove himself incessantly. He begrudged every hour of sleep. He took his sisters and his brother Theodore into his office to help get out the brotherhood paper. He was offered a lucrative outside job but turned it down. By the time the 1881 convention was called, the brotherhood was out of the woods. Gene had

had dedicated his life. Even on his death bed his thoughts were of the suffering of others.

When he was 13 his teacher in Terre Haute, Indiana, gave him a Bible with the inscription, "Read and obey," on the flyleaf. He never did either. At 14 he took a job scraping paint from the sides of railroad cars, but he soon found an opportunity to escape from this dull, unadventurous work. He filled in one night for a drunken locomotive fireman and said good bye to the paint shop.

While he worked on the railroad, he became interested in public speaking. He spent his spare time reading every word of Patrick Henry and he practiced his oratory over the roar of the engine wheels. At last he got his first opportunity to address a public gathering. It was a patriotic assembly in Terre Haute and his family turned out proudly for the occasion. The speech was a flop.

Life as a fireman was too exciting to permit young Gene to worry about this failure. He was tall, slim and extremely handsome, popular with everyone. At 19 his mother, who was worried about the dangers of life on the rails, persuaded him to take a job as grocery clerk, but that did not lessen his interest in the railroads and the men who worked for them.

A local lodge of the new Brotherhood of Locomotive Firemen was formed and Gene became secretary. Few of the men took the organization seriously at first, but Gene's earnestness and the deepening grip of an economic depression carried the union forward. In 1877 things were so bad there was talk of a new civil war. Wage cuts on the Pennsylvania and B & O provoked violent strikes that were repudiated by the brotherhoods but nevertheless won the sympathetic support of great masses of citizens in Pennsylvania, New York and other states. Pittsburgh was under mob rule for a day. Insurrection flared in other places. It took the combined efforts of the militia and the courts to break the strikes and force the strikers back to work.

Gene Debs found little to say in behalf of the strikers. On the contrary he condemned strikes as "anarchy and revolution." He emphasized that the policy of the brotherhood was to discourage strikes and not to accept responsibility for bloodshed and disorder. Despite the safe and sane sentiments expressed by Debs and other

Eugene V. Debs

(1855-1926)

By A. H. RASKIN

"While there is a lower class I am in it;
While there is a criminal element I am of it;
While there's a soul in prison I am not free."

THESE immortal words of Eugene V. Debs give expression to the spirit of selfless striving for the rights of the underprivileged that brought him such pain in life and such honor in death. Shall we put him down as saint, hero, martyr? I don't think Gene Debs would value any of these terms. To him there was nobility in all men and it was enough for him to be a man.

He was the perfect type of the American radical—a man who could not be diverted from the service of the people by the lure of wealth or the lash of oppression, a man who worshipped freedom and never succumbed to the notion that evil means could accomplish lofty purposes.

He was a rare blend of steel and compassion. He could be gentle in the face of the most savage restraints imposed upon his mind and body, but he never wavered in the pursuit of his convictions or in his determination to advance the cause to which he

resists. And thus it is that young men seem to me to die just as when the violence of flame is extinguished by a flood of water; whereas old men die as the exhausted fire goes out, spontaneously, without the exertion of force: and as fruits when they are green are plucked by force from the trees, but when ripe and mellow drop off, so violence takes away the lives from youths, maturity from old men; a state which to me is so delightful, that the nearer I approach to death, I seem as it were to be getting sight of land, and at length after a long voyage to be just coming into the harbor.

APPOINTMENT IN SAMARRA

DEATH SPEAKS: There was a merchant in Bagdad who sent his servant to market to buy provisions and in a little while the servant came back, white and trembling, and said, Master, just now when I was in the market-place I was jostled by a woman in the crowd and when I turned I saw it was Death that jostled me. She looked at me and made a threatening gesture; now, lend me your horse, and I will ride away from this city and avoid my fate. I will go to Samarra and there Death will not find me. The merchant lent him his horse, and the servant mounted it, and he dug his spurs in its flanks and as fast as the horse could gallop he went. Then the merchant went down to the market-place and he saw me standing in the crowd and he came to me and said, Why did you make a threatening gesture to my servant when you saw him this morning? That was not a threatening gesture, I said, it was only a start of surprise. I was astonished to see him in Bagdad, for I hand an appointment with him tonight at Samarra.

W. SOMERSET MAUGHAM

Death Is Welcome to the Old

By MARCUS TULLIUS CICERO

AN old man indeed has nothing to hope for; yet he is in so much the happier state than a young one, since he has already attained what the other is only hoping for. The one is wishing to live long, the other has lived long. And yet, good gods! what is there in man's life that can be called long? For allow the latest period: let us anticipate the age of the kings of the Tartessii. For there dwelt, as I find it recorded, a man named Arganthonius at Gades, who reigned for eighty years, and lived one hundred and twenty. But to my mind nothing whatever seems of long duration, in which there is any end. For when that arrives, then the time which has passed has flowed away; that only remains which you have secured by virtue and right conduct. Hours indeed depart from us, and days and months and years; nor does past time ever return, nor can it be discovered what is to follow. Whatever time is assigned to each to live, with that he ought to be content: for neither need the drama be performed entire by the actor, in order to give satisfaction, provided he be approved in whatever act he may be; nor need the wise man live till the *plaudite*. For the short period of life is long enough for living well and honorably; and if you should advance further, you need no more grieve than the farmers do when the loveliness of springtime hath passed, that summer and autumn have come. For spring represents the time of youth and gives promise of the future fruits; the remaining seasons are intended for plucking and gathering in those fruits. Now the harvest of old age, as I have often said, is the recollection and abundance of blessings previously secured. In truth, everything that happens agreeably to nature is to be reckoned among blessings. What, however, is so agreeable to nature as for an old man to die? Which even is the lot of the young, though nature opposes and

Is it when roses in our paths grow pale?
They have *one* season—all are ours to die!

Thou art where billows foam,
Thou art where music melts upon the air;
Thou art around us in our peaceful home;
And the world calls us forth—and thou art there.

Thou art where friend meets friend,
Beneath the shadow of the elm to rest;
Thou art where foe meets foe, and tempests rend
The skies, and swords beat down the princely crest.

Leavse have their time to fall,
And flowers to wither at the north wind's breath,
And stars to set; but all—
Thou hast all seasons for thine own, O Death!

FELICIA DOROTHEA HEMANS

TABLETS TO BRIGHTEN ETERNITY

If we work upon marble, it will perish.
If we work upon brass, time will efface it.
If we rear temples, they will crumble to dust.
But if we work upon men's immortal minds, if
we imbue them with high principles, with the just
Fear of God and love of their fellow-men, we engrave
On those tablets something which no time can efface, and
Which will brighten and brighten to all eternity.

The Hour of Death

Leaves have their time to fall,
And flowers to wither at the north wind's breath,
And stars to set; but all—
Thou hast all seasons for thine own, O Death!

Day is for mortal care,
Eve for glad meetings round the joyous hearth,
Night for the dreams of sleep, the voice of prayer—
But all for thee, thou mightiest of the earth!

The banquet hath its hour,
Its feverish hour of mirth, and song, and wine;
There comes a day for grief's o'erwhelming power,
A time for soft tears—but all are thine.

Youth and the opening rose
May look like things too glorious for decay,
And smile at thee—but thou art not of those
That wait the ripened bloom to seize their prey.

Leaves have their time to fall,
And flowers to wither at the north wind's breath,
And stars to set; but all—
Thou hast all seasons for thine own, O Death!

We know when moons shall wane,
When summer birds from fall shall cross the sea,
When autumn's hues shall tinge the golden grain—
But who shall teach us when to look for thee?

Is it when spring's first gale
Comes forth to whisper where the violets lie?

CONTENTS

Page No.

THE HOUR OF DEATH—*F. D. Hemans* 5

DEATH IS WELCOME TO THE OLD—*M. T. Cicero* 7

APPOINTMENT IN SAMARRA—*W. Somerset Maugham* 8

EUGENE V. DEBS—*A. H. Raskin* 9

HERMANN SCHAPIRA—*Maximilian Hurwitz* 19

SABBATAI ZEVI—*Henry Lewis* 27

A LABOR PROPHET AND SAINT—*M. H.* 41

SIDNEY HILLMAN—*A. H. Raskin* 42

THE CONVALESCENT—*Charles Lamb* 49

DEATH BE NOT PROUD—*John Donne* 53

GALEB JEKARIM—*Leopold von Sacher-Masoch* 54

A TALE OF THREE RINGS—*G. Boccaccio* 61

WEEP, CHILDREN OF ISRAEL—*Thomas Moore* 63

THE DREAM OF EUGENE ARAM—*Thomas Hood* 64

SWEET AND LOW—*Alfred Tennyson* 71

ELEGY ON THYRZA—*Lord Byron* 72

ON AN INFANT DYING AS SOON AS BORN—*C. Lamb* 73

ON THE TOMBS IN WESTMINSTER ABBEY—*Francis Beaumont* 76

INCIDENT OF THE FRENCH CAMP—*Robert Browning* 76

AT THE MID HOUR OF NIGHT—*Thomas Moore* 77

A JEWISH FAMILY—*William Wordsworth* 78

ELEGY ON THE DEATH OF A MAD DOG—*Oliver Goldsmith* 80

42 YEARS

CEMETERY
DEPARTMENT
Workmen's Circle
Inc.

200

1907-1949